

Nr 138

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
ändrad lydelse av 16 kap. 13 § brottsbalken m. m.;
given Stockholms slott den 1 oktober 1965.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt 87 § regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 16 kap. 13 § brottsbalken,
- 2) lag om ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd,
- 3) lag om ändring i lagen den 4 juni 1937 (nr 313) angående slakt av husdjur.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås lagändringar med syfte att i olika avseenden förbättra vården och behandlingen av djur. Ändringarna — som berör brottsbalken, lagen om djurskydd och lagen angående slakt av husdjur — innebär att gärningsbeskrivningen vid djurplågeri skärps, att förbud införs mot s. k. hållning och klubbning vid betesgång, att det skall krävas tillstånd för att driva kennelrörelse och hundpensionat, att tvingande föreskrifter införs beträffande löplina m. m. för bandhund och att bedövningstvång införs vid renslakt.

1) Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 16 kap. 13 § brottsbalken**

Härigenom förordnas, att 16 kap. 13 § brottsbalken skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***16 KAP.****13 §.**

Om någon genom misshandel, överansträngning, vanvård eller *an- norledes* utsätter djur för *otillbör- ligt* lidande, dömes för *djurplågeri* till böter eller fängelse i högst två år.

Om någon, genom misshandel, överansträngning *eller* vanvård eller *på annat sätt, otillbörligen* utsätter djur för lidande, dömes för *djurplå- geri* till böter eller fängelse i högst två år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1966.

2) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd**

Härigenom förordnas, *dels* att 4 §, 14 § 2 mom. och 21 § lagen den 19 maj 1944 om djurskydd skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att i lagen skola införas två nya paragrafer, betecknade 8 a § och 8 b §, med tillhörande rubriker, av nedan angiven lydelse.¹

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***4 §.**

Djur må — — — — — behövlig vila.

När djur är på betesgång, må dess rörelsefrihet ej inskränkas genom att tyngd eller dylikt hindrande föremål fästes vid djuret eller genom att olika delar av djurets kropp sammanbindas eller genom att djuret bindes vid annat djur.

**Om yrkesmässig hunduppfödning
m. m.****8 a §.**

Uppfödning eller försäljning av hundar eller mottagande av hundar till förvaring och utfodring må icke drivas yrkesmässigt eller eljest i större omfattning utan att tillstånd därtill lämnats av hälsovårdsnämnden i orten.

Om skäl äro därtill, må hälsovårdsnämnden återkalla tillstånd som avses i första stycket.

Talan mot beslut av hälsovårdsnämnden enligt första och andra styckena föres genom besvär hos länsstyrelsen.

¹ Senaste lydelse av 14 och 21 §§, se 1958:134.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Om hållande av bandhund

8 b §.

När hund annat än tillfälligt står bunden utomhus, skall den i enlighet med de närmare föreskrifter veterinärstyrelsen meddelar vara kopplad till löplina av minst tio meters längd och ha tillgång till koja eller annan viloplats, som erbjuder tillfredsställande skydd mot väder och vind.

I fråga om hundar som användas inom renskötseln äger veterinärstyrelsen medge undantag från bestämmelserna i första stycket.

14 §.

2 mom. Åsidosätter någon vad i 2—6 §§ stadgas, äger hälsovårdsnämnden, i den mån ej särskilda bestämmelser äro gällande, meddela erforderlig föreskrift om vad han jämlikt nämnda paragrafer har att iakttaga. Nämnden äger ock i sådant fall stadga vite. Underlåter någon att vidtaga föreskriven åtgärd, äger nämnden, där det anses nödigt, verkställa åtgärden på den försumliges bekostnad. Nämnden äger förordna, att dess beslut omedelbart skall lända till efterrättelse. Den som är missnöjd med nämndens beslut äger däröver anföra besvär hos länsstyrelsen.

För avhjälpan — — — — — tillkommer hälsovårdsnämnden.

21 §.

Den som bryter mot vad i 9, 10, 11 eller 12 § stadgas eller åsidosätter honom åvilande skyldighet enligt 15 § första stycket eller underlåter att fullgöra vad honom åligger enligt 20 § andra stycket, straffes med dagsböter.

Om straff för djurplågeri stadgas i allmänna strafflagen.

Den som bryter mot vad i 8 a, 9, 10, 11 eller 12 § stadgas eller åsidosätter honom åvilande skyldighet enligt 15 § första stycket eller underlåter att fullgöra vad honom åligger enligt 20 § andra stycket, dömes till dagsböter.

Om straff för djurplågeri stadgas i brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1966, såvitt avser 4 §, 8 b § och 14 §, samt den 1 januari 1967, såvitt avser 8 a § och 21 §.

3) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen den 4 juni 1937 (nr 313) angående slakt av husdjur**

Härigenom förordnas, *dels* att 1, 3 och 5 §§ lagen den 4 juni 1937 angående slakt av husdjur skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att 6 och 7 §§ sagda lag samt den i ikraftträdandebestämmelsen till lagen upptagna föreskriften beträffande slakt av ren skola upphöra att gälla.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***1 §.**

Vid slakt — — — — — från kroppen.

Föreskrifter om bedövning vid slakt av ren annorstädes än i offentligt slakthus eller kontrollslakteri meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av veterinärstyrelsen.

3 §.

Bör till följd av sjukdom eller olycksfall djur utan uppskov nedslaktas, må slakten äga rum utan iakttagande av vad i 1 eller 2 § sägs.

Bör till följd av sjukdom eller olycksfall djur utan uppskov nedslaktas, må slakten äga rum utan iakttagande av vad i 1 eller 2 § sägs eller av föreskrift som meddelats med stöd av 1 §.

5 §.

Förseelse mot denna lag straffes med dagsböter, där ej å förseelsen följer straff enligt allmän strafflag.

För förseelse mot denna lag eller mot föreskrift som meddelats med stöd av lagen dömes till dagsböter, om ej för gärningen är stadgat straff i brottsbalken.

6 §.

Allmän åklagare åligger att åtala förseelse mot denna lag.

7 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 7 maj 1965.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, *vissa djurskyddsfrågor* och anför.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet den 6 juni 1953 f. d. justitierådet Erik Geijer att som sakkunnig inom departementet utreda frågan om ett förbättrat djurskydd. Sedan Geijer begärt och erhållit entledigande, tillkallades den 22 februari 1958 som sakkunnig dåvarande presidenten i hovrätten för Övre Norrland Mauritz Wijnbladh. Utredningen har antagit benämningen djurskyddsutredningen. Den har biträtts av experter.¹

Genom lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd, som trädde i kraft den 1 januari 1945, skedde för första gången en allmän reglering av djurskyddsfrågorna. Med utgångspunkt från den erfarenhet som vunnits vid lagens tillämpning har djurskyddsutredningen enligt sina direktiv haft att bedöma i vad mån ändringar och kompletteringar kan anses påkallade i denna lag, den allmänna strafflagstiftningen och andra författningar som berör djurskyddet. I direktiven nämndes särskilt en rad spörsmål av dels allmän och dels speciell natur. I övrigt hänvisades till riksdagens behandling av vissa hithörande frågor samt till framställningar från djurskyddsorganisationer och andra.

Djurskyddsutredningen, som numera har slutfört sitt uppdrag, har avlämnat fyra betänkanden. De båda först avlämnade betänkandena, *Tillsynen å djurskyddslagens efterlevnad* (SOU 1956: 49) och *Offentlig förevisning av djur* (SOU 1957: 38) har tidigare slutbehandlats. På grundval av det förra

¹ Som sådana förordnades den 29 december 1953 numera byrådirektören i veterinärstyrelsen Alf Danielsson, den 1 juni 1955 professorn i psykologi vid universitetet i Stockholm Gösta Ekman, dåvarande förste stadsveterinären i Stockholm Richard Larsson och dåvarande professor i zoologi vid Stockholms högskola Torsten Pehrson samt den 30 september 1959 laboratorn i fysiologi vid veterinärhögskolan Bengt Andersson. Danielsson har även varit sekreterare i utredningen.

betänkandet framlades vid 1958 års riksdag proposition (1958: 35), som bifölls av riksdagen (L³U 4, rskr 88) och föranledde vissa från och med den 1 januari 1959 gällande ändringar av framför allt djurskyddslagens bestämmelser om tillsyn (SFS 1958: 134). Det senare betänkandet gällde sådana frågor som inte behövde underställas riksdagens prövning och föranledde kungörelsen den 6 november 1959 (nr 486) om offentlig förevisning av djur.

Därefter har djurskyddsutredningen avlämnat betänkandena *Djurplågeri, vetenskapliga djurförsök samt djurskyddsordning* (SOU 1961: 45) och *Slakt och kastrering av ren jämte andra djurskyddsfrågor* (SOU 1963: 75). Jag ämnar nu i ett sammanhang ta upp båda dessa betänkanden till behandling och kommer därvid att förorda vissa lagändringar. Betänkandena ger dessutom anledning till administrativa föreskrifter på olika områden. I dessa delar behövs inte riksdagens medverkan men jag har funnit det lämpligt att i detta sammanhang informera om mitt ställningstagande till olika i och för sig betydelsefulla djurskyddsfrågor som utredningen har tagit upp till behandling. Frågan om utfärdande av erforderliga föreskrifter kommer att sedermera anmälas av vederbörande departementschefer.

I det förra av de båda sistnämnda betänkandena behandlas dels spörsmålen om en jämkning i den allmänna strafflagstiftningens bestämmelse om djurplågeri och om införande av en särskild straffpåföljd, innebärande att den som gjort sig skyldig till djurplågeri kan förbjudas att ta befattning med djur, dels frågan om en allmän komplettering av djurskyddslagen i form av en av Kungl. Maj:t meddelad djurskyddsordning och dels frågan om ändrade bestämmelser om användning av djur för vetenskapliga ändamål. Över detta betänkande har — i vissa fall efter hörande av underlydande och andra organ — *remissyttranden* avgetts av riksåklagarämbetet, Svea hovrätt, Göta hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, Stockholms rådhusrätt, Göteborgs rådhusrätt, medicinalstyrelsen, statspolisintendenten, lantbruksstyrelsen, veterinärstyrelsen, veterinärhögskolans lärarkollegium, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Hallands, Kopparbergs, Västernorrlands och Norrbottens län, kanslern för rikets universitet, samarbetskommittén för hälsovårdsnämnderna i rikets större städer, föreningarna Sveriges häradshövdingar, Sveriges landsfogdar, Sveriges stadsfiskaler och Sveriges landsfiskaler, Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF), Hushållningssällskapens förbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges veterinärförbund, Svenska allmänna djurskyddsföreningen, Svenska kvinnors djurskyddsförening, De svenska skolornas djurskyddsförbund, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, Föreningen Djurens vänner, Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök, Svenska hundskyddsföreningen och Svenska kennelklubben.

I betänkandet *Slakt och kastrering av ren jämte andra djurskyddsfrågor* behandlas ett stort antal speciella och sins emellan artskilda frågor, som hänför sig till djurskyddslagen eller specialförfattningar. I detta betänkan-

de har till förnyad behandling även tagits upp det mer allmänna spørsmålet om tillsynen av djurskyddslagens efterlevnad, vilket utredningen tidigare behandlat. Över betänkandet har — i vissa fall efter hörande av underlydande och andra organ — *remissyttranden* avgetts av riksåklagarämbetet, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, överbefälhavaren, medicinalstyrelsen, statspolisintendenten, lantbruksstyrelsen, veterinärstyrelsen, veterinärhögskolans lärarkollegium, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, samarbetskommittén för hälsovårdsnämnderna i rikets större städer, Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF), Hushållningssällskapens förbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges veterinärförbund, Svenska djurskyddsföreningen, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, Föreningarna Djurens vänners riksorganisation, Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök, Svenska hundskyddsföreningen, Svenska kennelklubben, Svenska samernas riksförbund, Svenska ridsportens centralförbund, Svenska galoppSPORTENS centralförbund, Svenska travSPORTENS centralförbund och Husdjursförsäkringsföretagens förening.

I anledning av betänkandet har vidare skrifter inkommit från Bandhundskampanjen och Föreningen Hundfrämjandet i Stockholm samt en gemensam skrift från Gunnarps avdelning av RLF och Gunnarps jaktvårds-krets.

Huvuddragen av gällande reglering av djurskyddet

Före tillkomsten av lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd fanns i vår lagstiftning ingen annan allmän reglering av djurskyddsfrågorna än bestämmelsen i strafflagen om brottet djurplågeri. När strafflagen den 1 januari 1965 ersattes med brottsbalken, överfördes bestämmelsen i sak oförändrad till 16 kap. 13 § brottsbalken. Enligt detta lagrum dömes för djurplågeri till böter eller fängelse i högst två år, om någon genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes utsätter djur för otillbörligt lidande. Straffbestämmelsen om djurplågeri är alltså grundläggande för den rättsliga regleringen av djurskyddet.

Från och med den 1 januari 1945 gäller lagen om djurskydd. Bortsett från vissa ändringar vid rättegångsbalkens ikraftträdande den 1 januari 1948 har i lagen endast skett vissa från och med den 1 januari 1959 gällande ändringar av framför allt bestämmelserna i 14 och 15 §§ om tillsyn av lagens efterlevnad. Enligt 1 § avser lagen vård och behandling av husdjur och av andra djur som hålls i fångenskap. Lagen avser alltså inte såsom brottsbalkens stadgande alla slag av djur. Lagen innehåller i 2—6 §§ allmänna bestämmelser om behandlingen av djur och reglerar i 8—12 §§ en del särskilda förfaranden med djur. Överträdelse av de speciella bestämmelserna i 9—12 §§ straffas enligt 21 § med dagsböter. Däremot stadgas i lagen ej straff för överträdelse av de allmänna bestämmelserna. För att framtvunga efterlevnad av dessa har lagen ett administrativt övervakningssystem. Bestämmelserna härom finns i 14 och 15 §§. Djur som används inom försvarsväsendet är enligt 16 § undantagna från övervakningssystemet men inte från lagens bestämmelser i övrigt. Genom de från och med år 1959 gällande ändringarna av 14 och 15 §§ har övervakningsorganisationen och övervakningsorganens befogenheter stärkts. Enligt 14 § har hälsovårdsnämnden i orten att öva tillsyn över djurens vård och behandling. För sådant ändamål skall nämnden utse en eller vid behov flera tillsyningsmän. Vid tillsynen medverkar länsveterinären och distrikts- eller stadsveterinären. Länsstyrelsen skall, med biträde av länsveterinären, vaka över att hälsovårdsnämnder och tillsyningsmän samt distrikts- och stadsveterinärer fullgör sina åligganden. Högsta tillsynen över djurskyddet tillkommer veterinärstyrelsen, som har att till ledning för övriga tillsynsorgan meddela erforderliga råd och anvisningar. Åsidosätter någon vad som stadgas i de allmänna bestämmelserna i 2—6 §§, äger hälsovårdsnämnden, i den mån ej särskilda bestämmelser är gällande, meddela erforderlig föreskrift om vad han enligt dessa paragrafer har att iaktta. Nämnden äger i sådant fall också stadga vite. Underlåter någon att vidta föreskriven åtgärd, äger nämnden verkställa åtgärden på den

försumliges bekostnad. Samma befogenheter tillkommer länsstyrelsen. Enligt 15 § är den som har djur i sin vård skyldig att låta hälsovårdsnämnden, tillsyningsman, de förut nämnda veterinärerna m. fl. besiktiga djuret samt stall eller annat förvaringsrum, födoämnen, redskap och persedlar som är avsedda för djuret. Polismyndigheten meddelar handräckning för dylik besiktning.

Beslut som hälsovårdsnämnden meddelat enligt 14 § kan överklagas genom besvär hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut i anledning av besvär eller beslut som länsstyrelsen meddelat omedelbart enligt 14 § kan överklagas genom besvär hos regeringsrätten. Utdömande av förelagt vite ankommer på allmän domstol.

Om överträdelse av djurskyddslagens bestämmelser — allmänna eller speciella — innebär djurplågeri dömes, såsom erinras i 21 §, till straff enligt brottsbalken. I sådant fall utesluts tillämpning av djurskyddslagens straffbestämmelser.

Redan före djurskyddslagen tillkom lagen den 4 juni 1937 (nr 313) angående slakt av husdjur, som trätt i kraft den 1 juli 1938. Även denna lag har djurskyddskaraktär. I 7 § djurskyddslagen hänvisas till slaktlagen.

Djurskyddslagen kompletteras i övrigt av särskilda föreskrifter som utfärdats på grund av bemyndigande i lagen. I 6 § ges vissa allmänna föreskrifter om vad som skall iaktas vid transport av djur och i anslutning därtill bemyndigas Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer att meddela närmare bestämmelser i detta hänseende. Genom kungörelsen den 15 december 1944 (nr 781) angående transport av vissa levande djur med motorfordon m. m. (i det följande benämnd *transportkungörelsen*), som trätt i kraft samtidigt med djurskyddslagen, har Kungl. Maj:t sålunda meddelat föreskrifter om beskaffenhet och utrustning av motorfordon eller släpfordon som används för djurtransport, om lastning av djur, om djurs vård under transport m. m. Åsidosättande av dessa föreskrifter straffas enligt 27 § kungörelsen med dagsböter. Den i 14 § djurskyddslagen föreskrivna tillsynen avser även efterlevnaden av transportkungörelsen och andra med stöd av lagen utfärdade specialförfattningar. I 29 § kungörelsen erinras om vad som stadgas i 15 § djurskyddslagen angående skyldighet för den som har djur i sin vård att tillåta besiktning av djuret eller förvaringsrum för djuret. Kontroll av att kungörelsens föreskrifter om fordons beskaffenhet och utrustning iaktas sker även i annan ordning, då fordonet enligt vägtrafikförordningen undergår registreringsbesiktning eller efter omändring ny registreringsbesiktning.

Med stöd av bemyndigande i 8 § djurskyddslagen har Kungl. Maj:t utfärdat kungörelsen den 6 november 1959 (nr 486) om offentlig förevisning av djur (i det följande benämnd *förevisningskungörelsen*), som trätt i kraft den 1 januari 1960. All offentlig förevisning av djur, vare sig den äger rum i zoologisk trädgård, djurpark, cirkus eller varieté, i föreläsnings-, utställ-

nings- eller affärslokal, på tävlingsbana eller annorstädes, skall enligt 1 § kungörelsen stå under särskilt överinseende av veterinärstyrelsen i samverkan med övriga i djurskyddslagen nämnda tillsynsmyndigheter. Detta gäller även filminspelning med djur och sådan övning med djur, som utgör förberedelse till offentlig förevisning, ävensom djurens förvaring, transport och behandling i övrigt under tid då förevisningen, filminspelningen eller övningen inte pågår. Enligt 2 § åläggs veterinärstyrelsen att i erforderlig utsträckning genom inspektioner låta undersöka hur djuren handhas. Utöver bestämmelserna i 15 § djurskyddslagen gäller enligt 3 § kungörelsen att skyldighet att tillåta besiktning omfattar även lokal eller plats för förevisning, övning eller filminspelning ävensom djurens behandling därvid och vid transport. Polisman hör inte till dem som enligt 15 § djurskyddslagen äger företa besiktning för den allmänna djurskyddskontrollen, men enligt 3 § kungörelsen är även polisman behörig företa besiktning. För att i särskilt fall kunna bedöma hur djur behandlas vid förevisning, övning eller filminspelning, äger läns-, distrikts- eller stadsveterinär eller den som för ändamålet utsetts av veterinärstyrelsen påkalla samt närvara vid demonstration av tillvägagångssättet. Enligt 4 § har veterinärstyrelsen tillagts befogenhet att under vissa förutsättningar förbjuda att djur förevisas offentligt eller förs från ort till annan eller används vid övning eller filminspelning. I övrigt innehåller kungörelsen föreskrifter om förbud mot eller villkor för förevisning av djur i menagerier, zoologisk trädgård m. m. samt straffbestämmelser m. m. Enligt 11 § ankommer det på polismyndigheten att inställa förevisning, transport, övning eller filminspelning, som förbjudits av veterinärstyrelsen eller eljest enligt särskilda föreskrifter i kungörelsen inte må äga rum.

I 12 § djurskyddslagen stadgas om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m., och på grund av bemyndigande i denna paragraf har Kungl. Maj:t utfärdat kungörelsen den 17 november 1944 (nr 771) med vissa bestämmelser om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m., som trätt i kraft samtidigt med djurskyddslagen. Enligt lagparagrafens och kungörelsens ursprungliga innehåll hade medicinalstyrelsen visst överinseende beträffande sådan användning av djur, men enligt ändring som gäller från och med den 1 januari 1959 ankommer tillsynen även i detta hänseende numera på veterinärstyrelsen.

Med stöd av bemyndigande i 18 § djurskyddslagen har Kungl. Maj:t även utfärdat kungörelsen den 17 november 1944 (nr 769) angående förfarandet vid polismyndighets omhändertagande av djur m. m.

Enligt 14 § djurskyddslagen har såsom nämnts veterinärstyrelsen bemyndigats att till ledning för övriga tillsynsorgan meddela erforderliga råd och anvisningar. Med stöd av detta bemyndigande och ett liknande bemyndigande avseende den allmänna hälsovården i 4 § hälsovårdsstadgan har utfärdats *veterinärstyrelsens råd och anvisningar för hälsovårdsnämnd rörande*

tillsynen över hållande av djur den 30 maj 1961 (samling av författningar och cirkulär m. m. angående veterinärväsendet nr 19/1961).¹ I den del som rör djurskyddslagen ges råd och anvisningar beträffande de allmänna bestämmelserna i lagens 2 och 4 §§ och berörs bl. a. ladugårdar och stallar för djur, hundkojor och hundgårdar samt uppbidningsanordningar för djur och hållande av bandhund. Allmänt framhålls, att veterinärstyrelsen ansett sig endast i viss utsträckning kunna precisera anvisningarna samt att vad som enligt författningarna och anvisningarna skall anses »tillfredsställande», »betryggande» e. d. stundom kan bedömas först efter utredning på platsen av person med speciell sakkunskap på det aktuella området. Hälsovårdsnämndens övervakning av djurskyddslagens efterlevnad har ansetts lämpligen kunna samordnas med motsvarande övervakning beträffande bestämmelserna i 11 kap. hälsovårdsstadgan om hållande av djur, och närmare anvisningar lämnas rörande övervakningens utövande. De av veterinärstyrelsen meddelade föreskrifternas karaktär av råd och anvisningar gör att de inte är bindande för hälsovårdsnämnderna. Då 14 § djurskyddslagen år 1958 fick sin nuvarande utformning fann sålunda riksdagens tredje lagutskott (L³U 1958: 4) angeläget framhålla att uttrycket råd och anvisningar inte ges en annan innebörd än det har i det allmänna språkbruket. Det kunde enligt utskottet inte råda någon tvekan om att inte bara länsstyrelser utan även andra tillsynsorgan vid handläggningen av hithörande frågor inte är bundna av annat än lag och författning och i övrigt har att följa givna råd och anvisningar endast i den mån tillsynsorganen själva efter prövning finner råden eller anvisningarna välgrundade.

Även i flera andra författningar än de förut nämnda finns bestämmelser som syftar till att bereda djur skydd mot lidande eller som i varje fall har sådan verkan. Särskilt må nämnas jaktstadgan och fiskeristadgan samt kungörelsen den 21 november 1958 (nr 551) med vissa bestämmelser till förebyggande av djursjukdomars införande i riket m. m. (*veterinär införselkungörelse*) och kungörelsen samma dag (nr 552) med vissa bestämmelser om utförsel ur riket av levande djur m. m. (*veterinär utförselkungörelse*). Beträffande den förra kungörelsen må framhållas att det enligt 8 § förevisningskungörelsen ålagts veterinärmyndighet att vid prövning enligt veterinära införselkungörelsen av ansökan om tillstånd att till riket införa djur för användning vid offentlig förevisning eller filminspelning även tillvarata djurskyddsintresset samt att avslå ansökningen om det med skäl kan befaras att djuret här skulle komma att utsättas för ångest eller annat lidande.

¹ Cirkuläret har ersatt ett tidigare cirkulär nr 12/1959.

Djurplågeri

Gällande rätt m. m.

Straff för djurplågeri infördes i svensk rätt först genom en förordning den 21 december 1857 angående ansvar för misshandling av djur. Enligt denna förordning skulle den som i behandling av egna eller andras kreatur visade uppenbar grymhet straffas med böter från fem till och med ett-hundra riksdaler riksmünt. Förordningen var alltså icke tillämplig beträffande andra djur än husdjur. Stadgandet upptogs oförändrat i 18 kap. 16 § 1864 års strafflag. Genom lag den 20 juni 1890 höjdes straffmaximum till 500 kronors böter och genom lag den 20 juni 1900 erhöll paragrafen ett tillägg enligt vilket straffet, därest omständigheterna var synnerligen försvårande, skulle kunna bestämmas till fängelse i högst sex månader. För att misshandel av varje slag av djur skulle vara straffbelagd ersattes genom lag den 12 juli 1907 uttrycket »egna eller andras kreatur» med ordet »djur». Efter senare ändringar upptog bestämmelsen fram till år 1945 som brottsbeskrivning att någon i behandling av djur visat uppenbar grymhet genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes. Straffet för djurplågeri var i normalfall böter. Var djurplågeriet av svår beskaffenhet eller var omständigheterna eljest försvårande, kunde dock dömas till fängelse i högst sex månader.

Samtidigt med att lagen den 19 maj 1944 om djurskydd trädde i kraft den 1 januari 1945 erhöll bestämmelsen mot djurplågeri, då i 11 kap. 13 § strafflagen, den avfattning den hade då strafflagen med utgången av år 1964 upphörde att gälla.

Från strafflagen har bestämmelsen utan ändring i sak överförs till 16 kap. 13 § brottsbalken. Enligt detta stadgande föreligger djurplågeri om någon genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes utsätter djur för otillbörligt lidande. Straffet är böter eller fängelse i högst två år.

Det må anmärkas att stadgandet i strafflagen inte angav begränsningen av fängelsestraffet till två år. En sådan begränsning följde emellertid av allmänna regler.

Utredningsmannen

Vid behandlingen av frågan om en skärpning av straffbestämmelserna mot djurplågeri tar utredningsmannen i sin framställning sikte på bestämmelserna i 11 kap. 13 § strafflagen vilka ännu gällde, när hans betänkande avgavs. För egen del håller utredningsmannen före att judikaturen väl inte i och för sig ger anledning till en ändring i dessa bestämmelser. Emellertid

anser han att det å andra sidan inte kan förnekas, att avfattningen ger anledning till erinringar. Uttrycket »otillbörligt lidande» leder enligt hans mening språkligt sett till antagande, att ordet »otillbörligt» skall hänföras till den som utsätts för lidandet. Begreppet otillbörlighet synes honom i stället böra hänföras till den åtgärd som gett upphov till lidandet. Enligt utredningsmannen kan detta lämpligen i lagtexten uttryckas så att den som otillbörligen utsätter djur för lidande skall dömas för djurplågeri. Om det mått av lidande, som i de olika fallen skall föreligga för att i förening med den otillbörliga åtgärden medföra straffansvar, kan självfallet råda olika meningar. Allmänt synes böra gälla att den smärta, för vilken djuret blivit utsatt, haft en icke obetydlig intensitet och varaktighet.

Utredningsmannen anser vidare att det med skäl kan ifrågasättas, varför beträffande djurplågeribrottet, som dock kan vara av högst varierande beskaffenhet, skall saknas en särskild straffskala för de grövsta fallen. Han fäster i sammanhanget uppmärksamheten på den danska utformningen av motsvarande straffbud, där misshandelsfallen särskiljes från andra fall av djurplågeribrott, och antar att härmed avses fall, där djurplågeri föreligger utan att några — om än i och för sig objektivt ohållbara — skäl föreligger för åtgärden. Enligt utredningsmannen kan man utan svårighet göra en gränsdragning mellan exempelvis fall, då en körsven till övermått piskar en häst för att förmå den att dra ett tungt lass, och fall då en person tränger sig in i en ladugård och skär av kornas svansar.

Med den nu återgivna motiveringen har utredningsmannen föreslagit ändring av 11 kap. 13 § strafflagen såväl i fråga om brottsbeskrivningen som i fråga om de utsatta straffen. Enligt förslaget skall den som, genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes, otillbörligen utsätter djur för lidande, dömas för djurplågeri. I normalfall skall straffet vara böter eller fängelse, dvs. fängelse i högst två år. I fall där brottet är att tillskriva synnerlig råhet hos gärningsmannen eller omständigheterna eljest är försvårande skall straffarbete i högst ett år kunna ådömas.

Vad beträffar ändringen i brottsbeskrivningen må här nämnas att förslag i samma riktning tidigare har framförts, bl. a. av en ledamot av lagrådet i samband med att brottsbeskrivningen fick sitt nuvarande sakinnehåll (se prop. 1944: 43 s. 26).

Remissyttrandena¹

Bland mera allmänna uttalanden i anledning av utredningsmannens förslag må nämnas att *Svea hovrätt* föreslår en omformning och utökning av gällande djurskyddslag och anser det lämpligt att strafflagens bestämmelser om djurplågeri överförs till djurskyddslagen. Hovrätten erinrar om att

¹ Remissyttrandena har avgetts före brottsbalkens antagande.

i Danmark och Norge en sådan överföring har ägt rum. Motsvarande gäller beträffande den tyska djurskyddslagen av 1933.

Några remissinstanser har inskränkt sig till att lämna utredningsmannens förslag i hithörande delar utan erinran, nämligen *kanslern för rikets universitet, medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala, matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid Stockholms och Göteborgs universitet, statens institut för folkhälsan, statsåklagaren i Göteborg, länsveterinärerna i Uppsala, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands och Gävleborgs län, hälsovårdsnämnderna i Jönköping och i Själevads kommun samt Uppsala och Gävleborgs läns hushållningssällskap.*

Utredningsmannens förslag beträffande brottsbeskrivningen vid djurplågeri har lämnats utan erinran av *hovrätten för Västra Sverige, länsstyrelserna i Stockholms och Södermanlands län, Sveriges veterinärförbund, statsåklagaren i Stockholm samt Jönköpings läns hushållningssällskap.*

Av de övriga remissinstanser, som uttalat sig i hänseendet, har det stora flertalet funnit utredningsmannens formulering vara en förbättring och anslutit sig till förslaget eller utan närmare motivering tillstyrkt detta. Hit hör bl. a. *riksåklagarämbetet, veterinärhögskolans lärarkollegium, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Kronobergs, Västernorrlands och Norrbottens län, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges landsfogdar, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges landsfiskaler och Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund.*

Föreningen Sveriges stadsfiskaler finner att den föreslagna ändringen, som till synes innefattar endast en omredigering, i själva verket torde medföra en icke obetydlig förskjutning av det straffbara området. Förslaget torde enligt föreningen leda till tillfredsställande resultat.

Även *Svea hovrätt* anser att uttrycket »otillbörligt» inte som hittills bör hänföras till djurets lidande. Då emellertid uttrycket »otillbörligen» knappast är tidsenligt och i allt fall inte särskilt tjänligt som handledning, torde det böra utbytas. I den danska djurskyddslagen upptas förutom motsvarigheter till den svenska lagens uttryck (misshandel, överansträngning och vanvård) också ordet oförsvarligt, vilket synes ge ett lämpligt uttryck åt vad som åsyftas. Hovrätten vill därför föreslå att ordet »otillbörligen» utgår och ersätts med en bestämmelse av innebörd att straff för djurplågeri inträder då gärningen inte är försvarlig. En omformulering av stadgandet föreslås även av *förste stadsveterinären och hälsovårdsnämnden i Stockholm*, vilka anser att det bör utsägas att utsättande för överansträngning eller vanvård, som medför skada eller sjukdom för djuret, är straffbart.

Ett par myndigheter, *medicinalstyrelsen och veterinärstyrelsen*, anmäler tvekan beträffande den föreslagna ändringen av brottsbeskrivningen. En-

ligt medicinalstyrelsen kan det inte uteslutas att vad som hittills brustit vid tillämpningen av de nuvarande föreskrifterna hänför sig till utrednings- och bevissvårigheter samt en alltför restriktiv inställning till straffbestämmelsen för djurplågeri från de rättsvårdande myndigheternas sida. Det är diskutabelt huruvida omformuleringen av rekvisitet »otillbörligt lidande» till »otillbörligen utsätter djur för lidande» kan bidra till att påskynda en strängare inställning till bedömningen av djurplågerifallen. Veterinärstyrelsen vilsordar, att det av veterinärer och hälsovårdsnämnder då och då görs gällande, att straffbestämmelsen för djurplågeri av domstolarna ges en alltför restriktiv tillämpning. Inte heller styrelsen kan värja sig för intrycket, att ett strängare betraktelsesätt vore önskvärt. Som det nu är synes man i rättstillämpningen i första hand för straffbarhet förutsätta, att det lidande, som ett djur utsatts för, skall ha nått ett avsevärt mått i fråga om intensitet och varaktighet. Enligt veterinärstyrelsens uppfattning bör emellertid vid avgörande av frågan, om straffbarhet skall anses föreligga, ökat beaktande fästas vid otillbörligheten i gärningen, dvs. gärningsmannens sinnelag och avsikten med den påtalade handlingen. Det synes styrelsen inte behöva vara uteslutet att en sådan i viss mån ändrad inställning till djurplågerimålens bedömning kan utveckla sig inom ramen för gällande straffbestämmelse på området. Veterinärstyrelsen anser sig inte kunna bedöma om den föreslagna ändringen kan komma att påskynda denna önskvärda utveckling.

En avvisande ståndpunkt gentemot ändringsförslaget har intagits av *Göta hovrätt*, som erinrar om att den föreslagna formuleringen av brottsbeskrivningen förordades inom lagrådet vid 1944 års lagändring men då avvisades. Såvitt hovrätten kan finna har det inte därefter förekommit något som gör det påkallat att göra en justering av detta slag; det kan inte antas att den gällande brottsbeskrivningen föranlett några olägenheter eller missförstånd, och justeringen skulle knappast kunna få någon betydelse i sak. Mot den föreslagna lydelsen kan för övrigt enligt hovrättens mening resas invändningar i formellt hänseende; det kan synas som om det kunde förekomma även tillbörlig misshandel och vanvård.

Invändningen att enligt den föreslagna lydelsen misshandel eller vanvård kunde tänkas i vissa fall tillåten, har framförts även av *Svenska allmänna djurskyddsföreningen*, *Svenska kvinnors djurskyddsförening*, *Svenska skoltornas djurskyddsförbund*, *Föreningen Djurens vänner* samt *hälsovårdsinspektören i Solna*, vilka samtliga framhållit att ordet »otillbörligen» bör helt utgå.

Föreningen Sveriges stadsfiskaler har väckt fråga om ytterligare utvidgning av djurplågerilagstiftningen till att avse även vårdslösa handlingar. Föreningen säger sig dock sakna tillräcklig överblick av denna fråga för att kunna hysa någon säker mening om behovet av att även ovarsamhets-

handlingar kriminaliseras. Ett stadgande om straff för den som av grov vårdslöshet gör sig skyldig till djurplågeri kan dock enligt föreningen förmodas ha ett starkt stöd i den allmänna rättsuppfattningen.

Av utredningsmannen framställda förslag i fråga om straffbestämmelserna mot djurplågeri har till alla delar tillstyrkts av *lantbruksstyrelsen*, *länsstyrelsen i Kalmar län*, *länsveterinärerna i Kristianstads och Jämtlands län* samt *Norrbottens läns hushållningssällskap*.

Det stora flertalet remissinstanser har anslutit sig till förslaget om införande av en särskild straffskala för de grövsta fallen. I allmänhet har man därvid även gett skilda uttryck för stor tillfredsställelse med utredningsmannens förslag. Från djurskyddshåll har sålunda uttalats, att förslaget fyller ett sedan länge känt behov.

Några remissinstanser, nämligen *Svea hovrätt* och *hovrätten för Västra Sverige* samt *länsstyrelsen i Stockholms län*, har i princip även anslutit sig till införandet av en särskild högre straffskala för den svårare brottsligheten. De har emellertid framställt vissa erinringar av lagteknisk art. *Svea hovrätt* anser sålunda att behovet av en högre straffskala för den svårare brottsligheten med hänsyn till brottsbalkens systematik bör tillgodoses genom en gradindelning av brotten och inte genom att föreskriva straffhöjning vid försvårande omständigheter. Straffmaximum torde enligt hovrätten inte behöva sättas högre än sex månader för normala fall och två år för grova fall.

Utredningsmannens förslag har avstyrkts av såväl *riksåklagarämbetet* som *Göta hovrätt* och *Föreningen Sveriges häradshövdingar*. Enligt *ämbetets* mening synes tillräckliga skäl inte föreligga att i lagrummet införa en särskild straffskala för grövre brott. *Göta hovrätt* uttalar, att straffmaximum på fängelse i två år måste anses tillfyllest även för grova fall av djurplågeri. Att i lagrummet söka beskriva de grova fallen — exempelvis, såsom också föreslogs redan 1944, genom orden »synnerlig råhet» — och att för dessa fall reservera en högre del av straffskalan, skulle enligt hovrättens mening inte medföra några fördelar. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* anser att en straffskala med böter eller fängelse i högst två år — dvs. den skala som gäller enligt brottsbalken — synes inrymma möjlighet till tillräcklig bestraffning även av de grövsta fallen av djurplågeri.

Departementschefen

Bestämmelsen om straff för djurplågeri finns i 16 kap. 13 § brottsbalken. Brottet består i att någon genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes utsätter djur för otillbörligt lidande. Straffet är böter eller fängelse i högst två år. Samma brottsbeskrivning och strafflatitud gällde enligt strafflagen. Enligt utredningsmannens förslag skall beskrivningen av brottet djurplågeri ändras och en särskild straffskala för de grövsta fallen tilläggas.

Vad gäller brottsbeskrivningen innebär ändringsförslaget att straff för djurplågeri skall drabba den »som, genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes, otillbörligen utsätter djur för lidande». Mot detta förslag har vid remissbehandlingen riktats viss kritik av närmast formell art. Dessutom har några remissinstanser anmält tvivel på att omformuleringen av gärningsbeskrivningen kan påskynda utvecklingen i riktning mot en önskvärd strängare bedömning av djurplågerifallen. Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker emellertid förslaget.

För egen del har jag blivit övertygad om att stadgandet om straff för djurplågeri för närvarande tillämpas alltför restriktivt och att det därför är motiverat att förtydliga stadgandet så att det ger ett mera lättillgängligt uttryck för det avsedda innehållet. Detta kan ske genom en omformulering i den riktning som utredningsmannen har förordat. Den kritik av formell art som vid remissbehandlingen har framförts mot förslaget väger enligt min mening inte särskilt tungt. Jag föreslår därför att brottsbeskrivningen ändras så att djurplågeri anges föreligga, om någon, genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt, otillbörligen utsätter djur för lidande.

Utredningsmannens förslag om en särskild straffskala för de grövsta fallen av djurplågeri går ut på att möjliggöra en strängare behandling, om brottet är att tillskriva synnerlig råhet hos gärningsmannen eller omständigheterna eljest är försvårande. Enligt förslaget, som tar sikte på strafflagen, skall straffet i sådana fall kunna uppgå till högst ett års straffarbete.

Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. I de yttranden som går i avstyrkande riktning har framför allt understrukits att nuvarande straffskala får anses tillfyllest även när det gäller att utmäta straff för de grövsta fallen av djurplågeri. Också i tillstyrkande yttranden har anförts tvekan om behovet och värdet av en särskild, strängare straffskala.

Efter genomförandet av det enhetliga frihetsstraffet kan utredningsmannens förslag inte realiseras i sin avsedda form. I stort råder nog enighet om att det maximistraff som nu stadgas, fängelse i två år, är fullt tillräckligt även för grövre former av brottet. Vad som kan övervägas, om man vill anpassa förslaget till brottsbalkens system, är därför att reservera en övre del av straffskalan för de grova fallen. En sådan reglering synes emellertid inte medföra några nämnvärda fördelar. Den skulle närmast leda till att latituden för normalfallen görs snävare och detta synes mig vara en påtaglig olägenhet. Jag anser mig därför inte kunna förorda ändring av straffskalan vid djurplågeri.

Den ändring av stadgandet om djurplågeri som jag nyss förordat torde böra träda i kraft den 1 juli 1966.

Förbud att handha djur

Frågans tidigare behandling

I det betänkande (SOU 1938: 36), som låg till grund för 1944 års ändringar i djurskyddslagstiftningen, föreslog utredningsmannen, dåvarande revisionssekreteraren G. A. Bouveng, att i strafflagen närmast efter djurplågeriparagrafen skulle införas ett nytt stadgande, som skulle möjliggöra för domstol att, då någon begått djurplågeri, meddela honom ett förbud att ta befattning med djur. För att sådant förbud skulle få meddelas borde — förutom brottet — krävas att gärningsmannen kunde antas vara för framtiden uppenbart olämplig att handha djur. Förbudet skulle gälla för viss tid, minst ett och högst fem år, eller för alltid och avse att äga, sköta, köra, slakta eller eljest syssla med djur. Överträdelse av förbudet skulle straffas med böter eller fängelse i högst sex månader.

Om denna bestämmelse, som har motsvarighet i dansk, norsk och tysk djurskyddslagstiftning, anfördes i betänkandet att en möjlighet att ådöma förbud skulle bli av värde i kampen för bättre förhållanden för djuren bl. a. därigenom att den skapade skydd mot att en person i framtiden begick förnyat djurplågeri. Utredningsmannen medgav dock att invändningar kunde resas och erinrade om att ett förbud kunde inverka menligt på den dömdes försörjningsmöjligheter. Med hänvisning till bestämmelsen om indragning av körkort ansåg dock utredningsmannen att alltför stort avseende inte borde fästas vid denna verkan. Ytterligare två skäl kunde enligt utredningsmannen anföras mot förbudsbestämmelsen, nämligen dels svårigheten att övervaka förbudets efterlevnad, dels att ett förbud kunde drabba även tredje man. Som exempel på det senare nämndes situationen, när en lantbrukare i god tro hade som kreatursskötare anställt en person, som av domstol förbjudits att syssla med djur. Intet av dessa motskäl fann utredningsmannen böra föranleda att man avstod från en förbudsbestämmelse. För att effektivisera bestämmelsen upptog utredningsmannen i förslaget till djurskyddslag vissa regler om straff för den som medverkat till överträdelse av meddelat förbud.

I de yttranden som lämnades över 1938 års betänkande avböjdes den föreslagna förbudsbestämmelsen. Den ansågs utgöra ett alltför stort ingrepp i människornas försörjningsmöjligheter. Vidare ansågs efterlevnaden av meddelat förbud inte kunna kontrolleras och med hänsyn till att de som är varaktigt olämpliga att handha djur ofta blev straffria, antogs bestämmelsen om påföljd för överträdelse av förbudet bli ineffektiv.

Även under lagärendets fortsatta behandling avvisades förbudsbestäm-

melsen. Härvid återopades i huvudsak samma synpunkter som anförts under remissbehandlingen.

Utredningsmannen

Även den nye utredningsmannen har upptagit frågan om förbud att handha djur. Beträffande invändningen att sådant förbud i de flesta fall skulle komma i fråga för personer som enligt strafflagen blev fria från ansvar hänvisar utredningsmannen till de bestämmelser om abnorma lagöverträdare som sedermera skulle komma att ingå i brottsbalken. Han uttalar att dessa bestämmelser kan komma att rymma möjligheter till en ur social synpunkt tillfredsställande reaktion. Det förefaller utredningsmannen otillfredsställande att den som, måhända upprepade gånger, fällts för djurplågeri och därigenom visat sig oemottaglig för straffet skall kunna fortsätta med sitt lagstridiga handlingsätt, när det dock går att i praktiken om inte helt förhindra så dock väsentligen beskära hans möjligheter till fortsatt brottslighet. Att ett ingripande i detta fall skulle framstå som mera vittgående än indragning av körkort för en yrkeschaufför, är enligt utredningsmannen svårt att inse. Vad angår utformningen av bestämmelsen vill utredningsmannen dock föreslå en avvikelse från det Bouvengska förslaget: förbudet skall inte kunna avse ägandet av djur. Han finner det nämligen tillräckligt att förbjuda även en för djurplågeri dömd ägare av djuret att sköta, köra, slakta eller eljest syssla med djur, dvs. att över huvud taget komma med sin hand vid djur. Gäller det en djurägare i någorlunda stor skala, bör ett sådant förbud vara tillräckligt från djurskyddssynpunkt. Ägaren kan anställa folk för djurens skötsel m. m. Är det fråga om en djurägare i mindre skala, kommer enligt utredningsmannen ganska visst ett förbud att sköta djuren o. s. v. att rent faktiskt medföra att han måste avhända sig dem. Men frånsett att detta i vissa fall skulle vara onödigt för syftet med förbudet lär man vara nödsakad att till ett ägandeförbud anknyta kompletterande bestämmelser om eventuell tvångsförsäljning. Denna följdverkan har synts utredningsmannen kunna vara till förfång för bestämmelsens praktikabilitet. Enligt utredningsmannens förslag liksom enligt Bouvengs förslag skall förbud komma i fråga endast beträffande person som av domstolen funnits ha begått djurplågeri. Förutsättningen att han skall kunna antas vara för framtiden uppenbart olämplig att handha djur har fått utgå. Den har ersatts av en mera allmän regel om att förbud må meddelas om skäl är därtill. Straffsanktionen har utformats i enlighet med Bouvengs förslag. Däremot har utredningsmannen inte ansett det erforderligt att efterbilda bestämmelserna om straff för viss medverkan.

Remissyttrandena

Flertalet remissorgan har intagit en positiv hållning till förslaget om en förbudsbestämmelse. *Medicinalstyrelsen* uttalar att förbudsbestämmelsen synes öppna möjligheter i vissa fall för myndigheterna att inskrida även mot sådana psykiskt sjuka eller defekta individer, som med hänsyn till sina psykiska brister kan undgå bestraffning för lagöverträdelser. Effekten av den föreslagna ändringen blir dock beroende på myndigheternas intresse för och vilja att effektivt tillämpa de vidgade möjligheterna till ingripande. *Riksåklagarämbetet* anser att möjligheten att meddela förbud torde vara ägnad att förstärka straffbudets avhållande effekt.

Veterinärstyrelsen har understrukit att hänsyn inte bör tas till invändningen att ett förbud skulle utgöra ett alltför stort ingrepp i människornas försörjningsmöjligheter. Det synes tvärtom vara i hög grad önskvärt att möjligheter åstadkommes att tvinga en notorisk djurplågare, som yrkesmässigt har med djur att göra, att övergå till annan sysselsättning. Ett liknande uttalande görs av *överståthållarämbetet*.

Några remissmyndigheter har inte velat direkt motsätta sig införandet av den föreslagna bestämmelsen men anmält tvekan beträffande lämpligheten och behovet av densamma. Sålunda anser *länsstyrelsen i Kronobergs län* att de invändningar som tidigare framförts mot påföljden är berättigade och att utredningsmannen inte har visat något mera påtagligt behov av att den nu införs. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har uttalat, att djurplågeri numera torde få betraktas som ett ovanligt brott. Ännu mycket ovanligare är återfall. Det synes med fog kunna antas att brottstypen med stigande levnadsstandard och ökad folkbildning skall bli alltmera sällsynt. Stadgandet torde därför enligt föreningen få liten praktisk betydelse. *Sveriges veterinärförbund* framhåller att ett förbud av ifrågasatt slag bär vissa drag av förföljelse, att svårigheter föreligger för myndigheterna att övervaka efterlevnaden samt att det är i hög grad tveksamt om man bör införa så drastiska bestämmelser i ett land, där djuren med största sannolikhet vårdas bäst i världen.

De remissinstanser, vilkas yttranden går i avstyrkande riktning, har framställt såväl principiella som praktiska erinringar mot förslaget. I förstnämnda hänseende har *Göta hovrätt* — som i likhet med *Föreningen Sveriges landsfogdar* anser att förslaget leder till orimliga konsekvenser — invänt att man torde kunna ifrågasätta, varför den som en gång förbrutit sig mot djur skall kunna förbjudas att ens röra vid några sådana, medan den som förbrutit sig mot människor, t. ex. mot barn genom otukt eller våld, icke kan åläggas något förbud av sådant slag. *Föreningen Sveriges landsfiskaler* har påpekat att ett förbud i enlighet med förslaget skulle innebära en för svensk rätt helt ny påföljdsform. En utvidgning av påföljdssystemet är en synnerligen betydelsefull sak och kan icke komma till stånd på

grundval av en så knapphändig utredning som redovisats i betänkandet. *Föreningen Sveriges stadsfiskaler* har avstyrkt förbudet på grund av liknande principiella betänkligheter och erinrar bl. a. om den starka återhållsamhet som man på andra rättsområden visat i fråga om stadganden av liknande art. Jämväl *Riksförbundet Landsbygdens folk* har funnit utredningsmannens förslag få stor principiell betydelse och anser att tillräckliga skäl inte anförts för en sådan speciell straffform som den föreslagna. Härjämte har RLF, och även andra remissorgan, anmärkt att utredningsmannens jämförelse mellan förbudet och indragning av körkort inte är rättvisande.

En från praktisk synpunkt olycklig konsekvens av en förbudsbestämmelse är enligt *länsstyrelsen i Södermanlands län* samt *Sveriges lantbruksförbund* och *Hallands läns hushållningssällskap* att förbudet torde innebära ett stort ingrepp i den för djurplågeri straffades försörjningsmöjligheter. *Lantbruksförbundet* anför härom att konsekvenserna för en mindre företagare — även om den föreslagna bestämmelsen ej stadgar förbud mot att äga djur — blir att han måste avhända sig djuren, eftersom han som innehavare av en mindre brukningsenhet har mycket små möjligheter att bära kostnaden för en särskild djurskötare.

Det viktigaste praktiska skälet till att förbudsbestämmelsen inte bör komma i fråga är emellertid enligt flertalet nu åsyftade remissinstanser de svårigheter som föreligger för kontroll av att förbudet efterlevs. *Stockholms rådhusrätt* har i detta sammanhang påpekat att de bristande möjligheterna till kontroll medför att ett meddelat förbud ostraffat kan överträdas och att därigenom fara uppkommer att respekten för av myndighet meddelade föreskrifter minskar. Om en förbudsbestämmelse genomförs, bör därför samtidigt meddelas föreskrifter angående kontrollen över efterlevnaden av meddelat förbud. I viss motsats härtill har *riksåklagarämbetet* hävdade att i varje fall på mindre orter och på rena landsbygden människor torde hålla så väl reda på varandras göranden och låtanden att ett åsidosättande av meddelat förbud ofta kan tänkas komma till myndighets kännedom.

Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök har framhållit att hälsovårdsnämnderna måste, i egenskap av djurskyddande instans, av domstolarna informeras om varje dom i djurplågerifall för att de skall kunna inrikta sitt arbete därefter. I varje dom borde utses en övervakare som kunde övervaka, upplysa och hjälpa den dömde till rätta.

Av de instanser som i princip tillstyrkt införandet av en förbudsbestämmelse har några ansett, att förbudspåföljden bör anknytas endast till grova brott eller återfall. *Svea hovrätt* anför att en dylik begränsning finns genomförd i dansk, norsk och tysk djurskyddslagstiftning och synes motiverad även för svensk rätts del.

Ett par myndigheter, *länsstyrelsen i Norrbottens län* och *Föreningen Sveriges landsfiskaler*, har ifrågasatt, om inte förbudet borde meddelas i administrativ ordning i stället för av domstol. Föreningen har härvid påpekat,

att en sådan ordning gäller för redan existerande åtgärder av likartad karaktär samt att ett beslut om förbud uppenbarligen måste grundas även på andra faktorer än dem rättskipningsorganen har att utreda och beakta vid bedömningen av djurplågeribrott och straff därför.

Även *länsveterinären i Älvsborgs län* har varit inne på tanken att förbudet bör kunna meddelas administrativt och föreslagit att förbud i vart fall bör kunna meddelas i sådan ordning att gälla till dess domstol beslutar i frågan.

Länsstyrelsen i Hallands län anser att administrativ myndighet bör kunna besluta om upphävande av förbud, som meddelats av domstol.

Departementschefen

Med stöd av bestämmelser i djurskyddslagen kan polismyndighet i vissa fall omhändertaga eller döda djur som är utsatt för djurplågeri. Härigenom kan det eller de djur som ett sådant brott avser, t. ex. en vanvårdad kreatursbesättning, skonas från fortsatt lidande. Däremot finns inte för närvarande någon möjlighet att förbjuda den som har begått djurplågeri att i fortsättningen handha djur. Utredningsmannen har föreslagit att en sådan möjlighet införs. Enligt förslaget skall det ankomma på domstolen i djurplågerimålet att om det föreligger skäl därtill meddela förbud av ifrågavarande slag. De former av befattning med djur som förbudet skall avse beskrivs som att sköta, köra, slakta eller eljest syssla med djur. Förbudet skall bestämmas att gälla för viss tid, minst ett och högst fem år, eller för alltid. Överträdelse av meddelat förbud skall enligt förslaget straffas med böter eller fängelse i högst sex månader. Bestämmelserna i fråga skall upptas i en ny paragraf omedelbart efter djurplågeriparagrafen.

Även i det nu berörda avseendet har utredningsmannen i huvudsak gått tillbaka på förslag som varit aktuella i samband med 1944 års ändringar i djurskyddslagstiftningen och som då avböjts. Under den nu företagna remissbehandlingen har flertalet instanser lämnat förslaget om införande av en förbudspåföljd utan erinran eller yttrat sig därom i tillstyrkande riktning. Bl. a. har framhållits att möjligheten av att ett förbud meddelas är ägnad att förstärka den avhållande effekten hos straffbudet mot djurplågeri, att förbudsbestämmelsen skulle få särskild betydelse när det gäller psykiskt defekta djurplågare samt att det är önskvärt att man kan tvinga en notorisk djurplågare, som yrkesmässigt har med djur att göra, att övergå till annan verksamhet.

Några myndigheter och sammanslutningar har inte velat direkt motsätta sig den föreslagna förbudsbestämmelsen men anmält tvekan om behovet och lämpligheten därav. Från domarhåll har sålunda uttalats, att förbudsbestämmelsen torde få liten praktisk betydelse; djurplågeri är nämligen ett

ovanligt brott, återfall ännu mycket ovanligare, och det synes med fog kunna antas att brottstypen med stigande levnadsstandard och ökad folkbildning skall bli alltmera sällsynt. Den i ärendet hörda veterinärsammanslutningen har understrukt svårigheterna att övervaka efterlevnaden av meddelade förbud och vidare uttalat att det är i hög grad tveksamt, om man bör införa så drastiska bestämmelser i ett land, där djuren med största sannolikhet vårdas bäst i världen.

Ett antal remissinstanser har också förhållit sig klart avvisande till utredningsmannens förslag. De betänkligheter som har andragits på denna sida har varit både av principiell och av praktisk natur. Sålunda har invänts att man kan fråga sig, varför den som en gång förbrutit sig mot djur skall kunna förbjudas att ens röra vid några sådana, medan den som förbrutit sig mot människor, t. ex. mot barn genom otukt eller våld, inte kan ges något motsvarande förbud. Vidare har erinrats om att utredningsmannens förslag syftar till en för svensk rätt helt ny påföljd. En utvidgning av påföljdssystemet är en betydelsefull reform som inte kan komma till stånd på så knapphändig utredning som redovisats i betänkandet. På andra rättsområden har iakttagits stark återhållsamhet i fråga om stadganden av liknande art. En av utredningsmannen gjord jämförelse med indragning av körkort har man ansett missvisande, eftersom rätten att handskas med djur får räknas som en medborgerlig rättighet i motsats till den av visad skicklighet och lämplighet avhängiga rätten att framföra motorfordon. Som från praktisk synpunkt olyckligt har man betecknat det förhållandet att ett förbud att syssla med djur kan innebära ett starkt ingrepp i den drabbades försörjningsmöjligheter. Följden för innehavaren av en mindre brukningsenhet blir, har det sagts, att han måste avhända sig djuren, även om förbudet inte skall kunna avse att äga djur. Kontrollsvårigheterna har också i flertalet avstyrkande yttranden åberopats som det viktigaste praktiska skälet mot en förbudsbestämmelse.

Det är säkerligen riktigt, att vårt land står sig gott vid en jämförelse med andra länder i fråga om det sätt varpå djur i allmänhet behandlas. Allt är dock inte väl beställt och möjligheter att uppnå förbättringar av betydelse bör upptas till noggrant övervägande. Ett förhållande som ofta har beklagats är att myndigheterna mera sällan förfogar över medel att förebygga djurplågeri genom att individuellt ingripa mot personer som, efter vad man rätt säkert kan förutse, kommer att hemfalla åt sådan brottslighet. Det har t. ex. inträffat att en person, som vanvårdat sin kreatursbesättning och i samband med att han lagförts för djurplågeri tvingats slakta ned denna, snart nog har skaffat sig nya kreatur och utsatt dessa för vanvård som föranlett ny dom för djurplågeri, allt utan att något effektivt har kunnat göras för att förhindra ett upprepande. En helt annan typ av fall föreligger vid den s. k. tysta vanvården. Därmed syftar man på situationen då personer, som på grund av hög ålder, sjuklighet eller annat har svårt att

reda sig själva, håller sig med husdjur utan att förstå eller förmå att ge dessa erforderlig vård. I en del av dessa fall lär fortsatt djurplågeri förebyggas genom att djurägaren för sin egen skull blir omhändertagen av anhöriga eller genom ingripande av socialvårdande myndighet.

Med de nu anförda exemplen som bakgrund ter det sig uppenbart att det i vissa fall vore värdefullt från djurskyddssynpunkt att ha möjlighet att beröva en person rätten att handha djur. I sitt förslag beträffande en förbudsbestämmelse har utredningsmannen konstruerat förbudet som en särskild påföljd för djurplågeri och han har lagt beslutanderätten hos domstol. Under remissbehandlingen har emellertid föreslagits att meddelandet av förbud skall ske i administrativ ordning. För egen del anser jag att detta senare alternativ i jämförelse med domstolsalternativet erbjuder vissa fördelar. Bl. a. kan man utforma regeln så att den medger ingripande på ett tidigare stadium, nämligen genom att släppa anknytningen till att ett djurplågeribrott konstaterats och låta mera allmänna kriterier på olämplighet att handha djur bli avgörande.

Som framgår av den nyss lämnade redogörelsen råder bland remissorganen delade meningar om behovet och lämpligheten av en förbudsbestämmelse. Det torde framgå av vad jag redan har sagt att jag för egen del finner det naturligt att, när man ser saken från djurskyddssynpunkt, inta en positiv hållning till tanken på att införa en dylik bestämmelse. Det bör emellertid påpekas att en så drastisk form av ingripande som förbud att handha djur antagligen skulle komma att tillämpas sparsamt. Den individualpreventiva verkan blir alltså totalt sett ganska ringa. Av samma anledning kan man inte vänta sig att förbudsmöjligheten — om den anknyts till att någon har begått djurplågeri — skall kunna i högre grad förstärka den allmänpreventiva effekten hos straffbudet mot detta brott. Det har sagts att en förbudspåföljd skulle ha särskilt värde genom att man i denna får tillgång till en reaktion mot sådana djurplågare som med hänsyn till psykiska defekter inte kan fällas till straff. Denna synpunkt är givetvis beaktansvärd men den har numera delvis förlorat i betydelse genom att brottsbalken medger användning av bötesstraff eller skyddstillsyn i vissa av de fall, där enligt strafflagen ingen kriminalpolitisk reaktion kom i fråga. Det kan i detta sammanhang nämnas att särskilda föreskrifter vid skyddstillsyn i viss utsträckning bör kunna användas för att förmå personer som dömts för djurplågeri att ordna sina förhållanden så att risken för återfall blir mindre.

Man torde sålunda få erkänna att de skäl som talar för en förbudsbestämmelse inte framträder med någon större styrka, om man ser på hur bestämmelsen mera generellt skulle verka. De betänkligheter som principiellt och praktiskt kan anföras mot en förbudsbestämmelse är å andra sidan betydande. I detta hänseende torde det vara tillräckligt att i huvud-

sak hänvisa till de invändningar som har framförts under remissbehandlingen. Ett par synpunkter bör emellertid understrykas. Även om det kan påstås att företeelser som i någon mån påminner om den föreslagna förbuds-påföljden finns på andra rättsområden, är det tydligt att man här står inför något som är i stort sett främmande för den ordning vi nu har. Förbud att handha djur skulle innebära att en person på grund av att han misstänks komma att begå visst brott får för sig speciellt kriminaliserade själva de situationer i vilka brottet kan tänkas inträffa. Under vissa omständigheter skulle förbudet mycket kännbart begränsa hans försörjningsmöjligheter och frihet i andra avseenden och det hör till bilden av förbudsbestämmelsen att sådana verkningar skulle drabba ojämnt. Man har uppenbarligen anledning till stor tvekan om det över huvud taget kan vara berättigat att använda denna drastiska metod för att motverka ett brott som djurplågeri. Vad gäller den praktiska sidan av saken vill jag särskilt peka på svårigheterna att avgränsa de konkreta förbuden så att orimligheter undviks och på de problem som den nödvändiga kontrollen av meddelade förbud erbjuder. I sistnämnda hänseende får man, om påföljden skall ha någon mening, räkna med en ganska stor apparat och med ett system som starkt påminner om övervakning inom kriminalvården utan att ha nämnvärt av de positiva, stödjande momenten hos denna.

De betänkligheter och svårigheter som nu har berörts innefattar enligt min mening övervägande skäl mot den föreslagna förbudsbestämmelsen. Jag kan därför inte förorda att en sådan upptas i vår djurskyddslagstiftning.

Användning av djur för vetenskapligt ändamål

Gällande bestämmelser

De grundläggande bestämmelserna om användning av djur för vetenskapligt ändamål finns i 12 och 13 §§ djurskyddslagen. I 12 § stadgas sålunda att djur inte utan veterinärstyrelsens tillstånd får användas för vetenskaplig forskning eller undervisning, sjukdomsdiagnos, framställning av läkemedel eller annat härmed jämförligt ändamål, om användningen är förenad med operativt ingrepp, insprutning eller blodtappning eller också eljest medför ångest eller annat lidande för djuret. Kungl. Maj:t äger medge undantag från denna regel för viss institution eller inrättning. Närmare bestämmelser om tillstånd meddelas av Kungl. Maj:t. Enligt 13 § får vid operativt ingrepp eller annan åtgärd som avses i 12 § inte större lidande tillfogas djuret än som är oundgängligt. Kan det antas att avsevärt lidande åsamkas djuret även sedan ingreppet eller åtgärden slutförts, skall djuret därefter dödas snarast möjligt.

De närmare bestämmelserna om tillstånd enligt 12 § djurskyddslagen är upptagna i kungörelsen den 17 november 1944 (nr 771) med vissa bestämmelser om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m., i fortsättningen benämnd tillämpningskungörelsen. Denna inleds med en undantagsbestämmelse. Enligt 1 § skall nämligen vad som stadgas i 12 § djurskyddslagen inte gälla med avseende på universitet, högskola eller sådant forskningsinstitut, laboratorium eller sjukhus som drivs av staten, landsting eller stad, som ej deltar i landsting, eller av hushållningssällskap. Vid dessa institutioner och inrättningar skall dock iakttas vad som stadgas i 2—4 §§ tillämpningskungörelsen.

Enligt 2 § tillämpningskungörelsen skall användningen av djur ske under överinseende av föreståndare vid institutionen eller inrättningen eller underavdelning därav. Om sådan föreståndare inte är legitimerad läkare, veterinär, tandläkare eller apotekare, skall han vara av veterinärstyrelsen godtagen för uppgiften. I 3 § stadgas om åtgärd som är förenad med operativt ingrepp av någon betydelse, att den inte i undervisningssyfte får företas på varmblodigt djur, om ändamålet kan uppnås på annan väg. Innan dylikt operativt ingrepp av någon betydelse företas på varmblodigt djur, skall djuret, om ändamålet med åtgärden inte därigenom förfelas, så bedövas att det såvitt möjligt mister förmågan av smärtaförmåelse. Enligt 4 § får hund eller katt som inköpts för åtgärd som sägs i 12 § djurskyddslagen inte användas för ändamålet förrän fem dygn förflutit från inköpet. Här må anmärkas att 9 § kungörelsen innehåller ett stadgande om skyldig-

het för den som vidtar åtgärd som avses i 12 § djurskyddslagen med hundar eller katter att föra särskild bok angående inköp av dylika djur. I boken skall anges dagen för inköpet, säljarens namn och adress samt, vad beträffar hundar, djurets kön, färg och, i den mån det kan ske, ras. Boken skall förvaras viss tid och den skall på begäran företes för polismyndighet. I 8 § tillämpningskungörelsen stadgas dels att, utöver vad som följer av föreskrifterna i kungörelsen, vid åtgärd som avses i 12 § djurskyddslagen skall iakttas vad som är stadgat i 13 § samma lag, dels att den som med djur vidtar sådan åtgärd skall vara skyldig att underkasta sig den särskilda inspektion som veterinärstyrelsen må finna skäl föreskriva. Utöver vad nu nämnts innehåller tillämpningskungörelsen vissa närmare bestämmelser angående veterinärstyrelsens tillståndsgivning samt straff- och processföreskrifter.

I 14—16 §§ djurskyddslagen finns bestämmelser om tillsyn av lagens efterlevnad. Sålunda föreskrivs i 14 § 1 mom. att hälsovårdsnämnden i orten har att öva tillsyn över djurens vård och behandling. För detta ändamål skall nämnden utse en eller vid behov flera tillsynsmän. Vid tillsynen medverkar länsveterinären och distrikts- eller stadsveterinären enligt vad som närmare föreskrivs därom. Länsstyrelsen skall med biträde av länsveterinären vaka över att hälsovårdsnämnder och tillsyningsmän samt distrikts- och stadsveterinärer fullgör sina åligganden. Högsta tillsynen tillkommer veterinärstyrelsen, som har att meddela erforderliga råd och anvisningar till ledning för övriga tillsynsorgan.

Om någon åsidosätter de allmänna bestämmelserna i 2—6 §§ om vården och behandlingen av djur, äger hälsovårdsnämnden enligt 14 § 2 mom., i den mån inte särskilda bestämmelser gäller, meddela erforderlig föreskrift om vad han har att iakttä enligt 2—6 §§. Nämnden kan också stadga vite. Underlåter någon att vidta föreskriven åtgärd, äger nämnden, om det kan anses nödigt, verkställa åtgärden på den försumliges bekostnad. Nämnden kan förordna att dess beslut omedelbart skall lända till efterrättelse. Den som är missnöjd med nämndens beslut äger anföra besvär över detta hos länsstyrelsen. Länsstyrelsen har samma befogenheter som hälsovårdsnämnden för avhjälpande av missförhållande med avseende på djurskyddet.

Vid hälsovårdsnämndens handläggning av ärende som rör vården eller behandlingen av djur äger enligt 14 § 3 mom. länsveterinären och distrikts- eller stadsveterinären vara tillstådes och delta i överläggningarna men inte i besluten. Hans mening skall på begäran antecknas i protokollet. Sammanträde skall skyndsamt äga rum, när länsstyrelsen eller länsveterinären begär det.

Enligt bestämmelser i 15 § är den som har djur i sin vård skyldig att låta hälsovårdsnämnden eller någon dess ledamot eller suppleant som nämnden utser, tillsyningsman, länsveterinären, distrikts- eller stadsveterinären eller annan som länsstyrelsen eller veterinärstyrelsen förordnat besiktiga djuret

samt stall eller annat förvaringsrum, födoämnen, redskap och persedlar som är avsedda för djuret. För dylik besiktning meddelar polismyndigheten erforderlig handräckning.

De nu återgivna bestämmelserna om tillsynen gäller inte med avseende på djur som används inom försvarsväsendet. Stadgande härom finns i 16 §.

I det betänkande som bl. a. behandlar användningen av djur för vetenskapligt ändamål finns en redogörelse för de bestämmelser i ämnet som gäller i övriga nordiska länder (SOU 1961: 45 s. 27).

Utredningsmannen

Vid sin behandling av frågan om användningen av djur för vetenskapligt ändamål utgår utredningsmannen från vissa till utredningen överlämnade, från föreningar, andra sammanslutningar och enskilda inkomna framställningar, som väsentligen avser denna fråga.

Utredningsmannen anser att, även om de skildringar av försöksdjurens lidanden, som lämnats i skilda framställningar, i många fall torde ha sin grund mer i subjektivt färgade uppfattningar om vad som äger rum vid försöken än i egentlig kännedom om vad som förekommer där, det är angeläget, inte minst för forskarna själva, att grunden för ett misstroende, som synes vara djupt rotat, undanröjs. Detta lär enligt utredningsmannen kunna ske endast genom en kontroll så anordnad att å ena sidan alla skäl till berättigade misstankar om djurplågeri undanröjs och å andra sidan forskarna inte obehörigen hämmas i sitt arbete. Den första synpunkten leder till att lekmannaintresset får i tillbörlig mån komma till sin rätt. Den senare synpunkten torde enligt utredningsmannen böra leda till att formerna för kontrollen blir sådana, att den inte leder till obehörigt hinder i försöksarbetets gång. Improviserade besök i kontrollsyfte bör vara uteslutna och det personliga momentet bör vara sådant att det innefattar en garanti för objektiviteten i kontrollverksamheten. Det är vidare utredningsmannens mening att hälsovårdsnämnderna genom sin egenskap av kommunala organ, tillkomna till största delen genom val, knappast kan a priori anses ägnade att omhänderha den speciella art av djurskyddskontroll som nu avses. Det kan också enligt utredningsmannen med fog anföras, att de vetenskapliga institutionerna merendels är statliga, varför det skulle framstå som i viss mån oegentligt om deras befattningshavare skulle vara underkastade kontroll från ett kommunalt organs sida. Vidare framhålls att angelägenheten av enhetlighet i bedömningen bör beaktas.

De anförda synpunkterna leder enligt utredningsmannens åsikt till att en hela riket omfattande nämnd för kontrollens utövning bör tillskapas. Härvidlag anknyter utredningsmannen nära till det system som råder i Danmark. Den föreslagna nämnden bör enligt utredningsmannen lämpligen inte vara helt fristående utan knuten till veterinärstyrelsen och ställd under dess

överinseende. Nämnden skall bestå av sju ledamöter, tillsatta för tre år i taget, nämligen en domarkompetent ordförande utsedd av chefen för justitiedepartementet, två läkare utsedda av medicinalstyrelsen, två veterinärer utsedda av veterinärstyrelsen och två ledamöter såsom representanter för djurskyddsrorelsen. Sistnämnda två ledamöter skall utses av chefen för justitiedepartementet på förslag av Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund. I detta förslag skall endast få upptas den som är läkare eller veterinär. I motiveringen beträffande djurskyddsrorelsens representation anför utredningsmannen att denna rörelses talesmän uppenbarligen åsyftar att de lekmanrepresentanter som skall delta i kontrollen själva skall vara lekmän. Enligt utredningsmannen kan det emellertid med fog betvivlas, att en sådan lösning vore den lyckligaste. Även om djurskyddsrorelsens förespråkare är besjälade av den mest uppriktiga strävan till ett opartiskt bedömande, lär det nämligen inte kunna förnekas att deras verksamhet inte sällan är — om än omedvetet — präglad av en av deras allmänna inställning färgad misstanke mot dem som i utövningen av sin gärning har att företa vetenskapliga försök på djur. Otivelaktigt skulle, anför utredningsmannen, under angivna omständigheter ett rent lekmannainslag långt ifrån att gagna kontrollverksamheten kunna inverka menligt på nämndens verksamhet och auktoritet. Lekmannaintresset torde också enligt utredningsmannens mening på ett fullgott sätt kunna komma till uttryck om nämnda riksförbund har att inom läkar- eller veterinärkåren utse två representanter för vilka man inom djurskyddsrorelsen hyser förtroende.

Beträffande nämndens befogenheter innehåller utredningsmannens förslag i huvudsak följande. När nämnden efter anmälan eller eljest finner det påkallat, skall nämnden äga att besiktiga försöksdjuren, deras förvaringsrum och de lokaler där försöken äger rum. Beslut om besiktning skall fattas av nämnden. Nämnden skall efter beslut därom av nämnden eller dess ordförande äga att genom två eller flera av sina ledamöter övervara försök eller andra forskningsåtgärder. Vederbörande försöksledare skall underrättas i förväg. Över vad som förekommit vid besiktning eller besök skall föras protokoll, varav ett exemplar skall tillställas institutionschefen och ett förvaras hos nämnden. Nämnden skall inte äga att företa direkta ingripanden för att få något uppdagat missförhållande avhjälpt, utan det föreslås att nämnden, om enligt dess mening ett skyndsamt ingripande krävs, utan dröjsmål skall skriftligen underrätta veterinärstyrelsen. I anslutning härtill föreslås även en bestämmelse i tillämpningskungörelsen om att veterinärstyrelsen skall äga meddela de föreskrifter som med anledning av framställning från nämnden befinns påkallade samt att styrelsen i sådant fall äger att stadga vite.

Den skyldighet att föra journal, vilken nu enligt 9 § tillämpningskungörelsen åvilar den som använder djur för vetenskaplig forskning, bör enligt

utredningsmannen utvidgas åtskilligt, såväl beträffande vilka försöksdjur journalföringen skall avse som beträffande journalförda förhållanden. I förstnämnda hänseende framhåller utredningsmannen att djurskyddssynpunkter talar för att ingen åtskillnad görs mellan djur av olika slag. Bl. a. av praktiska skäl bör emellertid journalföringsplikten begränsas till att avse apor, hundar, katter, hästar och klövbärande djur. Vad angår de förhållanden som skall journalföras innebär förslaget utom annat den utvidgningen att vissa data som rör forskningsarbetet samt djurens behandling därunder och efter avslutat försök skall antecknas.

Enligt utredningsmannens mening är det praktiskt att hålla anteckningarna om inköp isär från anteckningarna om gjorda försök. Han föreslår därför att inköpsjournal och försöksjournal skall föras särskilt. I inköpsjournalen skall samtliga inköp av ifrågavarande djur bokföras löpande med dag för inköpet, antal djur och djurslaget. I fråga om hundar och katter, alltså ej endast som nu i fråga om hundar, skall även göras anteckning om kön, färg och ras. Vidare skall beträffande hundar och katter införas säljarens namn och adress samt av honom lämnad uppgift rörande hans fångesmans namn och adress samt fångets beskaffenhet.

Att säljaren av hund eller katt sålunda skall avkrävas uppgift om fångesmannen och fångets beskaffenhet har givetvis till syfte att förebygga att olovligen åtkomna hundar och katter kommer till sådan användning varom här är fråga. I samma syfte föreslår utredningsmannen att den tid som enligt 4 § tillämpningskungörelsen måste förflyta mellan inköpet av hund eller katt och det tillfälle då djuret må användas för ändamålet, skall utsträckas från fem till tio dygn, så att ägaren till ett försvunnet djur får bättre rådrum för efterspaning. Att den, som befarar att hans hund eller katt stulits och överlämnats till vetenskaplig institution för forskningsändamål, skall äga erforderligt tillträde till förvaringsställe i efterforsknings- och identifieringssyfte synes enligt utredningsmannen utan uttryckligt stadgande härom vara uppenbart.

I försöksjournalen skall enligt förslaget införas uppgifter om dagen för försökets början, antal djur och djurslaget. Beträffande hundar och katter föreslås därjämte att i försöksjournalen skall införas från inköpsjournalen hämtade uppgifter om djurets kön, färg och ras samt dagen för inköpet. Härigenom skall möjliggöras kontroll av att tiodygnsregeln iakttas. Försöksjournalen skall även innehålla uppgifter om ändamålet med försöket, vidtagen åtgärds beskaffenhet och om vad som åtgjorts i djurskyddssyfte, dvs. rörande företagen bedövning, bedövningens art och dess omfång. Vidare fordras uppgift om när försöket avslutades och om vad som vidtagits med försöksdjuret efter försökets slut. Utredningsmannen föreslår att undantag från bestämmelserna om journalföring skall göras för sådana fall där läkare eller veterinär med stöd av stadgande i 5 § tillämpningskungörelsen har erhållit tillstånd av veterinärstyrelsen att verkställa vissa mindre ingrepp, så-

som ympning för fastställande av sjukdomsdiagnos. Såväl inköps- som försöksjournalerna skall enligt förslaget årligen insändas till den av utredningsmannen föreslagna nämnden för granskning. Vidare föreslås i anslutning till förslagen beträffande nämnden och journalföringen att undantag från tillsynsbestämmelserna i 14 och 15 §§ djurskyddslagen skall göras beträffande vetenskapliga försök på levande djur. Härom anför utredningsmannen att det redan av principiella skäl inte förefaller lämpligt att försök vid statliga inrättningar skall vara underkastade inspektion av kommunal tillsynsmyndighet. Genom det föreslagna undantaget skall även elimineras det tvivelsmål som — i varje fall inom djurskydds rörelsen — hyses om tillämpligheten av 14 och 15 §§ djurskyddslagen på vetenskapliga försök. Ytterligare föreslås att bestämmelsen i 8 § andra stycket tillämpningskungörelsen om särskild av veterinärstyrelsen föreskriven inspektion skall utgå och ersättas med den av utredningsmannen föreslagna bestämmelsen om befogenhet för veterinärstyrelsen att meddela föreskrifter.

Remissyttrandena

Svea hovrätt, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Södermanlands, Kalmar, Hallands och Västernorrlands län, statsåklagaren i Stockholm, länsveterinärerna i Uppsala, Hallands, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Värmlands och Västernorrlands län, hälsovårdsnämnderna i Linköping och Malmö samt Själevads, Stora Kopparbergs och Västra Vingåkers kommuner, Södermanlands, Västmanlands, Gävleborgs och Västernorrlands läns hushållningssällskap samt Älvsborgs läns norra hushållningssällskap tillstyrker i princip inrättandet av en för hela riket gemensam tillsynsnämnd. Så gott som samtliga dessa myndigheter kritiserar dock vad utredningsmannen har föreslagit i fråga om nämndens sammansättning.

Med särskild tillfredsställelse har de remissmyndigheter, som företräder den vetenskapliga forskningen, hälsat förslaget om inrättande av nämnden. De finner i likhet med utredningsmannen att det är angeläget att grunden för misstroende mot de vetenskapliga djurförsöken undanröjs. Hit hör *medicinska fakulteten vid Göteborgs universitet, karolinska institutets lärarkollegium och lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm*. Förstnämnda lärarkollegium har varit i förbindelse med danska institutioner där försöksdjur, särskilt katter och hundar, har en vidsträckt användning i vetenskapliga försök. De danska kollegerna har meddelat att hittills endast gynnsamma erfarenheter registrerats av nämndens verksamhet. Nyssnämnda remissmyndigheter säger sig också helt dela utredningsmannens uppfattning att vissa skildringar av försöksdjurens lidanden torde ha sin grund mera i subjektivt färgade uppfattningar om vad som äger rum vid försöken än i egentlig kännedom om vad som förekommer där.

Även *veterinärhögskolans lärarkollegium, statens farmaceutiska labo-*

ratorium och statens bakteriologiska laboratorium tillstyrker nämndens inrättande, varvid man anför att nämnden bör kunna verksamt bidra till att undanröja ovederhäftiga och överdrivna uppfattningar eller misstankar om djurplågeri. Det framhålls dock att några sakliga skäl eller vederhäftiga argument för en ändring i nu gällande kontrollbestämmelser inte har framlagts. Statens bakteriologiska laboratorium har anfört i huvudsak följande. Vid SBL utnyttjas flertalet försöksdjur för det rutinmässiga diagnostiserandet av infektionssjukdomar och för framställning av vacciner och sera, mindretalet används för forskning. Djuren används därvid för att erhålla blod och vävnader (operation omedelbart efter avlivande). Dessutom utnyttjas de för injektion exempelvis av vacciner för erhållande av serum, för styrke- eller oskadlighetsprovning och för injektion av provmaterial från sjuka människor för fastställande av diagnos, i någon större skala numera enbart vid tuberkulos. Vid sistnämnda försök avlivs djuren före sådana stadier av sjukdomen, som kan förmodas förorsaka djuren lidande. Som regel utsätts djuren således inte för större smärta eller lidande än som är förknippat med en injektion. Några med konst framkallade infektioner för framställning av sera såsom omnämnes i betänkandet förekommer således inte. Vid SBL används förutom apor främst smådjur samt i avtagande utsträckning hästar. Hundar och katter utnyttjas sällan eller aldrig. Utvecklingen inom mikrobiologien går mot ett minskat användande av djur för andra ändamål är för erhållande av blod och vävnader. Det är sålunda en allmän strävan att i görligaste mån utveckla in vitro metoder och att övergå till vävnadskulturförfarande. För vävnadskulturerna utnyttjas alltmera fasta cellinjer, varför behovet av färskt biologiskt material minskas. Denna allmänna tendens som från djurskyddssynpunkt måste vara mycket värdefull och glädjande borde enligt SBL:s uppfattning ha påpekats och framhävts som en eftersträvensvärd princip i betänkandet. De förhållanden för vetenskapliga djurförsök och de riktlinjer för kontrollverksamheten som diskuterats och framförts i betänkandet har således föga anknytning till verksamheten vid laboratorier av SBL:s karaktär utan mer till de slags försök som utförs på exempelvis fysiologiska institutioner. Vad beträffar SBL och de mikrobiologiska laboratorierna överhuvudtaget torde den föreslagna nämnden därför i själva verket inte ha några väsentliga intressen att bevaka. Nämnden skulle ha att granska inköpsdata för apor och hästar jämte »försöksjournaler» (= arbetsjournaler), där de vidtagna åtgärderna så gott som uteslutande utförts på enahanda sätt.

Till detta uttalande har *medicinalstyrelsen* anslutit sig.

Veterinärhögskolans lärarkollegium framhåller, att de institutioner, där djur används för försöksändamål, redan enligt nuvarande bestämmelser är skyldiga att bl. a. underkasta sig veterinärstyrelsens kontroll. Det kan därför ifrågasättas om ytterligare bestämmelser är av nöden. Som utredningsmannen framhåller är det dock i allas intresse, såväl allmänhetens som

forskarnas, att grunden för det misstroende, som på vissa håll hyses mot de vetenskapliga djurförsöken, i görligaste mån undanröjs.

Föreningen Djurens vänner och Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök har i motsats härtill med skärpa hävdad att skildringarna av försöksdjurens lidanden inte har sin grund i »subjektivt färgade uppfattningar». De åsyftade skildringarna bygger på forskarnas egna avhandlingar om sina djurförsök och av dem framgår tydligt att försöken är plågsamma.

Medicinska fakulteterna vid universiteten i Lund och Stockholm har uttalat sin tillfredsställelse med den föreslagna kontrollnämnden. *Uppsalafakulteten* har förklarat sig inte ha något att erinra mot utredningsmannens förslag i denna del.

Ett par myndigheter, *länsstyrelsen i Stockholms län* och *Norrbottnens läns hushållningssällskap*, har förklarat sig icke vilja direkt avstyrka förslaget men anmält tvekan angående såväl behovet som lämpligheten av den tilltänkta nämnden.

En negativ hållning till förslaget om en kontrollnämnd har intagits av *medicinalstyrelsen, veterinärstyrelsen, länsstyrelserna i Kronobergs och Norrbottens län, Hushållningssällskapens förbund, Sveriges veterinärförbund, Svenska allmänna djurskyddsföreningen, Svenska kvinnors djurskyddsförening, De svenska skolornas djurskyddsförbund, Svenska hundskyddsföreningen, Svenska kennelklubben, medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala, statsåklagaren i Göteborg, förste stadsveterinären och hälsovårdsnämnden i Stockholm, länsveterinärerna i Stockholms, Östergötlands, Kronobergs, Jämtlands och Norrbottens län, hälsovårdsnämnderna i Jönköping, Solna och Värjö samt Uppsala och Malmöhus läns hushållningssällskap. Medicinalstyrelsen* har anmält viss tvekan vid sitt ståndpunktstagande medan de övriga remissinstanserna funnit sig böra avstyrka nämndens inrättande.

Beträffande utredningsmannens uttalande om det angelägna i att misstroendet mot den vetenskapliga forskningen undanröjs har *medicinalstyrelsen* i likhet med *veterinärstyrelsen* påpekat, att utredningsmannen inte synes övertygad om att misstroendet är berättigat, samt framhållit att denna misstro i själva verket är ogrundad. *Veterinärstyrelsen* har för sin del inte haft anledning misstänka, att nuvarande föreskrifter inte följs vid de vetenskapliga djurförsöken, dvs. i första hand att tillfredsställande bedövning sker i alla fall där så är möjligt, att ingrepp utan bedövning sker i minsta möjliga omfattning och att djur som utsatts för ingrepp, vilket kan medföra lidande sedan ingreppet avslutats, omedelbart dödas. *Hälsovårdsnämnden i Solna* anför att den, trots att inom staden finns ett flertal vetenskapliga institutioner, vid vilka djurförsök bedrivs, hittills inte har funnit anledning till något ingripande i anledning av sådana försök. *Hälsovårdsnämnden* ifrågasätter därför behovet av den föreslagna tillsynsnämnden

och anser att frågan därom bör bli föremål för omprövning. Enligt *länsveterinären i Kronobergs län* och *hälsovårdsnämnden i Växjö* föreligger inte hos den stora allmänheten något sådant misstroende som har angetts i betänkandet. *Länsveterinären i Stockholms län* vill framhålla att det för den som följt försöksverksamhet med djur framstår som drastiskt att framlägga förslag på så lösa grunder som allmänhetens misstanke. Enligt *Föreningen Sveriges häradshövdingar* förefaller det som om man vill införa en onödigt vidlyftig kontrollverksamhet på grund av överdriven misstro mot de vetenskapsmän, som använder försöksdjur. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att det med fog kan ifrågasättas om djurskyddsintresset skulle vara mindre utvecklat bland de vetenskapsmän och andra experter, som för sin forskning sysslar med djurexperiment, än bland människor i allmänhet.

Medicinalstyrelsen, veterinärstyrelsen och *Sveriges veterinärförbund* har påpekat att förhållandena i Sverige och Danmark på förevarande område inte är helt jämförbara. Sverige har — i motsats till Danmark — en utbyggd organisation för tillsyn enligt djurskyddslagstiftningen. Överinseendet över djurskyddstillsynen utövas av veterinärstyrelsen, som bland annat genom länsveterinärerna kan kontrollera och ge råd beträffande hälsovårdsnämndernas verksamhet på området. Veterinärstyrelsen är också utrustad med en stab av sakkunniga inom olika grenar av veterinärmedicinen, vilka kan lämna bistånd vid bedömningen av frågor om vetenskapliga djurförsök. Liknande påpekande göres av *länsveterinären i Stockholms län*. Även *Svenska allmänna djurskyddsföreningen*, *Svenska kvinnors djurskyddsförening* och *De svenska skolornas djurskyddsförbund* hävdar, att en jämförelse med danska förhållanden inte är hållbar.

Det i betänkandet gjorda uttalandet att hälsovårdsnämnderna av vissa angivna skäl inte kan anses ägnade att ha ifrågavarande kontroll om hand, har kritiserats av bl. a. *veterinärstyrelsen*, som erinrar om att statliga institutioner redan i vissa andra avseenden är föremål för kontroll från hälsovårdsnämnd. Djurhållning, stallar m. m. vid vetenskapliga institutioner kan mycket väl inspekteras av nämndernas djurskyddstillsyningsmän och för tillsyn av djurförsöken kan nämnderna begära biträde av veterinär enligt vad därom är särskilt stadgat. Så torde också ha skett och sker fortfarande och någon tveksamhet huruvida 14 och 15 §§ djurskyddslagen är tillämpliga på alla institutioner där djurförsök bedrivs har i varje fall inte rätt hos veterinärstyrelsen lika litet som beträffande länsveterinärernas åligganden i detta sammanhang. Liknande synpunkter har framförts av *medicinalstyrelsen*, vilken anser hälsovårdsnämnderna vara väl skickade och lämpliga att medverka vid djurskyddstillsynen och framhåller att de vetenskapliga institutionerna i regel är belägna på orter med egen tjänsteveterinär.

Svenska kennelklubben säger sig ha svårt att inse varför hälsovårdsnämnderna, som ju har ett starkt lekmannainslag, inte skulle med stöd av

14 och 15 §§ djurskyddslagen kunna utöva ifrågavarande kontroll. Viktigt är emellertid att dessa paragrafer så förtydligas att de klart ålägger hälsovårdsnämnderna denna uppgift. Kennelklubben har vidare anfört att en intensifiering av kontrollen inom ramen för den organisation och praxis, som redan finns, enligt klubbens uppfattning synes vara mera effektiv, ge mera utrymme åt lekmannaintresset, vara mindre omständlig och mindre kostsam än den föreslagna nämnden.

Endast ett par remissmyndigheter, nämligen *hälsovårdsnämnden i Nyköping* och *Malmöhus läns hushållningssällskap*, har uttryckligen förklarat sig ense med utredningsmannen om att hälsovårdsnämnderna inte är lämpliga att handha ifrågavarande tillsyn.

Några remissorgan har understrukit veterinärstyrelsens betydelse i förevarande sammanhang, medan andra framhållit att länsveterinärerna har större möjligheter att utöva en effektiv tillsyn än den föreslagna nämnden kan tänkas få.

Svenska allmänna djurskyddsföreningen, *Svenska kvinnors djurskyddsförening* och *De svenska skolornas djurskyddsförbund* anför sålunda att kontrollverksamheten enligt förslaget torde komma att förutsätta personliga besök på ett stort antal platser i landet, där vetenskapliga djurförsök bedrivs, fortlöpande inspektioner av försöksdjurens förvaringslokaler, utfodring m. m. samt tidsödande granskning av inköps- och försöksjournaler. Länsveterinärerna finns redan på platsen i motsats till den föreslagna nämnden, vilket medför en tidsbesparing, i synnerhet vid fall som kräver snabbt ingripande. Länsveterinärerna handhar redan i stort sett den övervakning som äger rum i förevarande hänseende och då de står ansvariga inför veterinärstyrelsen, skulle den onödiga och tidsödande omväg, som förutses i utredningsmannens förslag, undvikas. Föreningarna anser därför att övervakningsuppgifterna bör inrymmas i de åligganden som åvilar länsveterinärerna. Föreningarna föreslår vidare att lekmannainsyn åstadkommes genom att länsveterinär, när fog för misstanke om missförhållande kan anses föreligga, snarast verkställer extra inspektion i närvaro av representanter för hälsovårdsnämnd eller djurskyddsorganisation på den plats, där de vetenskapliga djurförsöken bedrivs. Nämnda lekmannakategorier bör också av länsveterinär beredas möjlighet att vid lämpliga tillfällen närvara vid ordinarie inspektion.

Även *Sveriges veterinärförbund* håller före att det är tillräckligt att länsveterinärerna intensifierar uppmärksamheten på hithörande frågor. De har att bedöma djurskyddsärenden, har god kontakt med djurskyddsorganisationer och har möjlighet att i alla frågor, där speciell sakkunskap erfordras, få biträde av landets mest kvalificerade sakkunniga på olika ämnesområden. Liknande uttalanden görs av *Hushållningssällskapens förbund*. För den händelse kontrollen och tillsynen genom länsveterinärerna och veterinärstyrelsen skulle anses tillräcklig, skulle enligt förbundets mening vederbörande

länsstyrelse kunna förordna lämplig person eller lämpliga personer, med vilka länsveterinären kunde samråda. Även några andra remissorgan anvisar olika former av lekmanamedverkan vid inspektion genom länsveterinärernas försorg.

Några remissmyndigheter har mot den föreslagna nämnden invänt att den, med hänsyn till sin storlek och till att dess verksamhet föreslås omspänna hela riket, torde komma att brista i effektivitet och att nämnden därför inte kan anses utgöra ett ändamålsenligt kontrollorgan. Från flera håll har sålunda föreslagits att kontrollverksamheten skall decentraliseras genom länsvis inrättade nämnder eller rapportörer eller andra kontrollorgan på det lokala planet.

Till dem som ifrågasätter möjligheterna att bedriva en verklig kontroll genom en riksnämnd hör *länsveterinären i Norrbottens län*, vilken finner det vara orealistiskt att förvänta, att den föreslagna nämnden skulle kunna utöva en effektiv kontroll över djurhållningen i de många institutioner och försöksanstalter, där djur används för vetenskapligt ändamål.

Även beträffande riksnämndens storlek, sammansättning, mandattiden för ledamöterna och andra organisatoriska frågor har utredningsmannens förslag föranlett kritik och motförslag från åtskilliga remissorgans sida.

Vad beträffar den föreslagna nämndens befogenheter har några remissorgan framhållit att nämnden, även utan att särskild anledning till besiktning föreligger, bör ha befogenhet eller skyldighet att göra rutinmässiga, fortlöpande inspektioner vid försöksinstitutionerna.

Ett stort antal remissorgan har funnit det olämpligt att nämnden skall äga att övervara djurförsök eller andra forskningsåtgärder endast efter föregången tillsägelse.

Kritik har riktats även mot den föreslagna bestämmelsen att nämnden skall äga att övervara försöken genom två eller flera av sina ledamöter. Såväl *medicinalstyrelsen* som *veterinärstyrelsen* har framhållit att det torde bli svårt för de vetenskapliga institutionerna att ta emot en nämnd på sju personer. Med förslaget att försöken skall kunna övervaras av två eller flera ledamöter uppkommer emellertid risk för bristande enhetlighet i nämndens verksamhet.

Några remissmyndigheter har reagerat mot att nämnden enligt förslaget inte äger företa direkta ingripanden för avhjälpan av ett uppdagat missförhållande. *Karolinska institutets lärarkollegium* anser för sin del att ett eventuellt missförhållande av den art som här diskuterats och som påpekas av en högt kvalificerad nämnd omedelbart bör tillrättaläggas genom diskussion om lämpliga åtgärder mellan de besiktigande nämndledamöterna och den närvarande institutionschefen eller hans företrädare i omedelbar anslutning till besöket. Härigenom skulle nämnden kunna få även en viss rådgivande funktion.

En utvidgad *journalföring* har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av ett antal remissmyndigheter, nämligen *länsstyrelsen i Norrbottens län, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg, länsveterinärerna i Jönköpings, Kronobergs, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Västmanlands, Västernorrlands och Norrbottens län, hälsovårdsnämnderna i Jönköping, Malmö, Norrköping, Örebro och Stora Kopparbergs kommun samt Västmanlands läns hushållningssällskap.*

Förslaget i denna del har tillstyrkts i princip även av *Svea hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, veterinärstyrelsen, statens farmaceutiska laboratorium, statens institut för folkhälsan, lärarkollegiet vid karolinska institutet samt medicinska fakulteten vid universitetet i Göteborg.* Flertalet nu angivna myndigheter har dock — i likhet med de remissmyndigheter i övrigt som yttrat sig över förslaget — i skilda hänseenden kritiserat dess närmare utformning.

Enligt *Svea hovrätt* bör sålunda i princip inte någon skillnad göras mellan olika slag av djur, när det gäller att bestämma omfattningen av kontrollen över att djuren inte utsätts för lidande. Denna kontroll bör i allt fall omfatta åtskilligt flera grupper av djur än utredningsmannen upptagit. Samma uppfattning hävdas av *Föreningen Djurens vänner*, vilken anför, att förslaget att många högt stående djurarter skall undandragas journalföringen inte kan vara motiverat från djurskyddssynpunkt. Man bör ha anledning fordra, att en lag mera tar hänsyn till objektivitet och rättvisesynpunkter än till vad som i varje särskilt fall kan vinna allmänhetens större eller mindre sympati. Liknande principiella synpunkter har anförts av *statens bakteriologiska laboratorium.*

Såväl *statens bakteriologiska laboratorium* som *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Stockholm* har förklarat sig ense med utredningsmannen att journalföringen inte bör omfatta sådana djurarter som fjäderfä, kaniner, marsvin, råttor och möss, eftersom en sådan journalföringsplikt inte skulle vara praktiskt genomförbar. Medan nämnda fakultet uttalar sin tillfredsställelse med att journalföringen föreslås omfatta även apor, ställer sig laboratoriet däremot tveksamt till den föreslagna utvidgningen. Laboratoriet anför att den under senare år ökade användningen av apor för vetenskapligt bruk sammanhänger med att apvävnad numera i stor utsträckning används för virusundersökningar och framställning av vacciner mot virussjukdomar (vävnadskulturförfarande). Aporna försätts i nar-kos genom injektion av bedövningsvätska i benmuskulaturen redan i buren och avlivas därefter i annan lokal och opereras omedelbart. I Sverige används apor i större utsträckning endast på statens bakteriologiska laboratorium. Hästar och klövbärande djur utsätts inte för större ingrepp än injektion av vacciner och avtappning av måttliga mängder blod, ingrepp, som inte kan sägas vara förknippade med något lidande. För de mikrobiologiska laboratorier kan det med hänsyn härtill ifrågasättas om det administrativa

merarbete, som skulle orsakas av utvidgningen av journalföringsplikten att gälla andra djurslag än hund och katt skulle motsvaras av några fördelar från djurskyddssynpunkt eller ha någon större psykologisk betydelse. För att ändå tillmötesgå önskemål om insyn och information föreslår laboratoriet att den vid laboratoriet bedrivna verksamheten meddelas till nämnden årligen i form av uppgift om totala antalet använda djur av djurslagen apa, häst och klövbärande djur jämte en allmän redogörelse för ändamålet med den verksamhet i vilken dessa djur använts, åtgärdernas beskaffenhet samt uppgifter om bedövning och den slutliga åtgärd som vidtagits med djuren.

Några remissmyndigheter, som företräder den vetenskapliga forskningen, har mot den utvidgade journalföringsplikten invänt att den torde komma att innebära en betydande ökning av det redan ganska betungande expeditionsarbetet för institutionerna och laboratorierna samt även medföra ett vidlyftigt arbete för den föreslagna nämnden.

I motsats härtill anser *statens farmaceutiska laboratorium* att den föreslagna journalföringen inte torde bli av en sådan omfattning, att den kan betecknas som en nämnvärd merbelastning. Dock bör den kunna förenklas utan att effektiviteten minskar.

Även en rad andra remissorgan har ansett att den föreslagna journalföringen kan och bör förenklas och rationaliseras. Emellertid har också framförts förslag om vissa utvidgningar av journalföringsplikten. Härjämte har åtskilliga praktiska kontrollfrågor ingående diskuterats i samband med journalföringen.

Enligt *statsåklagaren i Stockholm* vore det önskvärt att på de orter, särskilt Stockholm, där inköpsverksamheten är fördelad på ett flertal institutioner, en centralisering av inköpen och bokföringen därav kommer till stånd. Djurägare skulle därigenom lättare kunna återfå sina bortkomna djur.

Svenska allmänna djurskyddsföreningen, *Svenska kvinnors djurskyddsförening* och *De svenska skolornas djurskyddsförbund* har framhållit att det bör åligga vederbörande institution att — om det skulle visa sig att inköpt djur orätmätigt åtkommit av säljaren — omedelbart göra polisanmälan därom.

Vidare föreslår nämnda djurskyddsföreningar att kopior av de vetenskapliga institutionernas inköpsjournaler varje vecka skall insändas till veterinärstyrelsen för att där hållas tillgängliga för allmänheten, eventuellt mot viss avgift. *Riksåklagarämbetet* och *statsåklagaren i Göteborg* anser att den i 9 § tillämpningskungörelsen stadgade skyldigheten att förete inköpsbok för polismyndighet bör bibehållas med avseende på i vart fall den föreslagna inköpsjournalen. Även om förslaget om inrättande av särskild nämnd genomförs, bör polismyndighet ha möjlighet att utöva viss kontroll.

Anteckning i försöksjournalen om företagen bedövnings art och omfattning är enligt *länsstyrelsen i Hallands län* och *Sveriges djurskyddsföreningars*

riksförbund inte tillräcklig åtgärd för att undanröja den olustkänsla hos allmänheten och den opposition som skapats genom bestämmelserna i 3 § andra stycket tillämpningskungörelsen rörande bedövning vid operativt ingrepp på varmblodigt djur. De båda remissorganen finner det angeläget att anledningarna till misstro undanröjs och föreslår att 3 § kompletteras med en föreskrift om anmälningsskyldighet, enligt länsstyrelsen för den som ämnar utföra ingrepp eller försöksserier och enligt riksförbundet för den som avser att tillämpa i paragrafen medgivet undantag från bedövnings-tvånget. Anmälan skall ske till nämnden — länsstyrelsen ifrågasätter även veterinärstyrelsen — lämplig tid innan försöket tar sin början. Riksförbundet anser att även orsaken till undantaget från bedövning bör uppges i samband med anmälan.

Svea hovrätt finner det önskemål som framställts av flera djurskyddsföreningar om att bedövade försöksdjur i vissa fall skall avlivas, innan bedövningen har upphört, vara starkt motiverat och föreslår att närmare bestämmelser härom efter mönster av dansk och norsk rätt införs. Eventuellt bör även mera allmänna regler om bedövning upptas i 13 § djurskyddslagen.

Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök har bl. a. framfört krav på att djurförsök inte under några omständigheter skall få äga rum utan bedövning, vilken skall ske så att djuren inte vållas smärta. Detta skall gälla såväl när försöken sker för medicinskt som för annat ändamål.

Föreningen Djurens vänner anför att huvudfrågan om frihet att utföra hur plågsamma försök som helst har förbigåtts i betänkandet. Vissa delproblem har enligt föreningen getts en lösning, som i de flesta fall gör bestämmelserna illusoriska och lämnar djuren utan åsyftat skydd. Effekten av de föreslagna bestämmelserna synes endast bli en lagstiftning, som söver allmänheten i en falskt grundad föreställning om humanitet — inte att befria djuren från plågor, utan att befria människorna från att plågas av sina samveten.

Utredningsmannens förslag att den i 4 § tillämpningskungörelsen angivna tid, som måste förflyta mellan inköpet av hund eller katt och det tillfälle, då djuret må användas för ändamålet, utsträcks från fem till tio dygn har tillstyrkts av övervägande antalet myndigheter, som yttrat sig över förslaget. Enligt *Svea hovrätt* är sålunda den föreslagna utökningen av fristen lämplig, men hovrätten ifrågasätter om inte undantag bör stadgas för det fall att det förvärvade djuret är svårt sjukt eller skadat. *Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök* har uttalat, att man under senare år kunnat konstatera att försöksdjur — särskilt katter — i många fall stulits och delvis genom s. k. fasta leverantörer vidarebefordrats till de vetenskapliga institutionerna. Möjligheterna att efterforska djuren har varit små, till dels beroende på att tidsfristen varit endast fem dygn. Utred-

ningsmannens förslag öppnar möjligheter att i väsentlig grad avhjälpa nu rådande missförhållanden. Liknande uttalande görs av *Svenska kennelklubben*.

Några remissorgan, bl. a. *medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid universitetet i Uppsala* samt *lärarkollegiet vid medicinska högskolan i Umeå* anser att den föreslagna tidsfristen är onödigt lång. Om en förlängning av den nu gällande tiden anses erforderlig, bör en förlängning högst till sju dagar ifrågakomma.

Medicinska fakulteterna vid universiteten i Lund och Göteborg, karolinska institutets lärarkollegium och lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm har med utförlig motivering avstyrkt en förlängning av karenstiden samtidigt som de diskuterat möjligheterna att på annat sätt komma till rätta med de här aktuella problemen. Bl. a. har framhållits att förlängningen är betänkelig när det gäller katter. *Karolinska institutets lärarkollegium* har sålunda anfört att katter, förutom virus som orsakar s. k. kattpest mot vilken skyddssympning kan ske, regelbundet härbärgerar också en lång rad mycket litet kända smittämnen, som bl. a. orsakar lunginflammation. Mot dessa smittämnen saknas för närvarande effektivt skydd. Då man redan enligt gällande lag tvingas hålla ett större antal katter kvar under en tid av fem dygn och därmed bringar tillsammans friska bärare av smittämnen med mottagliga djur inträffar flera gånger årligen epidemier och ideligen sjukdomsfall bland djuren. Under den sista tvåårsperioden har vid karolinska institutet cirka 30 % av katterna avlidit i infektionssjukdomar. Dessa förhållanden har vållat ett inte oväsentligt lidande för djuren, och den redan gällande karenstiden om fem dagar är således ej försvarlig från djurskyddssynpunkt. Om karenstiden ökas till tio dagar kan det befaras att under epidemitider antalet djur som avlider på ovan angivet sätt stiger upp över 50 % av antalet till institutionen införda katter och att praktiskt taget alla katter kommer att bli svårt sjuka.

Medicinska fakulteten vid Göteborgs universitet, som också befarar att infektionerna kommer att öka, tillägger att det är synnerligen tveksamt om en karenstidsförlängning skulle innebära några fördelar från djurägarsynpunkt. Senare års erfarenheter har nämligen visat, att redan de nuvarande för polisen tillgängliga inköpsjournalerna, om vars existens djurförsäljare brukar göras underkunniga, nästan helt har eliminerat försäljningen av stulna djur till de av fakultetens institutioner, som nyttjar hundar och katter. Vidare synes den djurägende allmänheten numera tämligen genomgående känna till 5-dagarskarensen, i det att förkomna djur brukar efterlysas redan 1—2 dagar efter försvinnandet.

Liknande synpunkter har framförts av *lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm* och *medicinska fakulteten vid universitetet i Lund*, vilken dessutom framhållit att institutionerna köper djur endast från av dem kända försäljare samt att en förlängning av karenstiden även skulle inne-

bära betydande merkostnader för underhåll och vård av djuren samt förutsätta väsentliga utbyggnader av djuravdelningarna.

I stället för den föreslagna utökningen av karenstiden vill de båda *lärarkollegierna, medicinska fakulteten vid Göteborgs universitet* samt *kanslern för rikets universitet* förorda sådana ändringar i gällande bestämmelser att de katter, som infångats genom myndigheternas försorg på grund av att de vållat sanitär olägenhet, i stället för att avlivas genom gasning eller narkos överlämnas till vetenskaplig institution. På dessa djur, beträffande vilkas ursprung således garanti skulle finnas, skulle institutionen äga rätt att utan karenstid företa vissa försök, nämligen försök under narkos, i vilken djuret avlivas. Med hänsyn till djuret föreligger ingen ändring, det upplever endast narkosens inledande antingen detta sker på avlivningsanstalten eller på institutionen. Om sådan rätt medges institutionerna, skulle den enskilda handeln med katter minska och kanske helt upphöra, något som vore en utomordentlig fördel såväl för djurägarna som från medicinska och epidemiologiska synpunkter.

För att underlätta för ägare av hund eller katt att uppspana försvunnet djur innan det tas i anspråk för vetenskapliga försök har *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala* föreslagit att institutioner som använder ifrågavarande djurslag åläggs att till viss lokal instans anmäla detta jämte uppgift på den tjänsteman vid institutionen, som kan lämna önskade upplysningar om inköpta djur.

Riktigheten av utredningsmannens uttalande att det även utan uttryckligt stadgande är uppenbart att ägare till hund eller katt, som befaras ha stulits och överlämnats till vetenskaplig institution, skall äga tillträde till förvaringsställe i efterforsknings- och identifieringssyfte har ifrågasatts såväl av representanter för djurskyddsrorelsen som av företrädare för den vetenskapliga forskningen. *Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök* anför att djurägarna i de flesta fall har vägrats tillträde till djurens förvaringsrum och att djurägarens rätt därtill bör fastslås i lag. *Svenska hundskyddsföreningen* finner det oriktigt att ägarens rätt är begränsad till att beskriva djuret för polisman eller annat av försöksinstitutionen godtaget »ombud» och låta detta söka efter djuret. Det bör inte förbises, att en hunds i de flesta fall mycket påtagliga reaktion vid ägarens ankomst utgör en värdefull hjälp i sökandet.

Medicinska fakulteterna vid universiteten i Lund och Göteborg har, då de bemött den av utredningsmannen uttalade uppfattningen, framhållit att erfarenheten visar att ett fritt tillträde till institutioners djurstallar emellanåt missbrukats av fanatiska motståndare till vetenskapliga djurförsök. Detta har bl. a. lett till att institutionerna utsatts för våldsamma och ovederhäftiga rykteskampanjer av sådan art att djuranskaffningen högggradigt försvårats. I de sällsynta fall då en djurägare vid efterlysande av ett förkommet djur har visat misstro mot de uppgifter, som lämnats av institutionerna med

ledning av befintliga inköpsjournaler och djurbestånd, har en för vederbörande helt tillfredsställande insyn kunnat skapas genom hänvändelse till polisen. *Kanslern för rikets universitet* har anslutit sig till de sålunda framförda synpunkterna.

Departementschefen

Användningen av djur för vetenskapliga försök och liknande ändamål har i våra dagar fått en mycket stor omfattning. Den utveckling som har skett på detta område står i direkt samband med utvecklingen inom framför allt den medicinska forskningen. Till försöksverksamheten kan varje slag av djur komma i fråga. Av praktiska skäl, som bl. a. har att göra med hanterligheten och fortplantningsförmågan, har vissa djur kommit till särskilt stor användning, t. ex. möss, råttor, marsvin och kaniner. I olika sammanhang används dock i växlande omfattning andra djur, såsom större däggdjur, fåglar, reptiler och fiskar. Enligt uppgifter av 1960 års försöksdjursutredning torde den årliga förbrukningen av försöksdjur vid statliga institutioner för närvarande utgöra minst 300 000 möss, 35 000 råttor, 90 000 marsvin, 15 000 kaniner, 5 500 katter och 2 000 hundar.

De grundläggande bestämmelserna om användning av djur för de ändamål det nu gäller finns i 12 och 13 §§ djurskyddslagen. I princip fordras tillstånd av veterinärstyrelsen om användningen är förenad med operativt ingrepp, insprutning eller blodavtappning eller också medför ångest eller annat lidande för djuret. Kungl. Maj:t äger dock medge undantag från tillståndstvånget. Enligt stadgande i 13 § får vid operativt ingrepp eller annan åtgärd som avses i 12 § inte större lidande tillfogas djuret än som är oundgängligt. Kan det antas att avsevärt lidande åsamkas djuret även sedan ingreppet eller åtgärden har slutförts, skall djuret därefter dödas snarast möjligt. Genom kungörelse den 17 november 1944 (nr 771) med vissa bestämmelser om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m. har Kungl. Maj:t gjort sådant undantag som nyss avsågs beträffande vissa statliga och kommunala institutioner. I samma kungörelse stadgas bl. a. att åtgärder som är förenade med operativt ingrepp av någon betydelse inte får företas på varmblodigt djur i undervisningssyfte, om ändamålet kan uppnås på annan väg. Innan operativt ingrepp av någon betydelse företas på varmblodigt djur, skall djuret, om inte ändamålet med åtgärden därigenom förfelas, bedövas så att det såvitt möjligt mister förmågan av smärtförmåelse. Hund eller katt som har inköpts för åtgärd som avses i 12 § djurskyddslagen får inte användas för ändamålet förrän fem dygn förflutit från inköpet. I övrigt må nämnas att kungörelsen innehåller föreskrifter om viss journalföring beträffande inköp av hundar och katter. Den som vidtar åtgärd av ifrågavarande art är skyldig att underkasta sig den särskilda inspektion som veterinärstyrelsen kan finna skäl föreskriva.

I fråga om användningen av djur för vetenskapligt ändamål framlägger utredningsmannen förslag som i första hand syftar till en förbättring av kontrollen över de vetenskapliga djurförsöken. Enligt vad han föreslår skall kontrollverksamheten främst bedrivas av en för hela riket gemensam nämnd, vilken organisatoriskt skall anknytas till veterinärstyrelsen. Nämnden skall bestå av sju ledamöter, nämligen en domare såsom ordförande, två läkare utsedda av medicinalstyrelsen, två veterinärer utsedda av veterinärstyrelsen och två representanter för djurskyddsrorelsen. De sistnämnda skall utses inom läkar- och veterinärkårerna på förslag av Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund. Ehuru fackmän skall alltså dessa två ledamöter medverka såsom representanter för lekmannaintresset. Nämnden skall ha befogenhet att utföra förhandsanmälda besiktningar på institutioner, där djur används för vetenskapliga och liknande ändamål. Nämnden skall inte äga ingripa direkt mot uppdagade missförhållanden utan får härom underrätta veterinärstyrelsen. Denna skall utrustas med särskild befogenhet att utfärda erforderliga föreskrifter och att vid behov stadga vite för att framtvinga rättelse. De allmänna tillsynsbestämmelserna i 14 och 15 §§ djurskyddslagen skall inte vara tillämpliga beträffande de vetenskapliga djurförsöken.

I övrigt innebär utredningsmannens förslag i förevarande del framför allt att en ganska omfattande journalföring skall ske vid användningen av djur för försök o. dyl. För närvarande föreligger skyldighet att föra anteckningar endast angående inköp av hundar och katter för ändamålet. Enligt förslaget skall inköpsjournal föras även beträffande apor, hästar och klövbärande djur. Jämte inköpsjournalen skall i fråga om samma djurslag som den avser föras en särskild försöksjournal med bl. a. uppgifter om ändamålet med försöket, vidtagen åtgärds beskaffenhet, bedövningens art och omfång samt vad som gjorts med djuret efter försöket. Såväl inköps- som försöksjournalen skall årligen insändas till tillsynsnämnden för granskning.

Vad gäller hundar och katter föreslår utredningsmannen att den karenstid om fem dagar, som enligt nuvarande bestämmelser skall förflyta innan ett inköpt sådant djur får användas, skall förlängas till tio dagar.

De särskilda bestämmelser som enligt vad jag nyss har anfört gäller användningen av djur för vetenskapliga och liknande ändamål måste ses mot bakgrunden av straffstadgandet om djurplågeri, vilket både enligt gällande lydelse och enligt den ändrade avfattning som jag tidigare har föreslagit förutsätter att en avvägning sker mellan det intresse som påkallar viss åtgärd och vad åtgärden innebär för djuret. Beträffande operativa ingrepp m. m. som närmare regleras i djurskyddslagen krävs att det lidande som tillfogas djuret inte är större än som är oundgängligt. Även här skall alltså ske en avvägning, vid vilken bedöms i vad mån det vetenskapliga eller därmed likartade ändamål som är i fråga kan rättfärdiga en uppoffring av vad man

kallat djurets rätt. Institutionschefer och andra som har att utföra bedömningar av detta slag måste bl. a. ta ställning till om ändamålet kan vinnas på annan väg än genom åtgärder som medför lidande för djur och om nödvändiga dylika åtgärder kan utföras på sådant sätt att lidandet begränsas. Vad gäller ändamålet med åtgärderna erbjuder det givetvis särskilda svårigheter att finna hållbara utgångspunkter för bedömningen, när det är fråga om grundforskning och liknande verksamhet som mera indirekt siktar till förbättring av levnadsvillkoren för människor eller djur.

Det torde vara tämligen sällsynt att personer som har sökt sätta sig in i saken förkastar all användning av djur för ändamål av den art som här äsyftas. Den kritik som emellanåt riktas mot denna användning avser därför huvudsakligen det sätt varpå de nödvändiga avvägningarna sker. Man menar alltså att den restriktivitet som får sägas prägla våra författningsbestämmelser i ämnet inte alltid motsvaras av tillämpningen. Att bilda sig en uppfattning om i vilken utsträckning denna kritik kan vara berättigad är utomordentligt vanskligt. Delvis beror detta på att vetenskapliga och andra förhållanden på området i och för sig är svåra att bedöma men det är också uppenbart att den offentliga tillsynen över vad som äger rum vid användningen av djur för ifrågavarande ändamål inte fungerar så effektivt att verksamheten kan sägas stå under fortlöpande kontroll och under tillfredsställande insyn. Sådan kontroll och insyn är givetvis i hög grad önskvärda för att förebygga eller beivra eventuella missbruk samt för att undanröja oberättigad misstro. Jag anser det sålunda välmotiverat att åtgärder vidtas för att göra tillsynen effektivare.

Utredningsmannens förslag att tillsynen skall anförtros åt en för hela riket gemensam nämnd har under remissbehandlingen blivit föremål för starkt skiftande omdömen. Även bland de remissinstanser som i princip har gillat förslaget har man i stor utsträckning haft erinringar mot viktiga moment däri, såsom bestämmelserna om nämndens organisation och befogenheter. På några håll har man även ifrågasatt om det organisatoriskt är möjligt att utöva tillsynen genom en riksnämnd. Som alternativ har man främst pekat på olika sätt att effektivisera tillsynen inom den nuvarande organisationsramen eller i nära anslutning till denna.

När jag för egen del tar ställning till utredningsmannens förslag vill jag gärna understryka att systemet med en riksnämnd medför vissa beaktansvärda fördelar. Dessa hänför sig dock enligt min mening huvudsakligen till att nämnden skulle kunna helt allmänt verka för enhetlighet och god ordning på det område som omfattas av dess tillsynsbefogenhet. Däremot kan det knappast antas att en enda nämnd, låt vara att den arbetar med delegationer för särskilda uppgifter, skall kunna utföra någon verkligt effektiv kontroll över den konkreta försöksverksamheten och inte heller att genom nämnden skall kunna förmedlas en från allmänhetens synpunkt till-

fredsställande insyn däri. Vad som främst talar för denna mening är att den verksamhet som skulle bli föremål för tillsynen är alltför omfattande. De sifferuppgifter beträffande vissa slag av försöksdjur som jag förut har anfört torde ge klart besked härom. Till detta kommer att det synes vanskligt att nå en sådan lösning av frågan om representation i nämnden att lekmannaintresset blir företrätt på ett sätt som helt kan tillgodose allmänhetens berättigade krav på insyn.

Jag anser sålunda att utredningsmannens förslag om en för hela riket gemensam tillsynsnämnd inte är lämpligt att genomföra. Man bör i stället söka åstadkomma den eftersträlvade effektiviseringen inom den nuvarande tillsynsorganisationens ram. Frågan hur detta skall ske ämnar jag uppta i ett senare avsnitt av framställningen, där jag kommer att allmänt beröra spörsmålet om vad som kan göras för att förbättra tillsynen av djurskyddslagens efterlevnad, bl. a. genom ökade insatser från tjänsteveterinärernas sida. I förevarande sammanhang bör emellertid upptas ett par frågor som speciellt rör tillsynen över användningen av djur för vetenskapliga och liknande ändamål.

Utredningsmannen har såsom ett särskilt skäl för den av honom föreslagna ordningen åberopat att det är i viss mån oegentligt att hälsovårdsnämnderna som är kommunala myndigheter har att utöva kontroll över befattningshavare vid statliga institutioner. Härom är att säga att något undantag från tillsyn enligt djurskyddslagen inte för närvarande finns stadgat beträffande statliga institutioner utom i vad gäller djur som används inom försvarsväsendet, och att det på andra förvaltningsområden förekommer att statliga institutioner är underkastade tillsyn genom kommunala organ utan att detta har ansetts möta principiella betänkligheter. Efter vad jag kunnat finna föreligger sålunda intet hinder från den av utredningsmannen anförda synpunkten mot att låta hälsovårdsnämnderna handha nu ifrågavarande tillsyn. Utredningsmannen har vidare antytt att man på vissa håll hyser tvekan om huruvida djurskyddslagens tillsynsbestämmelser är tillämpliga i fråga om användningen av djur för vetenskapligt ändamål. Grunden för denna tvekan skulle väl närmast vara det förhållandet att den till 12 § djurskyddslagen anknyttande tillämpningskungörelsen innehåller ett stadgande om skyldighet för den som vidtar åtgärd av nu avsett slag att underkasta sig särskild inspektion som veterinärstyrelsen kan föreskriva. En dylik administrativ bestämmelse kan emellertid inte återverka på djurskyddslagen på det sättet att tillämpningsområdet för dess stadganden inskränks. Inte heller kan det antas att en inskränkning i detta fall har förutsatts vid tillkomsten av djurskyddslagen. I så fall hade den inskränkande regel som nu finns i 16 § beträffande djur som används inom försvarsväsendet uppenbarligen kompletterats så att paragrafen blivit uttömmande. Det får sålunda anses klart att djurskyddslagens tillsynsbestäm-

melser i nuvarande utformning även avser användningen av djur för vetenskapliga och därmed jämställda ändamål. Något förtydligande av lagtexten i detta hänseende finner jag därför inte erforderligt.

Utredningsmannen har inte föreslagit någon ändring i fråga om bestämmelsen i 3 § nyssnämnda tillämpningskungörelse att, innan operativt ingrepp av någon betydelse företas på varmblodigt djur, detta skall bedövas på visst sätt, om inte ändamålet med åtgärden därigenom förfelas. Under remissbehandlingen har emellertid framförts önskemål om skärpta regler angående bedövning av försöksdjur. För egen del anser jag det påkallat att bestämmelsen i nämnda 3 § omformuleras så att den ger tydligare uttryck åt kravet på att försöksdjuren behandlas så skonsamt som över huvud taget är möjligt. Det bör sålunda fastslås att undantag från bedövningstvånget är medgivet endast när det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med det operativa ingreppet. Stadgandet synes även böra utbyggas med en bestämmelse om användning av smärtstillande och lugnande medel i fall där bedövning inte kan ske. Härigenom kommer det bl. a. att framgå att snäva kostnadssynpunkter inte får åberopas som ursäkt för underlåtenhet att i möjlig mån begränsa djurens lidande.

Utredningsmannens förslag beträffande journalföringen vid användning av djur för vetenskapligt och liknande ändamål har under remissbehandlingen rönt ett i stort sett välvilligt mottagande även om viss kritik har framförts mot detaljutformningen. Förslaget i denna del står givetvis i samband med tanken på en gemensam tillsynsnämnd, vilken genom granskningen av journalerna skall kunna följa och kontrollera ifrågavarande verksamhet inom hela riket. Också om förslaget beträffande riksnämnden avböjes och tillsynen huvudsakligen får utövas av lokala organ, torde utvidgningen av journalföringsplikten efter ungefär de linjer utredningsmannen har angett vara motiverad med hänsyn till de kontrollmöjligheter som skapas därigenom. Härutöver torde man ha anledning räkna med att tvånget att redovisa vidtagna åtgärder skall ha ett gynnsamt inflytande genom att i viss mån poängtera ansvarigheten för att åtgärderna vidtas på ett från djurskyddssynpunkt godtagbart sätt. Beträffande de särskilda utvidgningar i journalföringen som gäller hundar och katter tillkommer ytterligare att de är ägnade att motverka att olovligen åtkomna djur försäljs till vetenskapliga institutioner och att de medför ökade möjligheter att identifiera djur som har förkommit för ägarna.

Vad utredningsmannen har föreslagit angående vilka djurslag som den utvidgade journalföringen skall omfatta har under remissbehandlingen föranlett en del erinringar. Önskemål har härvid framförts både om utökningar och om inskränkningar i förhållande till förslaget. För egen del anser jag det ogörligt att genomföra en detaljerad journalföring beträffan-

de alla slag av försöksdjur. Det torde inte heller vara möjligt att finna en i detta sammanhang användbar, principiell skiljelinje mellan olika djurslag. Utredningsmannens förslag har emellertid de praktiska fördelarna att journalföringen kommer att omfatta de djurslag som förefaller viktigast från kontrollsynpunkt samtidigt som den inte torde bli alltför betungande. Jag har därför stannat för att ansluta mig till förslaget, dock med reservation för smärre avvikelser därifrån. Med reservationen avser jag främst att lämna utrymme för en förenklad journalföring eller annan summarisk redovisning beträffande vissa djurslag.

Beträffande de anteckningar som bör inflyta i journalerna delar jag också i stort sett utredningsmannens mening. Vid utarbetandet av bestämmelserna om journalföringen, vilka torde böra upptas i tillämpningskungörelsen, finns emellertid anledning att undersöka i vad mån praktiska förenklingar kan göras, såsom genom användning av kodsystém och standard-anteckningar rörande särskilt vanliga försökstyper. Utöver vad utredningsmannen har föreslagit torde böra föreskrivas att särskild journalanteckning skall göras om anledning till att bedövning inte har använts vid smärtvårdande försök och om vad som i sådant fall har åtgjorts för att lindra försöksdjurets lidande. Föreskrift bör meddelas om att journalerna skall sändas till hälsovårdsnämnden i orten för granskning.

Till de övriga av utredningsmannen upptagna spørsmål som bör beröras i detta sammanhang hör frågan om en utsträckning av karenstiden för försök med hundar och katter. Den föreslagna förlängningen från fem till tio dagar skulle givetvis kunna i någon mån förebygga att sådana djur som har förkommit för ägarna används för försöksändamål. Under remissbehandlingen har emellertid från fackkunnigt håll framförts allvarliga betänkligheter mot förslaget med hänsyn till att den längre förvaringstiden på institutionerna skulle öka risken för infektionssjukdomar bland djuren. Med beaktande härav anser jag mig i varje fall inte för närvarande kunna förorda att karenstiden förlängs.

Det nu anförda torde ge anledning till en mera allmän översyn av tillämpningskungörelsen. De förslag och synpunkter som utredningsmannen och remissinstanserna har framfört men som inte närmare behandlats i det föregående torde få upptas till prövning i detta senare sammanhang.

Slakt av ren

Gällande rätt m. m.

I 1 § lagen den 4 juni 1937 (nr 313) angående slakt av husdjur föreskrivs, att vid slakt av sådant djur detta skall bedövas omedelbart före blodets avtappande. I en promulgationsbestämmelse till lagen, vilken trädde i kraft den 1 juli 1938, stadgas emellertid att lagen, såvitt angår slakt av ren, skall tillämpas först från den dag Kungl. Maj:t bestämmer. Någon föreskrift om lagens tillämpning på slakt av ren har ännu inte meddelats.

Av förarbetena till nämnda lag framgår, att det vid slakt av övriga husdjur föreskrivna bedövningstvånget ansetts böra i princip gälla även vid renslakt. Att slaktlagens tillämpning på sådan slakt gjordes beroende på särskilt förordnande av Kungl. Maj:t hade sin grund i ovisshet om vilka bedövningsmetoder, som var mest ändamålsenliga för renslakt. En övergångstid borde enligt propositionen användas till demonstration av lämpliga bedövningsmetoder och till att utröna ändamålsenliga apparater. Nackstick, vare sig detta utfördes med rak kniv eller enligt ett i Norge infört tillvägagångssätt med böjd kniv, ansågs dock inte vara en bedövningsmetod utan endast en metod att göra renen orörlig.

1946 års köttbesiktningskommitté, som sedermera upptog frågor rörande renslakt, delade departementschefens mening, att bedövningstvånget borde gälla även vid renslakt och detta även i fråga om lapparnas husbehovsslakt. Frågan vilken bedövningsverkan, som kunde uppnås med ett väl utfört nackstick, blev inte tillfredsställande besvarad under den av kommittén företagna utredningen. Svårigheterna att utföra sticket på ett sådant sätt, att djuret inte tillfogas onödigt lidande, och den omständigheten att en fullt betryggande bedövning kan ernås med de vid annan slakt gängse skjutapparaterna, utgjorde dock enligt kommitténs uppfattning tillräckliga motiv för att nackstick inte borde godkännas. Kommittén förordade, att lämpliga bedövningsapparater skulle kostnadsfritt utdelas till ordningsmännen i lappbyarna och för nedsatt pris försäljas till mindre bemedlade renägande husbönder.

Veterinärstyrelsen upprepade i remissyttrande över köttbesiktningskommitténs betänkande 1947 sin för kommittén tidigare uttalade uppfattning, dels att nacksticket inte bör godkännas vid renslakt, dels att den enda godtagbara bedövningsmetoden är skjutning. Beträffande lapparnas husbehovsslakt eller hemslakt syntes det emellertid svårt att med omedelbar verkan förbjuda nacksticket. En respittid av fem år borde därför användas för upplysning och propaganda samt för att förse renägarna med skjutvapen.

Utredningsmannen

På begäran av djurskyddsutredningen har genom statens veterinärmedicinska anstalts försorg verkställtts vissa undersökningar rörande renslakten. Undersökningarna har utförts av konsulenten för renskötseln Magnus Nordkvist under medverkan av laboratorn vid veterinärhögskolan Bengt Andersson. Både Nordkvist och Andersson har vid undersökningarna funnit, att såväl den specialtillverkade böjda kniven av norsk modell som den raka ej nedslipade morakniven vid ett välriktat nackstick åstadkommer omedelbar medvetslöshet eller död. Enligt Nordkvists uppfattning är emellertid förekomsten av felstick en så allvarlig företeelse, att nacksticksmetodens tillrädlighet bör ifrågasättas. Eftersom den raka kniven medför större risker för felstick än den böjda kniven bör den förra enligt Nordkvists mening inte accepteras som ett lämpligt bedövningsinstrument. Nackstick med böjd kniv finner han böra, oberoende av den risk för felstick, som föreligger även med detta redskap, för framtiden godkännas som bedövningsmetod vid nödslakt och husbehovsslakt av enstaka renar, dvs. mindre än tio renar vid ett och samma tillfälle. Vid all annan renslakt bör däremot bedövning ske med godkänd slaktpistol.

Utredningsmannen finner det uppenbart, att, i den mån som renslakten försiggår vid offentliga slakthus eller kontrollslakterier, denna slakt bör äga rum på samma sätt som varje annan husdjursslakt. Detta innebär, att bedövningstvånget i sådana fall skall gälla. Enligt utredningsmannen torde man kunna hålla för visst, att slakten här utförs med metoder som är anmärkningsfria från djurskyddssynpunkt.

Beträffande renslakt, som eljest sker i större skala, kan det invändas, att här till övervägande delen är fråga om slakt ute i markerna och att det därför kan medföra svårigheter att efterleva en föreskrift om att endast vissa typer av bedövningsredskap får användas. Förhållandena har dock enligt utredningsmannens mening ändrats genom den framträngande motoriseringen så att invändningen inte längre är bärande. Inte heller kan kostnaden för redskapen få tillmätas någon betydelse.

Utredningsmannen upptar därefter frågan, vilket redskap som är det för ändamålet lämpligaste. Av vad som anförts från experthåll synes visserligen framgå, att nackstick med kniv av viss utformning kan åstadkomma lika effektiv bedövning som användandet av slaktpistol. Emellertid synes den mänskliga faktorn vara av en väsentlig betydelse. För att renen i samband med nackstickets utförande inte skall förorsakas svåra lidanden fordras nämligen inte bara en betydande förtrogenhet med knivens rätta handhavande och ingreppets utförande utan även att de som utför sticket och deras medhjälpare uppfyller vissa krav, som garanterar en från djurskyddssynpunkt tillfredsställande behandling. I annat fall föreligger uppenbarli-

gen fara för djurplågeri. Av den utredning som företagits framgår, att anläggningen av slaktpistol mot djurets huvud inte innebär tillnärmelsevis samma svårigheter som utförandet av nackstick. Skillnaden bedöms av utredningsmannen som så iögonenfallande, att någon tvekan icke behöver råda om att användande av slaktpistol bör anbefallas vid ifrågavarande slakttillfällen.

Beträffande husbehovsslakt kan de besvär och olägenheter bl. a. i kostnadshänseende, som anses vara förenade med ett obligatoriskt användande av slaktpistol, måhända vara av större betydelse.

Utredningsmannen finner emellertid, att de skäl som anförts mot att nackstick skulle godtagas vid storslakter bör tillmätas samma avgörande betydelse, när det gäller husbehovsslakt. Att såsom renkonsulenten Nordkvist föreslagit medge nackstick med böjd kniv vid husbehovsslakt av mindre än tio renar vid samma tillfälle torde medföra stora kontrollsvårigheter och därmed åtföljande risk för lagöverträdelser. Därtill kommer, att nackstick med böjd kniv synes praktiskt taget ha kommit ur bruk i Västerbottens och Norrbottens län. Ett godtagande av sådana nackstick vid husbehovsslakt skulle alltså innebära att en från djurskyddssynpunkt otillfredsställande bedövningsmetod skulle behöva inläras i dessa län.

Utredningsmannen finner sålunda att tiden är inne för ett förordnande, varigenom slaktlagen görs tillämplig även på slakt av ren. I samband därmed torde även böra intagas uttrycklig bestämmelse i slaktlagen om bedövningsmetoden vid renslakt, som äger rum utanför de offentliga slakthusen och kontrollslakterierna. I enlighet härmed föreslås en föreskrift att vid sådan renslakt bara får användas slaktpistol, vars konstruktion blivit godkänd av veterinärstyrelsen för ändamålet. Föreskrift bör också ges om att veterinärstyrelsen har att meddela anvisningar om tillvägagångssättet vid bedövning med sådan pistol.

Under en lång följd av år har förts en ingående diskussion angående utsträckande av slaktlagens bedövningstvång till att gälla också vid renslakt. Utredningsmannen anser därför att någon anpassningsperiod utöver vad som i realiteten redan förekommit inte torde vara påkallad. Om någon tid fordras för framskaffande av slaktpistoler m. m., kan detta utan svårighet tillgodoses genom att en lämpligt avvägd tidrymd får förflyta mellan författningsbestämmelsernas utfärdande och deras ikraftträdande.

Vad till sist angår nödslakt, dvs. fall där djur till följd av sjukdom eller olycksfall omedelbart bör avlivas, erinrar utredningsmannen om stadgandet i 3 § slaktlagen, enligt vilket lagens bestämmelser om tillvägagångssättet inte behöver iakttas vid sådan slakt. Enligt utredningsmannens mening kan här lika litet för renar som för andra djur ges några bestämmelser om tillvägagångssättet på grund av de högst varierande situationer, som kan tänkas uppkomma.

Remissyttrandena

Samtliga de remissinstanser som yttrat sig i denna del har i princip tillstyrkt utredningsmannens förslag. Flertalet har helt anslutit sig till förslaget och anser sålunda, att från den föreslagna regeln, att vid slakt av ren utanför de offentliga slakthusen och kontrollslakterierna bedövning skall ske med slaktpistol, inte bör medges annat undantag än som följer av bestämmelsen om s. k. nödslakt i 3 § slaktlagen. Andra däremot har förordat längre gående undantag eller andra jämkningar i den föreslagna regeln.

Remissinstanserna synes i allmänhet ha godtagit utredningsmannens uppfattning, att de vid renslakt brukliga äldre metoderna, hjärtstick och nackstick med kniv, är otillfredsställande från djurskyddssynpunkt. *Statsåklagaren i Malmö* har anfört, att oavsett om djuren genom dessa metoder tillfogas onödigt lidande eller inte, synes själva slaktmetoderna så motbjudande att det redan av detta skäl är motiverat att införa bedövningstvång. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* har tillika framhållit som en fördel, att renslakt genom skjutning får ett lugnare förlopp och samlar färre åskådare, varigenom motverkas att renslakten får karaktären av folkfest eller turistattraktion med rituella inslag.

Även *veterinärstyrelsen* har funnit tiden nu vara inne att helt överge de äldre metoderna vid renslakt men hemställt, att bedövning måtte få ske förutom med slaktpistol även med annat skjutvapen, som styrelsen godkänt för ändamålet. Föreskrifter om bedövningsmetoderna vid renslakt bör alltså meddelas av styrelsen. *Hälsovårdsnämnden i Boden* har framhållit, att behov att avliva ren med hjärtskott från kulgevär kan föreligga beträffande kringströvande skogsrenar. Oaktat denna avlivningsmetod ansetts olämplig från djurskyddssynpunkt, finner nämnden, att frågan om dispensförfarande vid slakt av skogsrenar bör tas under övervägande och bestämmelser härom intagas i lagen. Enligt nämnden skulle den av utredningsmannen föreslagna regeln i viss mån äventyra skogslapparnas möjligheter att under september månad utföra höstslakt av skogsrenar.

Länsveterinären i Stockholms län har med hänsyn till den snabba utvecklingen av bedövningsmetoderna vid renslakt ställt sig tveksam till lämpligheten av att i lagtext slå fast, att bedövning vid sådan slakt skall ske med pistol, samt ifrågasatt, huruvida inte i stället bör stadgas, att vid slakt av ren annorstädes än i offentligt slakthus eller kontrollslakteri bedövning inte må ske annorledes än med metod, som blivit godkänd av veterinärstyrelsen.

Sveriges veterinärförbund och *länsveterinären i Blekinge län*, som i princip tillstyrkt förslaget, har ansett, att någon särbestämmelse om bedövningsmetoden vid renslakt inte bör meddelas, utan föreslagit att i stället i slaktlagen intages en allmän bestämmelse om att veterinärstyrelsen har att meddela anvisningar om tillvägagångssättet vid bedövning.

Å andra sidan har åtskilliga remissinstanser — vilka visserligen, såvitt av-

ser renslakt i stor skala, lämnat det föreslagna stadgandet om användning av slaktpistol utan erinran — påyrkat, att nackstick med kniv fortfarande i varje fall under en övergångstid skall få användas vid husbehovsslakt eller viss annan slakt i liten skala. För denna linje uttalar sig *medicinalstyrelsen, lantbruksstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län, Svenska samernas riksförbund, länsläkaren i Norrbottens län, rennäringsnämnden, länsveterinären i Östergötlands län, statens veterinärmedicinska anstalt och hälsovårdsnämnden i Linköping* ävensom *förste konsulenterna vid lappväsendet i Jämtlands och Västerbottens län samt Norrbottens läns samtliga distrikt*. Ytterligare några andra remissinstanser, nämligen *Hushållningssällskapens förbund samt Jämtlands och Västerbottens läns hushållningssällskap och länsveterinären i Västerbottens län*, har — utan att direkt uttala sig för nackstickets bibehållande vid slakt i liten skala — ifrågasatt, huruvida inte i det föreslagna stadgandet om användning av slaktpistol bör göras undantag för sådan slakt.

Beträffande de renägande lapparnas egna önskemål i nyss berörda fråga har upplysningar lämnats i yttrandena av förste lappkonsulenterna i Jämtlands och Norrbottens län, vilka hört fullmäktige i en del lappbyar inom dessa län. Rörande uppfattningen bland *fullmäktige i lappbyarna inom Jämtlands län* har förste lappkonsulenten sålunda meddelat bl. a. följande. Bultpistolen anses av renägarna överlägsen andra bedövningsredskap men har vissa olägenheter, i första hand tyngden (2,5 kg), inköpspriset (365 kr.) och de ävenledes dryga kostnaderna för underhåll samt i andra hand den omständigheten att bedövning med bultpistol visat sig kunna medföra uppstötning av renens maginnehåll och besudling av köttet ävensom det förhållandet att smällarna vid pistolens avfyrande menligt inverkar på de i samband med slakten upphetsade djuren. Krokkniven, som används i länets alla lappbyar, anses av renägarna vara ett ändamålsenligt bedövningsredskap och är lätt att medföra även på långa vandringar i fjällen. Renägarna önskar därför att även i fortsättningen få använda krokkniv vid husbehovsslakt. Husbehovsslakten brukar föregå höstens avsaluslakter men försiggår även under hela året i övrigt och mycket sällan i samband med avsaluslakt. Detta innebär, att renarna oftast befinner sig långt inne i fjällen, där bil- eller andra körvägar inte finns.

Förste konsulenten vid lappväsendet i Jämtlands län har även för egen del anslutit sig till fullmäktiges uppfattning och ansett ett lämpligt sätt att begränsa nackstickets användning vara, att i lagen intas föreskrift om att ren inte får bedövas genom nackstick med annan kniv än dylik av norsk modell och att detta inte får ske vid de tillfällen då avsaluslakt försiggår på platsen.

Förste konsulenten vid lappväsendet i Västerbottens län har framhållit, att det vid storslakt inom länet numera är så vanligt att bultpistol används att en föreskrift härom lätt kan genomföras men att vid slakt av ren i övrigt så-

som bedövningsmedel bör godkännas inte endast slaktpistol utan även nackstick medelst böjd kniv av form som godkänts av veterinärstyrelsen.

Inom *Norrbottens östra distrikt* har förslaget behandlats vid årssammanträden med skogslappbyarna Vittangi, Östra Kikkejaure, Västra Kikkejaure, Mausjaure och Maskjure samt koncessionslappbyarna Muonio, Sattajärvi, Tarendö, Kalix, Övertorneå och Sangis, varvid framhållits, att bedövningen vid de kommersiella slakterna mycket väl kan ske med bultpistol eller annan godkänd slaktpistol men att renskötarna vid sina egna småslakter, som omfattar ett mindre antal s. k. matrenar, bör få utföra bedövningen genom nackstick med kniv såsom hittills varit vanligt. I anslutning härtill har *förste konsulenten vid lappväsendet i samma distrikt* i sitt efter samråd med *förste konsulenten vid lappväsendet i länets södra distrikt* avgivna yttrande anfört.

De renskötande lapparna i de lappbyar, som kunnat höras i ärendet, är skogslappar som genomgående torde omfatta en rätt liberal ståndpunkt till förändringar av det slag varom här är fråga, medan fjälllapparna — såsom befattningshavarna i lappväsendet uppfattar det — ganska allmänt mera torde önska fasthålla vid äldre seder och bruk. Man kan därför anta, att fjälllapparna nästan genomgående torde vilja bibehålla möjligheten att utföra bedövning medelst nackstick vid hemslakt och vid slakt av enstaka matrenar. — — — Praktiska förhållanden talar för att äldre bedövningsmetoder tills vidare i varje fall under en övergångstid av cirka tio år borde vara tillåtna i Norrbottens läns lappbyar.

Förste konsulenten vid lappväsendet i Norrbottens norra fjälldistrikt har vid sitt yttrande fogat protokollsutdrag från sammanträden med fullmäktige i Talma och Norrskaitums lappbyar samt meddelat att han hört även fullmäktige i Rautasvuoma, Kaalasvuoma och Mellanbyns lappbyar. *Fullmäktige i Norrskaitums lappby* har intet haft att erinra mot utredningsmannens förslag, medan *fullmäktige i Talma lappby* uttalat, att slaktpistol ännu inte används vid lappbyns egen slakt, att det är svårt att medföra en slaktpistol på färder, att fullmäktige motsätter sig tvång att använda slaktpistol även vid hemslakt samt att vid sådan slakt åtminstone krokig kniv bör få användas liksom förhållandet är i Norge. Förste konsulenten vid lappväsendet har framhållit, att sistnämnda uttalande är representativt för den helt övervägande meningen inom lappbyarna i distriktet, samt har i övrigt i allt väsentligt anslutit sig till de synpunkter som anförts av förste konsulenterna vid lappväsendet i östra och södra distrikten.

Däremot har *förste konsulenten vid lappväsendet i Norrbottens län* erinrat om att enligt vad såväl utredningsmannen som renkonsulenten Nordkvist under utredningsarbetet framhållit nacksticket inte sällan utförs på sådant sätt att det i sig självt förorsakar djuren lidande eller inte medför fullständig bedövning samt uttalat, att tjänstemännen vid lappväsendet alla torde ha gjort liknande iakttagelser.

Svenska samernas riksförbund, rennäringsnämnden, statens veterinärme-

dicinska anstalt och hälsovårdsnämnden i Linköping har anslutit sig till det av renkonsulenten Nordkvist under utredningsarbetet framställda förslaget, att nackstick med böjd kniv skulle få användas vid husbehovsslakt av mindre än tio renar vid samma tillfälle. Gentemot utredningsmannens uttalande, att ett genomförande av Nordkvists förslag skulle medföra stora kontrollsvårigheter och därmed åtföljande risk för lagöverträdelser, har *statens veterinärmedicinska anstalt* framhållit, att ett totalförbud mot nackstick skulle medföra ännu större kontrollsvårigheter samt att, då nackstick med böjd kniv är tillåtet enligt norsk lag, svenska renar på norskt område även framgent skulle få avlivas med nackstick.

Departementschefen

Slaktlagen innehåller i 1 § en föreskrift om att vid slakt av husdjur detta skall bedövas omedelbart före blodets avtappande. I en ikraftträdandebestämmelse till lagen, vilken trädde i kraft den 1 juli 1938, stadgas emellertid att den, såvitt angår slakt av ren, skall tillämpas först från den dag Kungl. Maj:t bestämmer. Någon föreskrift om lagens tillämpning på slakt av ren har ännu inte meddelats.

Av förarbetena till lagen framgår att det bedövningstvång som är föreskrivet i 1 § har ansetts böra gälla i princip även vid renslakt. Att tillämpningen i detta avseende fick anstå hade sin grund i att det rådde ovisshet om vilken bedövningsmetod som är den för renslakt mest ändamålsenliga. Under den gångna tiden har vid flera tillfällen frågan om bedövningstvång vid renslakt varit under diskussion. Denna har i huvudsak gällt om den av ålder tillämpade metoden att bedöva renar genom nackstick med kniv skall godtagas från djurskyddssynpunkt. I anslutning härtil har man berört frågan om förutsättningarna för att få denna bedövningsmetod ersatt med modernare tillvägagångssätt.

På initiativ av utredningsmannen har nu utförts vissa expertundersökningar rörande förfaranden vid renslakt och då särskilt beträffande nacksticksmetoden. Undersökningarna finns utförligt redovisade i betänkandet. Utredningsmannen har funnit det uppenbart att renslakten, i den mån som den försiggår vid offentliga slakthus och kontrollslakterier, bör äga rum på samma sätt som annan husdjursslakt. Bedövningstvånget enligt slaktlagen bör alltså i sådana fall gälla även renslakt. Utredningsmannen anser att det kan hållas för visst att slakten här utförs med metoder som är anmärkningsfria från djurskyddssynpunkt.

Vad beträffar renslakt som inte äger rum i offentliga slakthus och kontrollslakterier har utredningsmannen med ledning av de resultat som framkommit vid nyssnämnda expertundersökningar ansett att användning av slaktpistol som bedövningsredskap bör föreskrivas. Detta gäller såväl slakt i större skala som husbehovsslakt.

Enligt utredningsmannens förslag skall sålunda slaktlagen göras tillämplig även på slakt av ren och i samband därmed i lagen intagas en uttrycklig bestämmelse om att vid slakt av ren annorstädes än i offentligt slakthus eller kontrollslakteri bedövning inte må ske annorledes än med användande av slaktpistol, vars konstruktion godkänts av veterinärstyrelsen för ändamålet. Veterinärstyrelsen skall enligt förslaget även ha att meddela anvisningar om tillvägagångssättet vid bedövning med sådan pistol.

Samtliga de remissinstanser som yttrat sig över utredningsmannens förslag i fråga om renslakt har i princip tillstyrkt förslaget. I en del fall har dock särskilda undantag från de föreslagna bestämmelserna eller jämkning däri förordats. Man har sålunda bl. a. ansett att det bör i större utsträckning överlämnas åt veterinärstyrelsen att bestämma om bedövningsmetoderna vid renslakt och man har, i synnerhet från renägarhåll, hävdad att nackstick med kniv i varje fall under en övergångstid bör få användas vid husbehovsslakt eller annan slakt i mindre skala.

För egen del finner jag att tiden numera är inne för att göra bestämmelserna om bedövningstvång tillämpliga även beträffande slakt av ren. Jag delar även utredningsmannens uppfattning att hithörande frågor inte kräver speciell reglering såvitt gäller slakt som försiggår i offentliga slakthus och kontrollslakterier. Inte heller torde särskilda bestämmelser böra meddelas i fråga om nödslakt av ren.

Av de undersökningar som närmare redovisas i betänkandet synes framgå att den gängse äldre bedövningsmetoden — nacksticket — kan ge ett tillfredsställande bedövningsresultat. Det är dock tydligt att härför fordras betydande skicklighet och omdöme hos slaktmanskapet samt att bristande kvalifikationer i detta hänseende kan medföra att djuren tillfogas svårt lidande. Nacksticket måste därför betraktas som en från djurskyddssynpunkt betänklig bedövningsmetod och dess användning bör begränsas så långt det är praktiskt möjligt. Utredningen om förevarande spörsmål visar att såvitt gäller slakt i större skala nacksticket numera utan olägenhet av betydelse kan utbytas mot modernare bedövningsmetoder, vid vilka man använder slaktpistoler eller liknande apparater. Föreskrift om att sådana redskap skall användas bör därför meddelas. Det synes dock nödvändigt att skapa möjlighet till vissa undantag under en övergångstid. Ett sådant undantag synes befogat för slakt enbart till husbehov. Denna äger inte sällan rum under förhållanden, där slaktpistol eller liknande redskap av de typer, som nu finns att tillgå, inte utan svårigheter kan medföras. Nacksticket torde i dessa fall få godtagas till dess att man fått fram mera lätthanterliga konstruktioner. Ett annat undantag kommer i fråga beträffande slakt av förvildade renar och strövrenar. Dessa bör få nedläggas med skott från kulvapen av typ som tillsynsmyndigheten godkänner.

Den relativt detaljerade reglering av hithörande frågor som sålunda sy-

nes erforderlig bör lämpligen göras i administrativ ordning och då i första hand genom Kungl. Maj:ts försorg. Vissa delfrågor, bl. a. rörande godkännande av slaktredskap, torde lämpligen böra överlämnas till veterinärstyrelsens avgörande. Det ingår i styrelsens uppgifter att följa utvecklingen på förevarande område och ta initiativ till att givna föreskrifter blir reviderade efter hand som de praktiska förhållandena medger en mera fullständig övergång till modernare bedövningsmetoder vid renslakten.

Under remissbehandlingen har föreslagits att veterinärstyrelsen skulle få i uppdrag att utfärda föreskrifter även beträffande bedövningen vid slakt av andra djur än renar. Frågan härom har dock inte närmare belysts i det föreliggande utredningsmaterialet. Jag anser därför att förslaget inte kan upptagas till närmare övervägande i detta sammanhang.

I enlighet med det anförda bör i ett nytt andra stycke i 1 § slaktlagen införas ett stadgande av innebörd att föreskrifter om bedövning vid slakt av ren annorstädes än i offentligt slakthus eller kontrollslakteri meddelas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av veterinärstyrelsen. Ansvarsbestämmelsen i 5 § bör med anledning härav ändras så att den även avser förseelse mot ifrågavarande föreskrifter. Paragrafens lydelse bör dessutom jämkas med hänsyn till brottsbalken. Det synes även erforderligt att föreskrifterna beaktas i 3 §, som innehåller undantagsbestämmelser beträffande nödslakt. I 6 och 7 §§ finns vissa processrättsliga och straffrättsliga regler som numera saknar självständig betydelse och därför bör upphävas i förevarande sammanhang.

Som förut nämnts innehåller ikraftträdandebestämmelsen till slaktlagen bemyndigande för Kungl. Maj:t att bestämma den dag, från vilken lagen skall tillämpas, såvitt gäller slakt av ren. Med hänsyn till att ändring i slaktlagen nu föreslås, synes det naturligt att beslutet om tillämpning i nämnda hänseende fattas i lagstiftningsväg. Detta kan formellt genomföras på det sättet att den åsyftade ikraftträdandebestämmelsen upphävs.

Med hänsyn till den långa tid som förflutit efter principbeslutet om bedövningstvångets utsträckande till renslakt torde i och för sig den ytterligare anpassningsperiod som erfordras för anskaffning av redskap m. m. kunna göras relativt kort. Den måste dock även lämna tillräckligt rådrum för avfattandet och utfärdandet av tillämpningsföreskrifterna och utmätas så att föreskrifternas innehåll hinner nå ut till renägare och andra som är sysselsatta inom rennäringen. Med hänsyn härtill föreslår jag att ifrågavarande bestämmelser får träda i kraft den 1 januari 1967.

Kastrering av ren

Gällande rätt

I 9 § djurskyddslagen stadgas att kastrering av häst får utföras endast av veterinär. Detsamma gäller i fråga om annat djur som har uppnått fyra månaders ålder, om inte Kungl. Maj:t annorlunda förordnar. Enligt kungörelse den 21 juni 1946 (nr 281) gäller för närvarande att kastrering av ren får utföras av annan än veterinär, även om djuret har uppnått fyra månaders ålder.

Utredningsmannen

Efter hänvändelse av djurskyddsutredningen har konsumenten för renskötseln Magnus Nordkvist företagit vissa undersökningar rörande kastrering av ren. I ett på dessa undersökningar grundat utlåtande har Nordkvist redogjort för tillvägagångssättet vid de i Sverige praktiserade metoderna för kastrering av ren, nämligen kastrering medelst bitning, kastrering medelst kniv och kastrering medelst tång. Nordkvist har funnit att bitningsmetoden bör utdömas från djurskyddssynpunkt, eftersom den innebär ett både häftigt och långvarigt lidande för djuret. Även rent operativa ingrepp med därav följande risker för infektioner och förblödningar måste enligt Nordkvist bedömas som mindre lämpliga med hänsyn till att förhållandena är sådana, att kastreringen även i fortsättningen bör få utföras av lekmän (renskötarna). Då därtill kommer, att i synnerhet den metod, som går ut på att operativt skilja testikel och bitestikel åt, torde vara mycket smärtsam, synes enligt Nordkvist fullgoda skäl föreligga för att bedöma alla former av kastrering med kniv som förkastliga. Oblodig kastrering med tång finner han från djurskyddssynpunkt vara de övriga metoderna vida överlägsen. Den är, rätt inlärd, lika effektiv och lätt att utföra.

Utredningsmannen har i betänkandet konstaterat, att kastrering av tamrenar är en för rationell renskötsel nödvändig företeelse. Ett bibehållande av undantagsbestämmelsen, att kastrering av ren får utföras av annan än veterinär, även om djuret uppnått fyra månaders ålder, synes ofrånkomligt. Övervägandena bör då inriktas på att finna en eller flera metoder, som är ägnade att medföra minsta smärta och obehag för djuret. Enligt utredningsmannen är det inte försvarligt att i fortsättningen låta varje renägare själv bestämma vilken kastreringsmetod han skall använda. Kastrering med bitning och kastrering med kniv bör inte vara tillåtna metoder. Kastrering med tång synes vara de övriga metoderna betydligt överlägsen och bör kunna godtagas från djurskyddssynpunkt. Det bör emellertid ankomma på vete-

rinärstyrelsen att med uppmärksamhet följa utvecklingen och att föreskriva vilka tänger, som får användas. Veterinärstyrelsen bör också meddela närmare anvisningar om tillvägagångssättet vid kastrering med de godkända tängerna. I enlighet med det sagda föreslår utredningsmannen ett tillägg till kungörelsen den 21 juni 1946 av innebörd dels att kastrering av ren som uppnått fyra månaders ålder, när den utförs av annan än veterinär, får ske allenast med användande av tång, vars konstruktion blivit godkänd av veterinärstyrelsen för ändamålet, dels att veterinärstyrelsen skall ha att meddela anvisningar om tillvägagångssättet vid sådan kastrering.

Remissyttranden

Samtliga de remissinstanser som yttrat sig i denna del har i princip biträtt förslaget. Genom remissyttrandena bekräftas, att även de renägande lapparna själva i allmänhet är positivt inställda till metoden att utföra kastrering med tång. Sålunda har bl. a. *rennäringsnämnden*, med vilken *Svenska samernas riksförbund* instämt, ävensom *förste konsulenterna vid lappväsendet i Jämtlands och Västerbottens län* samt *Norrbottnens norra fjälldistrikt* framhållit, att de renägande lapparna numera tämligen allmänt har övergett de äldre metoderna för kastrering med bitning eller kniv och övergått till att använda tång. *Förste konsulenten vid lappväsendet i Norrbottens östra distrikt* har meddelat, att inom de lappbyar i distriktet som kunnat höras i saken endast ett fåtal lappar har önskat behålla möjligheten att utföra kastrering med bitning eller kniv medan övriga tillstyrkt förslaget. Därvid har det emellertid varit fråga om skogslappar, vilka genomgående torde intaga en rätt liberal hållning till reformförslag på detta område, medan däremot fjälllapparna ganska allmänt mera torde önska fasthålla vid äldre seder och bruk. Enligt vad förste konsulenten vid lappväsendet uttalat i sitt efter samråd med *förste konsulenten vid lappväsendet i länets södra distrikt* avgivna yttrande kan man därför anta, att fjälllapparna nästan genomgående torde vilja behålla möjligheten att vid behov utföra kastrering med äldre metoder.

Några remissinstanser har förklarat sig vara tveksamma, om metoden att utföra kastrering med tång är den lämpligaste, men har i nuvarande läge likväl ansett sig böra tillstyrka förslaget. Sålunda har *Sveriges veterinärförbund* anført.

Veterinärförbundet vill först uttala som sin mening, att utredningens argumentering för att kastrering av ren bör ske med tång är otillfredsställande underbyggd. Innan utförligare utredning kan bestyrka, vilken kastreringsmetod som innebär häftigast och långvarigast lidande för djuret, måste det anses tveksamt, vilken metod som ur djurskyddssynpunkt är den lämpligaste. Detta till trots innebär dock utredningsförslaget en avgjord fördel, eftersom det nödvändiga accepterandet av renkastrering av lekmän innebär, att kastrering med blodig metod rimligtvis ej kan rekommenderas.

Veterinärstyrelsen och hälsovårdsnämnden i Piteå har uttalat, att även om ingen av kastrationstängerna är invändningsfri från djurskyddssynpunkt vid användning utan föregående bedövning, så synes dock tångmetoden i förevarande fall vara den skonsammaste. *Lantbruksstyrelsen* har framhållit, att risk för ändrad tillväxtförmåga synes kunna föreligga vid användning av nu rekommenderade tänger, samt hemställt att renforskningen ges möjlighet att försöka få fram en kastreringsteknik som inte tillfogar djuret onödigt lidande men samtidigt inte heller hämmar tillväxtförmågan. Ungefär samma synpunkter har anförts av *Sveriges lantbruksförbund* och närmare utvecklats av *rennäringsnämnden* med instämmande av *Svenska samernas riksförbund*.

För att bättre tillgodose djurskyddsintresset har några remissinstanser förordat ändringar i förslaget eller kompletterande bestämmelser. Sålunda har *Föreningarna Djurens vänner riksorganisation* hemställt, att det föreslagna stadgandet ändras på sådant sätt att kastrering av ren inte skall få utföras av annan än veterinär samt att ingreppet skall ske under bedövning. *Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök* har uttalat, att dylika regler bör gälla inte bara beträffande kastrering av ren utan beträffande all kastrering av djur över huvud taget. Andra remissinstanser, vilka godtagit att renskötarna själva måste få utföra kastrering, har diskuterat, om ingreppet kan ske under bedövning samt hur det kan tillses att ingreppet i övrigt utförs så skonsamt som möjligt. *Hälsovårdsnämnden i Södertälje* har anført, att då det numera torde vara möjligt att för rimlig kostnad få fram injektionssprutor för lokalbedövning avsedda för engångsbruk, föreskrift bör meddelas om sådan bedövning. *Svenska djurskyddsföreningen* har som ett önskemål framhållit, att veterinärstyrelsen bör utreda möjligheten av att använda bedövning vid kastrering av ren samt, om bedövning kan komma i fråga, inrycka bestämmelser därom i de anvisningar styrelsen enligt förslaget har att meddela rörande tillvägagångssättet vid kastrering. I samma riktning har *hovrätten över Skåne och Blekinge* uttalat sig.

Behovet av instruktion för renskötarna har berörts av flera remissinstanser. *Hovrätten för Övre Norrland* anför härom.

Även med tång lär — vid felaktig användning — djuret kunna åsamkas lidande, och det bör därför måhända övervägas att genom veterinärstyrelsens försorg icke blott meddela skriftliga anvisningar om tillvägagångssättet vid kastrering medelst godkända tänger utan även lämna praktisk handledning i de olika lappbyarna. Mot den bakgrunden bör, såsom utredningsmannen framhållit, en icke obetydlig tid få förflyta mellan författningsbestämmelsernas utfärdande och deras ikraftträdande.

Svenska djurskyddsföreningen har föreslagit, att en begränsad veterinärutbildning avseende kastrering och nödslakt införs vid yrkesskolan för samer.

För att främja djurskyddsintresset har vidare föreslagits, att antalet kastrationer nedbringas i största möjliga utsträckning samt att ingreppet

utföres vid så låg ålder som möjligt. I detta syfte har *veterinärstyrelsen* och *hälsovårdsnämnden i Piteå* förordat, att pågående undersökningar rörande lämpligaste slaktåldern för ren intensifieras och inriktas på att finna en slaktålder som med tillbörligt tillgodoseende av ekonomiska synpunkter är lämplig även med hänsyn till nyssnämnda önskemål. Liknande tankegångar har närmare utvecklats av *veterinärhögskolans lärarkollegium*. I likhet med lärarkollegiet anser *Sveriges veterinärförbund* att det kan ifrågasättas, om fog finns för den bland renskötarna nu allenarådande uppfattningen, att kastrering av ren bör ske efter det att djuret uppnått fyra månaders ålder. I nuvarande läge har emellertid de nämnda båda remissinstanserna funnit sig inte böra framställa någon erinran mot bestämmelsen att kastrering av ren må utföras av annan än veterinär, även om djuret uppnått fyra månaders ålder, men framhållit att denna undantagsbestämmelse framdeles bör omprövas.

Mot avfattningen av det av utredningsmannen föreslagna stadgandet har *hovrätten över Skåne och Blekinge* anmärkt att detta bör införas i djurskyddslagen, varvid anledning saknas att begränsa dess tillämpning till renar som uppnått fyra månaders ålder. Även *länsveterinären i Östergötlands län* har uttalat sig mot sistnämnda begränsning.

Departementschefen

Enligt 9 § djurskyddslagen får kastrering av häst utföras endast av veterinär. Detsamma gäller i fråga om annat djur, som uppnått fyra månaders ålder, om inte Kungl. Maj:t förordnar annat. Med stöd härav har i kungörelse den 21 juni 1946 förordnats att kastrering av ren får utföras av annan än veterinär även om djuret har uppnått nämnda ålder.

Utredningsmannen har med utgångspunkt från verkställda expertundersökningar föreslagit att föreskriften i nämnda kungörelse skall kompletteras så att kastrering, som där avses, får ske endast med kastreringsång som veterinärstyrelsen godkänt för ändamålet. Veterinärstyrelsen skall enligt förslaget ha att meddela anvisningar om tillvägagångssättet.

Förslaget har i princip biträttts av samtliga de remissinstanser som yttrat sig därom. Det har bl. a. framgått att renägarna själva i allmänhet intar en positiv hållning till att utföra kastreringen med ång, även om det på en del håll framhållits att man vill behålla möjligheten att vid behov utföra kastreringen med äldre metoder, nämligen genom bitning eller med användande av kniv.

Med hänsyn till förhållandena inom rennäringen torde det för närvarande vara nödvändigt att bibehålla undantagsbestämmelsen att kastrering av ren får utföras av annan än veterinär även om djuret har uppnått fyra månaders ålder. Det synes dock rimligt att undantaget får gälla endast om

den kastreringsmetod som används är godtagbar från djurskyddssynpunkt. Av de i vårt land tillämpade metoderna torde kastrering genom bitning medföra häftigt och långvarigt lidande för djuret. Kastrering med kniv synes ej heller vara en tillfredsställande metod, då den innebär risker för infektion och förblödning samt dessutom i vissa fall torde vara mycket smärtsam. Den tredje metod som förekommer och som till synes redan har vunnit betydande utbredning, alltså kastrering med tång som är konstruerad för krossning av sädessträngen utan blodigt inrepp, är enligt uttalanden av veterinärmedicinsk expertis betydligt överlägsen de andra från djurskyddssynpunkt. Det är därför enligt min mening motiverat att användning av tångmetoden föreskrivs som villkor för att kastrering av ren skall få utföras av icke-veterinär, om djuret har uppnått fyra månaders ålder. De tänger som får användas bör vara av konstruktion som veterinärstyrelsen godkänt. Det bör även ankomma på styrelsen att meddela föreskrifter om tillvägagångssättet vid kastreringen. Bestämmelserna bör lämpligen träda i kraft den 1 januari 1967, dvs. den dag jag föreslagit i fråga om nya bestämmelser för slakt av ren.

Under remissbehandlingen har framförts önskemål om vissa andra åtgärder i syfte att humanisera renkastreringen, bl. a. att ett bedövningstvång skulle införas. Enligt min mening finns det emellertid för närvarande knappast förutsättningar att gå längre än jag här förordat. I sammanhanget vill jag dock understryka att de möjligheter till ytterligare humanisering som yppas bör tillvaratas väl. Det bör få ankomma på veterinärstyrelsen att för detta ändamål följa utvecklingen på det veterinärmedicinska området och inom rennäringen. De förslag rörande ytterligare utredning, som framförts under remissbehandlingen, torde få upptas till närmare behandling i annat sammanhang.

Vissa hästtävlingar

Gällande bestämmelser

Vissa slag av häst- och ryttartävlingar som äger rum offentligen — hinderlöpningar, travtävlingar och kapplöpningar — är underkastade bestämmelserna i kungörelsen den 6 november 1959 (nr 486) om offentlig förevisning av djur. Enligt 1 § skall förevisning av djur på tävlingsbana stå under särskilt överinseende av veterinärstyrelsen i samverkan med de övriga tillsynsmyndigheter som avses i djurskyddslagen. Vad som gäller om förevisning gäller också en sådan övning med djur som utgör förberedelse till förevisning. Veterinärstyrelsen skall enligt 2 § i erforderlig utsträckning genom inspektioner låta undersöka hur djuren handhas. Beträffande besiktning av djuren gäller 15 § djurskyddslagen. För att i särskilt fall kunna bedöma hur djur behandlas vid förevisning eller övning äger enligt 3 § andra stycket kungörelsen läns-, distrikts- eller stadsveterinär eller den som för ändamålet utsetts av veterinärstyrelsen påkalla demonstration av tillvägagångssättet och att närvara vid sådan demonstration. Om veterinärstyrelsen finner att djur handhas i strid mot gällande djurskyddsbestämmelser, äger den enligt 4 § förbjuda att djuret förevisas offentligt eller används vid övning. Det ankommer enligt 11 § på polismyndighet att inställa förevisning eller övning som blivit förbjuden av styrelsen.

Särskilda framställningar

I skrivelse den 27 augusti 1956 har *Svenska allmänna djurskyddsföreningen* med hänvisning till olycka som drabbat en häst vid de olympiska terrängritterna i Stockholm samma år anfört att så svåra hindertävlingar som då ägt rum bör vara i lag förbjudna och att i lagstiftningen även bör upptas föreskrift om att ridtävlingar oavsett tävlingsbestämmelserna skall avbrytas om de yttre förhållandena kan medföra lidande för hästarna. Samma djurskyddsförening har senare i skrivelse den 20 januari 1957 jämte *Svenska kvinnors djurskyddsförening* ifrågasatt huruvida ryttartävlingar numera över huvud taget har något berättigande och som ett steg i rätt riktning, dvs. mot förebyggande av djurplågeri, föreslagit bestämmelser i djurskyddslagen om medverkan av veterinär sakkunskap med beslutande rätt vid kontrollen av deltagande hästar, av tävlingsbanor och hinder.

Svenska djurskyddsföreningen har i framställning den 8 juni 1962 hemställt om förbud mot tävlingar i s. k. terrängritt eller bestämmelser som på ett betryggande sätt omöjliggör ett upprepande av det djurplågeri

som förekommit bl. a. vid de olympiska spelen i Stockholm 1956 och i Rom 1960 samt vid tävlingarna om svenska mästerskapet i Skabersjö 1962.

Utredningsmannen

I anledning av nyss återgivna framställningar har utredningsmannen övervägt om tävlingsgrenen terrängritt för framtiden bör förbjudas. Utredningsmannen har funnit att något sådant förbud inte bör stadgas lika litet som förbud bör meddelas mot andra tävlingar i vilka hästar — med ryttare eller med körsven — deltagar. I stället bör strävandena inriktas på att i görligaste mån förebygga sådana olyckor i samband med hästtävlingar som inträffat i vårt land. Ett av veterinärstyrelsen enligt 4 § förevisningskungörelsen meddelat förbud — som närmast hindrar att konstaterade missförhållanden upprepas — är föga ändamålsenligt när det gäller hästtävlingar. Eftersom vid dessa endast ett omedelbart ingripande kan tillgodose djurskyddsintresset, är det angeläget att skapa möjlighet för att en hästtävling skall kunna med omedelbar verkan helt eller delvis inställas eller avbrytas. Befogenhet att göra detta bör anförtros åt läns-, distrikts- och stadsveterinär samt av praktiska skäl även åt varje veterinär som av vederbörande tävlingsledning anmodats att närvara vid tävlingsbana. I enlighet härmed har utredningsmannen föreslagit att som en ny paragraf i förevisningskungörelsen införs en bestämmelse att om läns-, distrikts- eller stadsveterinär eller veterinär som av tävlingsledningen anmodats att närvara vid tävlingsbanan finner att djur där utsätts för eller med hänsyn till omständigheterna befaras kunna bli utsatt för djurplågeri, denne äger att med omedelbar verkan helt eller delvis inställa eller avbryta tävlingen.

Remissyttrandena

Samtliga remissorgan utom *Svenska djurskyddsföreningen* och *Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök* har instämt med utredningsmannen i att förbud inte bör meddelas mot tävlingar i terrängritt. Djurskyddsföreningen har vidhållit sin tidigare uttalade uppfattning under det att nordiska samfundet särskilt poängterat att tävlingsformen är av sådan art att det torde vara praktiskt taget omöjligt att förhindra att djur därvid tillfogas lidande.

Utredningsmannens förslag i övrigt har så gott som enhälligt tillstyrkts i princip. Beträffande det föreslagna stadgandets utformning har dock olika meningar gjort sig gällande.

Sveriges veterinärförbund, *chefen för armén*, *hälsovårdsnämnden i Piteå* och *länsveterinären i Blekinge län* har förordat en sådan komplettering av stadgandet att veterinär skall kunna förbjuda även visst eller vissa djurs

deltagande i tävling. *Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund* har anförts att vad som föreslagits skola gälla vid tävling bör utsträckas att gälla även vid träning av djur som skall delta i tävling.

Några remissinstanser, bland dem *Svenska ridsportens centralförbund*, har funnit det tveksamt om ansvaret för att tävling inställs eller avbryts bör läggas på veterinär ensam och ifrågasatt om inte för åtgärden bör krävas samråd med tävlingsledningen. Andra remissorgan, såsom *länsstyrelserna i Malmöhus län* samt i *Göteborgs och Bohus län* ävensom länsveterinärerna i nu nämnda län och *länsveterinären i Östergötlands län*, har med hänvisning till att betydande sportsliga och ekonomiska konsekvenser är förbundna med att tävling inställs eller avbryts föreslagit bestämmelse av innehåll att tävlingsbana skall vara godkänd av vederbörande tävlingsveterinär innan den får tas i bruk.

Från många håll yrkas uttryckligt stadgande att veterinär skall närvara vid djurtävling. I samband därmed föreslår några remissmyndigheter även att tävlingsveterinär skall vara särskilt förordnad av veterinärstyrelsen. Ut-talanden i denna riktning har gjorts av bland andra *chefen för armén* med instämmande av *överbefälhavaren*, av *veterinärstyrelsen*, *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* samt *hälsovårdsnämnderna i Göteborg, Malmö och Piteå*. *Veterinärstyrelsen* föreslår att det av utredningsmannen föreslagna stadgandet kompletteras med föreskrift om att veterinär skall vara närvarande under tävling med djur och att denne skall kunna förbjuda att visst djur startar. Vidare bör enligt styrelsen föreskrivas att sådan veterinär skall vara särskilt förordnad av veterinärstyrelsen samt att ersättning till honom skall bestridas av vederbörande tävlingsarrangörer. I anledning av veterinärstyrelsens yttrande har *Svenska travsportens centralförbund* anförts att banveterinär bör kunna nomineras på ett enklare och smidigare sätt än styrelsen föreslagit, nämligen av tävlingsledningen i samråd med vederbörande läns- eller distriktsveterinär. Enligt *chefen för armén* och *överbefälhavaren* bör närvaro av särskilt förordnad tävlingsveterinär krävas endast vid de tävlingar vid vilka spel med totalisator förekommer medan vid övriga offentliga hästtävlingar arrangören bör kunna träffa avtal med veterinär för tjänstgöring under tävlingen.

Departementschefen

De olyckor som på senare år har inträffat inom den gren av hästsporten som kallas terrängritt har i hög grad upprört den allmänna opinionen. Från djurskyddshåll har yrkats totalförbud mot detta slag av ryttartävlingar. För egen del anser jag i likhet med utredningsmannen att denna tävlingsgren inte bör förbjudas. Däremot bör alla tänkbara åtgärder vidtas för att i möjligaste mån förebygga olyckor vid denna tävlingsform liksom vid andra hästtävlingar och tävlingar med djur över huvud taget.

Från djurskyddssynpunkt fungerar nu gällande bestämmelser i djurskyddslagen och förevisningskungörelsen inte helt tillfredsställande i tävlingssammanhang. En av anledningarna härtill synes vara att det saknas fullgoda garantier för att en sakkunnig och effektiv övervakning sker av hur djuren behandlas under själva tävlingen. Vissa sammanslutningar för hästsportens utövande har redan nu i sina reglementen föreskrift om att veterinär skall vara närvarande vid tävling. En sådan ordning bör genomföras för alla slag av offentliga tävlingar med djur. Ytterligare en brist i nu gällande bestämmelser synes vara att de inte tillräckligt beaktar att vid tävlingar endast ett omedelbart ingripande kan tillgodose djurskyddsintresset. Utredningsmannens förslag att veterinär skall tillerkännas befogenhet att med omedelbar verkan helt eller delvis förbjuda tävlingen, om djur utsätts eller kan befaras bli utsatt för djurplågeri, är ägnat att undanröja denna brist i den nuvarande lagstiftningen och bör därför genomföras. Bestämmelsen torde böra utformas så att befogenheten kommer att omfatta även att meddela förbud för visst eller vissa djur att starta eller att i fortsättningen delta i tävlingen. Däremot synes anledning inte föreligga att — som en remissinstans har yrkat — i detta sammanhang särskilt beakta träning av djur som skall delta i tävling. Med hänsyn till bestämmelsen i 3 § andra stycket förevisningskungörelsen, vilken blir tillämplig på veterinär som skall vara närvarande vid tävling, torde inte heller erfordras ytterligare föreskrifter om besiktning av tävlingsbana eller föreskrift om att sådan bana skall godkännas innan den får tas i bruk.

Olika meningar har framförts under remissbehandlingen om hur veterinär med de befogenheter som nyss har angetts skall utses. För tillgodoseende av djurskyddsintresset synes det angeläget att kontrollen över tävling utövas genom en av tävlingsledningen helt oberoende veterinär. Förordnande att tjänstgöra som tävlingsveterinär bör därför utfärdas av veterinärstyrelsen. Som styrelsen har påpekat bör även beaktas frågan om ersättning för uppdraget att tjänstgöra som tävlingsveterinär. Sådan ersättning bör erläggas av tävlingsarrangören och utgå efter grunder som fastställs av veterinärstyrelsen.

Transport av levande djur

Gällande rätt

Om djurtransporter stadgas allmänt i djurskyddslagens 6 §, att med avseende på transport av djur skall särskilt iakttas, att transportmedlet är lämpat för ändamålet och att djuret såvitt möjligt skyddas mot stötar, skavning och dylikt. Närmare bestämmelser är upptagna i kungörelsen den 15 december 1944 (nr 781) angående transport av vissa levande djur med motorfordon m. m. (i det följande benämnd transportkungörelsen).

Enligt 1 § 1 mom. transportkungörelsen avser kungörelsen transport med motorfordon eller släpfordon av husdjur och av andra djur som hålls i fångenskap. Från kungörelsens tillämpning undantas enligt 1 § 2 mom. a) sådana transporter om en sammanlagd längd av högst 40 km, som djurs ägare eller stadigvarande innehavare själv eller genom hos honom anställd person tillfälligt verkställer; b) militära transporter; c) transporter av djur i personbil samt d) transporter av skadat eller sjukt djur till offentligt slakthus eller kontrollslakteri eller till veterinär; dock må i intet fall transport så anordnas, att djur genom transport, som avses under a)—c), skadas eller plågas eller genom transport, som avses under d), utsätts för onödigt lidande.

I författningen ges bestämmelser om bl. a. fordons beskaffenhet och utrustning, såsom om lastflakets hållfasthet, om beskaffenheten av lastrummets väggar, om anordnande av lastbrygga, om tak etc. Vidare ges bestämmelser om burar, lådor och annat emballage, om lastning av djur och om djurs vård under transport samt om rengöring. Slutligen upptas ansvarsbestämmelser, varjämte i kungörelsens sista paragraf hänvisas till djurskyddslagens bestämmelser om besiktning.

Utredningsmannen

Vad beträffar transport av levande djur med motorfordon anser utredningsmannen att det genom föreskrifterna i transportkungörelsen är i det stora hela väl sörjt för att dessa transporter är omgärdade med behövliga skyddsföreskrifter. Vissa kompletteringar av transportkungörelsen synes dock påkallade.

Starka skäl talar sålunda för en komplettering av transportkungörelsen med en bestämmelse att, om lastrum för djurtransport är löstagbart, det skall finnas sådana anordningar, att lastrummet kan fastgöras vid last-

flaket på betryggande sätt. I enlighet härmed föreslås ett tillägg av sådan innebörd till 5 § transportkungörelsen.

Några särskilda bestämmelser om besiktning och godkännande av motorfordon eller släpfordon innan det får användas för djurtransport har utredningsmannen inte föreslagit. Sådantillvida har han inte heller funnit anledning överväga en efterbildning av den i norsk rätt förekommande bestämmelsen om att godkänt motorfordon skall förses med skylt angivande fordonets ändamål. Enligt utredningsmannen skulle emellertid en sporre till iakttagande av transportkungörelsens föreskrifter otvivelaktigt ligga i en skyldighet att på väl synlig plats utanpå fordon som används till djurtransport föra en skylt angivande detta förhållande. Det kan förmodas, att tvånget att föra en sådan skylt skall bidra till att bristfälliga djurtransportfordon kommer att försvinna ur trafiken. Utredningsmannen föreslår i enlighet med det sagda att i en ny paragraf, benämnd 11 a §, i transportkungörelsen intas föreskrift att fordon, varmed djur befordras, skall på väl synlig plats utanpå detsamma vara försett med skylt upptagande ordet *Djurtransport*.

De av utredningsmannen sålunda föreslagna bestämmelserna skulle, utan att någon författningsändring erfordras, få straffsanktion genom bestämmelse i 27 § transportkungörelsen.

Utredningsmannen framhåller, att djurtransporter med hästdrivet fordon numera är mindre vanliga. Som framgår av för utredningsmannen tillgängligt material, kan det dock under vissa omständigheter förekomma att renar transporterats till slaktplatser med hästsläde. Härvid har enligt utredningsmannen förekommit djurplågeri, som också blivit föremål för rättslig beivran. Enligt utredningsmannen har den allmänna bestämmelsen i 6 § djurskyddslagen inte varit tillfyllest i sin exemplifiering av de men och olägenheter som bör förebyggas vid transport av djur. Betydande svårigheter möter också att i författningstext utan vidlyftighet ge regler för de vitt skilda förhållandena vid sådana transporter. Vid nyssnämnda transporter forslas renarna i liggande ställning, varvid deras ben binds för att djuren skall kunna hållas kvar på fordonet. Det föreligger då risk för att de placeras så att någon del av kroppen skjuter ut utanför slädens kanter. Särskilt med hänsyn till att hornkronorna kan fastna i föremål utmed färdvägen och till äventyrs brytas av, innebär detta stor fara för att djuren skall utsättas för lidanden och skador. Det är också påtagligt, att huvudet kan komma att ligga utan stöd, något som uppenbarligen är till plåga för djuret. Det synes utredningsmannen att mycket skulle vinnas i djurskyddshänseende om det, inte minst i upplysande syfte, föreskrivs att vid transport av djur dessa inte må med någon del skjuta ut över transportmedlet. Bestämmelsen, som enligt utredningsmannen torde vara av värde även för transporter av andra djur än renar, bör infogas i 6 § djurskyddslagen.

Remissyttrandena

Ett stort antal remissinstanser, som endast har yttrat sig mycket allmänt rörande denna del av betänkandet, har lämnat de av utredningsmannen framställda förslagen utan erinran. I övrigt har förslaget till bestämmelse angående fastsättningsanordningar för löstagbara lastrum tillstyrkts eller lämnats utan erinran av ett flertal remissinstanser.

Ingen instans har avstyrkt detta förslag.

Även förslaget till bestämmelse angående skylt med ordet »Djurtransport» har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Länsläkaren i Västerbottens län har särskilt pekat på den fördel den föreslagna skylten innebär vid trafikolycksfall eller trafikstörningar genom att man vid behov snabbt kan insätta åtgärder för vård eller skydd av djuren. Vidare har *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* anfört, att om beslut skulle fattas i enlighet med förslaget, styrelsen är beredd att utarbeta förslag till skylt, som bör vara enhetlig vad beträffar utformning och placering. Även *länsveterinären i Östergötlands län* och *hälsovårdsnämnden i Hälsingborg* anser närmare föreskrifter angående skyltens utformning erforderliga.

I anslutning till förslaget har vidare *överbefälhavaren* förklarat sig för sin del beredd att, om det föreslagna stadgandet införs i transportkungörelsen — vilken inte äger tillämpning på militära transporter — anbefalla, att motsvarande bestämmelse i fred skall tillämpas för krigsmaktens vidkommande; den bör dock inte gälla obligatoriskt under beredskapstillstånd och krig, då det kan komma att försvåra t. ex. undanförsel av djur från invasionshotat område.

Förslaget till bestämmelse, att djur vid transport inte får med någon del skjuta ut över transportmedlet har likaså tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser.

Länsveterinären i Malmöhus län har anmärkt, att bl. a. hästar vid transport gärna vill hålla nosen utanför fordonet, samt hemställt, att det föreslagna stadgandet inskränks till att gälla djur som transporteras liggande.

Veterinärstyrelsen har i och för sig intet att invända mot vad utredningsmannen anfört rörande olämpligheten av att delar av transporterat djur skjuter ut över kanten av fordonet, men ifrågasätter, om inte motiven för att inta bestämmelser härom i lag är överdrivna. I samma riktning har även *hälsovårdsnämnden i Piteå* uttalat sig.

Länsveterinären i Älvsborgs län vill gå väsentligt längre än utredningsmannen och föreslår förbud mot att med hästfordon transportera renar liggande med sammanbundna ben.

Departementschefen

I det avsnitt av betänkandet som avser transport av levande djur har utredningsmannen upptagit dels vissa frågor rörande transport med motorfordon, dels ett spörsmål avseende transport med hästfordon. I det förra hänseendet har utredningsmannen funnit, att transportkungörelsen inte bör ändras därhän att för djurtransport avsedda fordon skall ha besiktigats för sådan användning. Däremot har han ansett lämpligt med en föreskrift i kungörelsen om att fordon, varmed djur befordras, skall vara försett med skylt upptagande ordet *Djurtransport* på väl synlig plats utanpå fordonet. Vidare har föreslagits, att i samma kungörelse upptas bestämmelse att, om lastrum för djurtransport är löstagbart, sådana anordningar skall finnas, att lastrummet kan på betryggande sätt fastgöras vid lastflaket. Beträffande transport av levande djur med hästfordon har utredningsmannen med hänsyn till missförhållanden vid transport av slaktrenar med hästsläde ansett att i djurskyddslagen bör intas en bestämmelse om att vid transport av djur dessa inte må med någon del skjuta ut över transportmedlet.

De nu berörda förslagen har praktiskt taget genomgående tillstyrkts under remissbehandlingen. Även jag anser att bestämmelser om skylt och om fastsättningsanordningar för lastrum bör införas i transportkungörelsen i huvudsaklig överensstämmelse med förslagen. Vad angår det sätt för transport av slaktrenar på hästfordon som utredningsmannen har berört är det visserligen uppenbart att det inte kan godtas från djurskyddssynpunkt. Den föreslagna bestämmelsen om att djur inte med någon del får skjuta ut över transportmedlet framhäver emellertid på ett oegentligt sätt en viss anledning till att en djurtransport kan medföra risk för att djuren utsätts för lidande. Även andra sådana anledningar är tänkbara. Med hänsyn härtill finner jag mig inte kunna förorda den föreslagna bestämmelsen. Jag utgår härvid från att djurtransporter som företas på det angivna sättet likväl kan beivras som djurplågeri och att vetskapen härom skall leda till att förfaringssättet kommer ur bruk.

Hällning och klubbning

Tidigare uttalanden m. m.

Redan i 1938 års betänkande med förslag rörande djurskyddslagstiftning ägnades uppmärksamhet åt de anordningar som benämns hällning och klubbning. Den dåvarande utredningsmannen anförde härom följande.

För djur som hålls på bete utan att därvid vara tjudrade är det i vissa fall nödvändigt att vidta särskilda anordningar för att förhindra att djuren, t. ex. genom att flöja över stängsel eller på annat sätt, avlägsnar sig från betesmarken. Vissa av dessa anordningar är av den beskaffenhet, att utredningsmannen funnit dem böra föranleda särskilt stadgande i förevarande sammanhang. De åsyftade anordningarna är dels djurs förseende med s. k. klubbor och dels hällning av djur.

En klubba utgörs av ett på olika sätt format trästycke, som fästs vid djurets ben eller hals och som djuret alltså får släpa med sig. Klubbningsmetoden för givetvis ett visst, ibland ganska avsevärt besvär för djuret. Erfarenheten visar dock, att med klubba försedda djur ganska snart anpassar sina rörelser efter hindret. Egentlig smärta eller nämnvärt obehag orsakar därför redskapet i regel inte, och förbud mot eller inskränkning i dess användande har med hänsyn härtill inte ansetts behöva stadgas.

Vid hällning inskränks djurets rörelsefrihet på så sätt, att två av djurets ben förbinds med en rem eller dylikt. Även härvidlag torde gälla, att djuret ganska lätt vänjer sig vid hindret. I vissa trakter förekommer emellertid s. k. nickhällning, som tillgår så att en rem eller lina fästs med den ena änden vid djurets huvud eller kring dess hals och med den andra vid något av dess ben, vanligen ett framben, och på sådant sätt, att djuret, om det vill hålla huvudet i naturlig höjd, måste lyfta det fjättrade benet från marken; sätts åter detta ben i marken måste djuret böja ned huvudet. Givet är att denna hällningsmetod är ytterligt besvärande och plågsam för djuret. Som den dessutom är helt onödig, ansåg utredningsmannen att den borde förbjudas.

I enlighet härmed upptogs i betänkandet förslag om ett stadgande med förbud mot att inskränka djurs rörelsefrihet under betesgång genom att med rem eller dylikt förbinda något av djurets ben med dess hals eller huvud.

Departementschefen uttalade emellertid, att något ovillkorligt förbud inte torde böra meddelas. Av det av departementschefen förordade stadgandet att djur inte må hållas bundet på ett plågsamt sätt (4 § djurskyddslagen) följde emellertid, att en s. k. nickhällning, som verkligen kunde sägas innebära plåga för djuret, inte var tillåten. Var olägenheten för djuret inte så stor, att den kunde anses plågsam, kunde tillvägagångssättet ändå strida mot stad-

gandet i 2 § första stycket samma lag om det med hänsyn till omständigheterna måste anses onödigt att använda förfarandet i fråga och djurägaren alltså inte kunde sägas behandla djuret så väl som man skäligen kunde fordra.

Sedermera har spörsmålet om det kan anses påkallat att ändra gällande regler om de sätt, varpå djurs rörelsefrihet får inskränkas, upptagits bland de ämnen, som den år 1953 tillsatta djurskyddsutredningen enligt direktiven borde uppmärksamma. Spörsmålet har även aktualiserats genom skrivelser till utredningen från Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund.

Klubbning är för vissa fall uttryckligen medgiven dels genom stadgande i 18 § lagen den 20 juni 1919 (nr 445) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning, dels genom stadgande i 38 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige. Enligt förstnämnda stadgande skall i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker, under den tid då norska lappar uppehåller sig där med renar, den bofasta befolkningens hundar på den ort där renarna uppehåller sig hållas bundna eller vara försedda med klubba. Bestämmelser om storleken av klubba och närmare föreskrifter i övrigt om klubbningen ges av länsstyrelsen. Enligt det senare stadgandet skall, under den tid då lappar med sina renar uppehåller sig på trakt där renar då må föras på bete, på denna trakt och på trakter därintill hundar, som inte används i lapparnas renskötsel, antingen hållas i band eller instängda eller vara försedda med klubba i enlighet med närmare föreskrifter, som meddelas av länsstyrelsen.

Utredningsmannen

Det synes enligt utredningsmannen uppenbart, att både hållning och klubbning kan innebära plåga för djuret. Hållningen och särskilt nickhållningen kan under ogynnsamma omständigheter vålla djuret både skador och annat men. Det kan inte gärna sägas vara förenligt med vedertagna djurskyddsprinciper, att ett djur — som fallet är vid nickhållning — för att kunna stå med alla benen i marken skall behöva ha huvudet starkt nedböjt eller för att kunna hålla huvudet i naturlig ställning skall nödgas hålla ett ben upplyftat. Redan den vanliga hållningen kan hindra djuret från att fredda sig mot insekter. Risken för att djuret skall fastna i något hinder är näraliggande, och faran för att djuret skall komma till skada är så mycket större, som anordningen tillkommit just med hänsyn till att djuren inte kan beredas tillsyn och övervakning.

Den omständigheten, att klubbning för vissa fall är uttryckligen medgiven, utgör inte något hinder för en prövning av metodens tillåtlighet från djurskyddssynpunkt. Klubbningen kan särskilt i stenig eller backig terräng medföra, att klubban fastnar i ojämnheter i terrängen, och klubban kan ha di-

mensioner eller vikt, som inte står i rimlig proportion till djurets storlek eller kroppskrafter. Visserligen kan en klubbas tyngd anpassas till djurets kroppskrafter och sannolikt också i övrigt ges en konstruktion, som förhindrar skador på djuret och eliminerar risken att klubban fastnar. Men kontrollen över att klubbarna är utan anmärkning från djurskyddssynpunkt måste bli synnerligen svår att genomföra.

Utredningsmannen finner att nu beskrivna begränsningar i djurs rörelsefrihet inte synes vara påkallade av ett oundgängligt behov. Syftet med dem torde kunna uppnås genom andra anordningar, som inte leder till plåga för djuret. Vid betesgång synes tjustring med en lina eller kätting från en klave om djurets hals till en i marken nedslagen påle, som kan flyttas efterhand, vara en lämplig anordning. Förfaringssättet torde i vissa delar av vårt land inte vara ovanligt. Vidare pekar utredningsmannen på möjligheten att kring ett relativt litet betesområde sätta upp ett provisoriskt stängsel som kan flyttas sedan det på detta sätt inhägnade området blivit avbetat.

Utredningsmannen finner sig därför böra förorda, att i djurskyddslagen införs förbud mot hållning och klubbning. Självfallet bör dock alltjämt tillåtas att vid tillfällig uppställning av ett fordon med förspänd dragare sammanbinda dess framben med en rem eller dylikt. Detta har i den av utredningsmannen föreslagna lagtexten kommit till uttryck genom att förbudet mot hållning begränsats till att avse betesgång. Bestämmelsen har upptagits som en ny paragraf i djurskyddslagen, benämnd 7 a §. I anslutning härtill föreslås att straffbestämmelsen i 21 § djurskyddslagen kompletteras med en hänvisning till 7 a §.

Remissyttrandena

Bland remissinstanserna har en mycket stor majoritet godtagit ett allmänt förbud mot hållning och klubbning i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsmannens förslag. Endast ett tiotal instanser har ställt sig tveksamma till ett sådant förbud eller förordat undantag därifrån, i regel av begränsad räckvidd. Ingen instans har helt motsatt sig lagstiftning i förslagets syfte.

Lantbruksstyrelsen, som i princip tillstyrkt det föreslagna stadgandet, har anmärkt, att detta, såvitt avser hållning, har blivit alltför generellt formulerat. Enligt styrelsen skulle stadgandet med en vid tolkning hindra användning av djur för att dra eller bära last. Styrelsen framhåller, att en anspänningsanordning till en vagn lika väl som t. ex. klövjesadel otvivelaktigt innebär en inskränkning i djurets rörelsefrihet samt att hästar vid kapploppningar brukar belastas med vikter som handikapp. Styrelsen ifrågasätter därför, om det inte tydligare bör framgå, att förbudet skall gälla fall av kvalificerat djurplågeri. En liknande anmärkning har gjorts av *Riksförbundet Landsbygdens folk*. I övrigt har riksförbundet tillstyrkt utredningsmannens

förslag utom så till vida att riksförbundet påyrkat visst undantag från förbudet mot klubbning. Allmänt har riksförbundet uttalat, att såväl hållning som klubbning vid betesgång torde förekomma i ytterst begränsad omfattning men att båda metoderna kan orsaka djuren onödigt lidande och — med nyss antydda undantag — saklöst kan undvaras.

Länsveterinären i Jämtlands län anser att hållning innebär uppenbart djurplågeri och anför därom.

Hållning med vidjor eller med järn- eller läderband med kedja mellan framfötterna på häst har sedan långa tider tillbaka praktiserats i Härjedalen. Det är nu inte en dag för tidigt att detta olämpliga förfarande stoppas. Den som haft tillfälle att se hållade hästar söka ta sig fram i oländig terräng tvekar ej att betrakta hållning som ett uppenbart djurplågeri. Upprepade gånger har iakttagits akuta skador och kroniska förändringar kring kronlederna på sålunda fångslade djur.

Att förbudet mot hållning begränsas till betesgång har godtagits av samtliga remissinstanser, som yttrat sig i förevarande del, utom *länsveterinären i Jönköpings län*. Denne anser, att förbudet även bör gälla vid rastning av djur.

Också andra remissinstanser har förordat, att det föreslagna stadgandet utvidgas att avse även andra metoder för hållning än som täcks av det föreslagna stadgandets formulering. Sålunda befarar *länsveterinären i Blekinge län*, att nya hållningsförfaranden kan tas i bruk, och föreslår därför förbud mot att med rem eller dylikt förbinda några av ett djurs kroppsdelar med varandra. Vidare hemställer *länsveterinären i Hallands län*, att det föreslagna stadgandet utökas med förbud mot att under betesgång sammanlänka djur med varandra.

I anslutning till dessa båda förslag har *veterinärstyrelsen* förordat, att det föreslagna stadgandet erhåller följande ändrade lydelse: »Ej vare tillåtet att inskränka djurs rörelsefrihet genom att vid djuret fästa tyngd eller liknande hindrande föremål eller, vid betesgång, genom att med rem eller dylikt förbinda några av djurets ben med varandra eller något av djurets ben med dess hals, huvud eller svans, eller genom att sammanlänka två eller flera djur med varandra».

I samma riktning som veterinärstyrelsen har *Sveriges veterinärförbund* och *hälsovårdsnämnden i Piteå* uttalat sig. Yrkanden liknande länsveterinärens i Hallands län nyss anförda förslag har gjorts av *Sveriges djurskydds-föreningars riksförbund* och *hälsovårdsnämnden i Halmstad*.

Å andra sidan har ett par remissinstanser förordat, att det föreslagna stadgandet begränsas att avse endast vissa former av hållning eller att hållning i vissa fall undantas från stadgandets tillämpning. Sålunda har *hälsovårdsnämnden i Linköping* som eget yttrande åberopat ett av *stadsläkaren* där avgivet utlåtande, vari hävdas, att hållning av får genom att förbinda ett framben med samma sidas bakben bör vara tillåten. Däremot anser stadslä-

karen, att s. k. nickhällning måste anses ytterst besvärande och plågsam för djuret samt bör förbjudas. Stadsläkaren finner sålunda, att ett förbud mot hållning och klubbning bör omfatta endast hästar och nötkreatur samt att beträffande får endast nickhällning bör förbjudas.

Vidare har *förste konsulenten vid lappväsendet i Västerbottens län* hävdad, att vad angår hundar som används i renskötseln något förbud inte bör stadgas mot vare sig hållning eller klubbning.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har förklarat sig i princip intet ha att erinra mot det föreslagna förbudet mot hållning och klubbning. I anslutning till yttrandet av förste konsulenten vid lappväsendet har länsstyrelsen dock ansett att det bör övervägas om inte undantag från båda förbuden bör göras såvitt angår hundar som används inom renskötseln.

Länsstyrelsen i Norrbottens län — som anser att klubbning bör vara tillåten beträffande samernas hundar — har i övrigt inte haft någon erinran mot utredningsmannens förslag. Länsstyrelsen har således inte gått in på frågan om hållning av hundar, som används i renskötseln. Frågan har däremot berörts av *förste konsulenten vid lappväsendet i Norrbottens norra fjälldistrikt* och *e. förste konsulenten vid lappväsendet i Norrbottens län*. Den förre har åberopat ett uttalande av *fullmäktige i Talma lappby*, vilket han anser representativt för den helt övervägande meningen i distriktets lappbyar. Däri anförs bl. a., att hållning genom uppbinding av ett av hundens framben inte längre bör tillåtas.

Vad härefter angår det föreslagna förbudet mot klubbning har *hovrätten för Övre Norrland och Jämtlands läns hushållningssällskap* ställt sig tveksam. Hovrätten har sålunda anfört att klubbning inte med lika stor sannolikhet som hållningen behöver medföra lidande för djuret. Enligt hovrättens mening torde metoden, om den inte används på ett olämpligt sätt, regelmässigt inte förorsaka djuret större obehag än om det varit tjudrat med lina. Hovrätten beaktar även att klubbningen kan vara en ändamålsenlig metod för samerna att hindra sina hundar från att springa bort eller att jaga renar.

Länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län, Svenska samernas riksförbund, rennäringsnämnden samt förste konsulenterna vid lappväsendet i Västerbottens län och Norrbottens läns samtliga distrikt ävensom *e. förste konsulenten vid lappväsendet i Norrbottens län* har föreslagit, att hund som används i renskötsel skall undantas från förbudet mot klubbning. Därjämte har *Riksförbundet Landsbygdens folk* föreslagit, att från förbudet undantas inte bara renhundar utan också vallhundar som används i fårskötsel.

Beträffande metoden för klubbning har *förste konsulenten vid lappväsendet i Västerbottens län* anfört.

Den s. k. klubban har formen av en mede, som bindes i halsbandet. Hunden hindras på så sätt att förflytta sig i ett snabbare tempo men har ändå

möjlighet att själv välja plats för vila eller söka sig till ställe där den har mat eller vatten att dricka. Vid kortare förflyttningar går hunden i regel med klubban släpande på ena sidan eller mellan benen. Något lidande för hunden förefaller detta ej vara. För hundföraren är det en stor fördel att slippa passa hunden, särskilt vid tillfällen då föraren har behov av vila efter ansträngande arbete.

Beträffande klubbning av renhundar i Norrbottens län anförs i det förut nämnda uttalandet av *fullmäktige i Talma lappby*, vilket av *förste konsulenten vid lappväsendet i Norrbottens norra fjälldistrikt* åberopats såsom representativt för meningen i distriktets lappbyar, att klubban alltså behövs vid omvårdnad av hund. Den är absolut inte farlig. Hunden vänjer sig bra vid den. Den tämjer bra och bromsar på ett nyttigt sätt. Det skulle inte gå utan klubba. Renskötarna måste få ha den kvar.

Också *förste konsulenten vid lappväsendet i Norrbottens östra distrikt* har tagit upp frågan vid årssammanträden med vissa lappbyar inom sitt distrikt. Många renskötare har framhållit, att man vid dressyr av unghundar måste använda s. k. klubba på olydiga och svårdresserade hundar och att den möjligheten borde stå öppen även framdeles. Även *förste konsulenten vid lappväsendet i Norrbottens södra distrikt* avgivna yttrande anslutit sig till denna uppfattning. Vidare har *e. förste konsulenten vid lappväsendet i Norrbottens län* framhållit, att klubbning inte kan anses vålla smärtor eller svårare besvär om man använder ett trästycke av måttlig storlek. Renskötarna har av gammalt använt klubbning eller uppbinding av hundens ena framben (hållning) vid dressyr av unga renhundar, och det förekommer också, att dessa metoder tillämpas på äldre hundar med ilsket lynne. Medan konsulenten anser den senare metoden olämplig, finner han däremot önskvärt, att klubbning även i fortsättningen tillåts. Med hänsyn till vad konsulenterna vid lappväsendet sålunda har anfört uttalar *länsstyrelsen i Norrbottens län*, att samerna alltså synes böra tillåtas begagna klubbning för att vid behov kunna begränsa sina hundars rörelsefrihet.

Vidare har *rennäringsnämnden* med instämmande av *Svenska samernas riksförbund* anfört, att undantag från ett eventuellt förbud mot klubbning måste göras för renvallarhundar.

Uppfattningen att klubbning inte kan undvaras i fråga om renhundar har emellertid bestritts av *veterinärstyrelsen*, som anför, att det inte synes finnas anledning anta annat än att det genom förändringar i dressyrmetoden skall gå att få fram renvallarhundar, för vilka klubbning inte är nödvändig.

Departementschefen

Vanlig hållning innebär, att ett djurs rörelsefrihet inskränks genom att två av djurets ben förbinds med en rem eller dylikt. Nickhållning innebär, att en rem eller lina fästes med den ena änden vid djurets huvud eller kring dess hals och med den andra vid något av dess ben, vanligen ett framben, och på sådant sätt att djuret, om det vill hålla huvudet i naturlig höjd, måste lyfta det fjättrade benet från marken. Sätts detta ben i marken, måste djuret böja ned huvudet. Vid klubbning fästes ett trästycke eller annat tyngre föremål (klubban) vid djurets ben eller hals, varefter djuret måste släpa klubban med sig vid förflyttning. Det har synts utredningsmannen uppenbart, att såväl hållning som klubbning kan innebära plåga för djuret. Hållningen och särskilt nickhållningen kan under ogynnsamma omständigheter vålla djuret både skador och annat men. Det kan inte heller sägas vara förenligt med vedertagna djurskyddsprinciper, att ett djur, som fallet är vid nickhållning, för att kunna stå med alla benen i marken skall behöva ha huvudet starkt nedböjt eller för att kunna hålla huvudet i naturlig ställning skall nödgas hålla ett ben upplyftat. Redan den vanliga hållningen kan hindra djuret från att freda sig mot insekter. Klubbningen kan särskilt i stenig eller backig terräng medföra, att klubban fastnar i ojämnheter i terrängen, och klubban kan ha dimensioner eller vikt, som inte står i rimlig proportion till djurets storlek eller kroppskrafter. De angivna metoderna för att begränsa djurens rörelsefrihet kan ersättas med andra, som inte leder till plåga för djuret. Därför föreslår utredningsmannen en bestämmelse som innebär förbud mot hållning och klubbning. Då det alltså bör vara tillåtet att vid tillfällig uppställning av ett hästfordon binda hästen med en rem om frambenen, har det föreslagna förbudet mot hållning begränsats till att avse betesgång.

Av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget har ett litet fåtal ställt sig tveksamma därtill. De övriga har i princip tillstyrkt förslaget. Vissa önskemål om jämkningar har dock framförts.

Även jag anser att bestämmelser bör meddelas i syfte att begränsa användningen av ifrågavarande, från djurskyddssynpunkt betänkliga metoder att hindra djurs rörelsefrihet. Av praktiska skäl synes det emellertid lämpligt att i fråga om både klubbning och hållning begränsa förbudsbestämmelserna till att gälla metodernas användning vid betesgång. Härigenom skapas även det undantag som efter vad remissyttrandena synes ge vid handen kan vara motiverat med avseende på hundar som används inom rennärigen.

Utredningsmannen har utgått från att de nya föreskrifterna bör intas i en särskild paragraf efter de allmänna bestämmelserna i djurskyddslagen och att överträdelse av föreskrifterna bör beläggas med straff enligt 21 § i lagen. För egen del anser jag det lämpligare att föreskrifterna inplaceras

bland de allmänna bestämmelserna som ett andra stycke i 4 §, vilken nu endast innehåller stadgande att djur inte får hållas bundet eller tjudrat på ett för djuret plågsamt sätt eller så att det inte kan få behövlig vila. Genom denna placering kommer föreskrifterna att tillhöra dem, vid vilka efterlevnad kan framtvingas genom föreläggande av hälsovårdsnämnd eller länsstyrelse.

Vad beträffar hållningen har den av utredningsmannen föreslagna lagtexten fått sådan utformning att endast vissa typer av förfarandet synes åsyftade. Förbudet i denna del bör emellertid ta sikte på varje åtgärd till förhindrande av djurs rörelsefrihet, vid vilken olika delar av djurets kropp förbinds med varandra. Härjämte bör förbudet åsyfta sådan hållning som består i att djur parvis binds vid varandra.

De nya bestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 juli 1966.

Taggtrådsstängsel

Utredningsmannen

Redan i 1938 års betänkande med förslag rörande djurskyddslagstiftning föreslogs bestämmelser beträffande användningen av taggtråd i stängsel. Några bestämmelser i ämnet blev dock inte upptagna i lagen. Erinringar mot användningen av taggtråden har sedermera framställts från djurskyddshåll och veterinärstyrelsen har hemställt om utredning i ämnet. Utredningsmannen har funnit att vad som redan förekommit härom är ägnat att bestyrka uppfattningen, att taggtrådsstängsel medför betydande faror för att såväl tama som vilda djur skall komma till skada. Det har av utredningens experter också bekräftats, att vad husdjur beträffar skador i synnerhet tillfogas kornas juver och spenar och att ekonomiska förluster tillfogas djurägarna genom att uppkomna rivsår medför ett minskat saluvärde på hudarna. Det med dessa skador förbundna lidandet för djuren utgör enligt utredningsmannens mening tillräckligt argument för att överväga en lagregel i ämnet. Efter i betänkandet redovisade överväganden har utredningsmannen förordat att i djurskyddslagen intas en bestämmelse om förbud mot användande av taggtråd i stängsel avsedda som hägnad vid betesgång. Förbudet skall gälla även redan befintliga stängsel. Någon särskild respittid för borttagande av stängsel som strider mot den föreslagna bestämmelsen anser utredningsmannen inte behövlig, om en lämpligt avvägd tidrymd får förflyta mellan bestämmelsernas utfärdande och ikraftträdande.

Remissyttrandena

Förslaget har tillstyrkts utan reservation eller lämnats utan erinran av statspolisintendenten, länsstyrelserna i Hallands, Jämtlands och Västerbottens län, Svenska djurskyddsföreningen, Föreningarna Djurens vänners riksorganisation, Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök, Svenska hundskyddsföreningen, Svenska galoppsportens centralförbund, statsåklagaren i Stockholm, länsläkarna i Kristianstads, Malmöhus och Västerbottens län, föreståndaren för statspolisens avdelning i Luleå, länsveterinärerna i Uppsala, Gotlands, Hallands, Skaraborgs och Gävleborgs län, poliskammaren i Malmö samt hälsovårdsnämnderna i Borås, Göteborg, Halmstad, Hässleholm, Jönköping, Kiruna, Linköping, Malmö, Motala, Norrköping, Simrishamn, Solna, Sundsvall, Trelleborg, Uppsala och Östersund, Höörs och Oskarströms köpingar samt Brösarps, Frostvikens, Gällivare, He-

de, Märsta, Noraströms, Offerdals, Ragunda, Simlångsdalens, Själevads, Sorsele, Tanums och Övertorneå kommuner.

Ett antal remissinstanser har ansett, att det av utredningsmannen föreslagna förbudet mot taggträdsstängsel som hägnad vid betesgång bör utvidgas på ett eller annat sätt. Sålunda har man ansett att taggtråd bör förbjudas bland annat även i stängsel vid rastfällor eller vid gruvhål.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har i princip uttalat sig för ett allmänt förbud mot taggträdsstängsel och ansett att utredningen bör fortsätta med sikte på att helt avskaffa taggträdsstängslen. I avbidan därpå synes kunna övervägas att genom upplysning verka för att stängsel som innehåller taggtråd uppsätts på ett sådant sätt att skador i görligaste mån undviks.

Sympatier för ett allmänt förbud mot taggträdsstängsel har också uttalats av *medicinalstyrelsen* och *länsläkaren i Jämtlands län*, vilka ansett att även humanmedicinska synpunkter bör beaktas i detta sammanhang. Vidare har *rennäringsnämnden* med instämmande av *Svenska samernas riksförbund* uttalat, att av djurskyddsskäl taggtråd bör helt förbjudas i stängsel inom renskötselområdena. *Statsåklagaren i Malmö*, *länsveterinären i Jämtlands län* och *hälsovårdsnämnden i Luleå* har godtagit, att förbudet mot taggträdsstängsel begränsas till stängsel som hägnad vid betesgång, men hävdade att förbudet bör kompletteras med bestämmelse om skyldighet att ta bort tråd, som inte längre används till stängsel.

Några remissinstanser har förordat på skilda sätt mera begränsade förbud mot taggträdsstängsel än det av utredningsmannen föreslagna stadgandet. Sålunda har *hälsovårdsnämnden i Arvidsjaurs kommun* föreslagit, att taggträdsstängsel skall tillåtas som hägnad vid betesgång, om stängslet är beläget på sådant sätt att ständig uppsikt över det kan ske. Hälsovårdsnämnden anser, att därigenom riskerna för skador på husdjur skulle helt elimineras. Enligt hälsovårdsnämnden synes nämligen erfarenheten ge vid handen, att risken för att betesdjur skadar sig på taggträdsstängsel på sådant sätt att därav vållas nämnvärt lidande som regel är synnerligen obetydlig. *Länsveterinären i Kronobergs län* har förordat, att förbudsbestämmelsen får innehålla att i stängsel som hägnad vid betesgång ej må ingå taggtråd under 80 cm höjd. Till stöd därför har länsveterinären anført, att de vanligaste svårare skadorna av taggtråd på djur synes vara juverskadorna på nötkreatur men att från djurskyddssynpunkt allvarliga skador kan uppkomma även till följd av att djuren inte inhägnas samt att det ännu synes vara svårt att undvara taggtråd i stängsel för nötkreatur, framför allt ungdjur. Även *hälsovårdsnämnden i Hälsingborg* har gjort gällande, att det i första hand är mjölkkor som åsamkas lidande genom taggträdsstängsel samt att rivskador av taggtråd på spenar och juver hör till de vanligaste sjukdomsfallen sommartid för en praktiserande veterinär, medan däremot andra husdjur mera sällan får så svåra rivskador att veterinär behöver tillkallas och t. ex. hästar är mycket försiktiga i närheten av taggtråd. Enligt hälsovårdsnämnden är

det därför angeläget att inte tillåta taggtrådsstängsel i varje fall för mjölkkor. Däremot har *hovrätten för Övre Norrland och hälsovårdsnämnden i Kristianstad* — vilka ansett det tveksamt om något som helst förbud mot taggtrådsstängsel kan anses tillräckligt motiverat — hävdade att främst hästar torde ådraga sig svåra skador av taggtråd.

Ett begränsat förbud förordas även av andra remissinstanser. Sålunda anser *Jämtlands läns hushållningssällskap*, att taggtrådsstängsel bör tillåtas vid inhägnad av kulturbeten men förbjudas i terräng med vedartade växter, som gör tråden svår att iaktta för såväl tama som vilda djur. Hushållningssällskapet framhåller, att taggtrådsstängsel är en mycket billig stängselform, som svårigen kan ersättas med annat stängsel. I samma riktning har även *Västerbottens läns hushållningssällskap* uttalat sig. Hushållningssällskapet anser, att man bör eftersträva att inte använda taggtråd som stängselmaterial men att förbud mot dylik användning tills vidare bör gälla endast stängsel i skogsmark. Enligt hushållningssällskapets mening är nämligen taggtråds-skadorna i regel förorsakade av icke underhållna taggtrådsstängsel eller av stängsel som uppsatts i skogsmark.

I motsats till sistnämnda båda remissinstanser anser däremot *länsveterinären i Kopparbergs län* det tvivelaktigt, om taggtrådsstängsel helt kan undvaras runt beten i tätbevuxna hagmarker, eftersom det är mycket svårt att få elektriska stängsel att fungera i sådan terräng. Länsveterinären finner anmärkningsvärt, att enligt det av utredningsmannen föreslagna stadgandet taggtrådsstängsel skulle förbjudas som hägnad vid betesgång men skulle vara tillåtet som stängsel omkring andra fållor. Länsveterinären framhåller, att vad angår samlingsfållor, mjölkningsfållor och rastgårdar stängsel av fast material är lättare att anordna och mer ändamålsenligt. Inte heller *länsveterinären i Älvsborgs län* anser lämpligt att förbjuda taggtrådsstängsel i skogs- och hagmark men föreslår utredning i syfte att genom andra bestämmelser än förbud minska riskerna för skador av taggtråd på kreatur.

Bland de remissinstanser som intagit en obestämd eller tveksam hållning till förslaget har *länsveterinären i Stockholms län* å ena sidan framhållit, att från djurskyddssynpunkt en utvidgning av det föreslagna förbudet bör diskuteras, men å andra sidan från ekonomiska och andra synpunkter ifrågasatt, om något förbud nu bör komma till stånd. Vidare anser *länsveterinären i Kristianstads län* ytterligare utredning i ett par avseenden erforderlig, innan ställning tas till det föreliggande förslaget. Länsveterinären hemställer sålunda, att veterinärstyrelsen måtte för en period av minst ett år infordra och sammanställa uppgifter från veterinärer rörande sådana av dem behandlade skador på djur som orsakats av taggtråd och är av mera allvarlig natur, såsom spen-, juver- och ledskadorna. Länsveterinären framhåller, att resultatet av en sådan utredning kunde tänkas ge stöd för t. ex. ett förbud mot att hålla betande mjölkkor inom taggtrådsstängsel. Enligt länsveterinären borde jämväl ske en utredning rörande förbättrade stäng-

selanordningar. Till nyssnämnda remissinstanser hör vidare *Husdjursförsäkringsföretagens förening*, som anför att ett väl anordnat taggtrådsstängsel inte på något påfallande sätt förorsakar skador. Så blir däremot fallet, när anordningarna är bristfälliga, exempelvis när taggtråden utan erforderlig röjning dras fram i buskterräng med svårighet för djuren att se stängslet. Detsamma gäller när taggtråden inte hålls sträckt utan hänger slakt med olika höjdlägen över marken. Ett kategoriskt förbud mot användande av taggtråd i betesstängsel skulle i hög grad försvåra utnyttjandet av mera vidsträckta hagbeten. För bättre anordningar och bättre tillsyn av stängsel är ökad upplysning och propaganda mycket önskvärda.

Även *veterinärhögskolans lärarkollegium* samt *hälsovårdsnämnderna i Eskilstuna* och *Västerås* har funnit förbud mot taggtrådsstängsel önskvärt från djurskyddssynpunkt men med hänsyn till de praktiska konsekvenserna ställt sig tveksamma till förslaget.

Förbud mot taggtrådsstängsel har avstyrkts av *överbefälhavaren, lantbruksstyrelsen, veterinärstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Kristianstads och Västernorrlands län, Riksförbundet Landsbygdens folk, Hushållningssällskapens förbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges veterinärförbund, chefen för armén, länsveterinärerna i Jönköpings, Västernorrlands och Norrbottens län, statens veterinärmedicinska anstalt, hälsovårdsnämnderna i Gävle, Piteå, Klippans köping samt Hjärnarps, Lyhundra, Ödeshögs, Österhaninge och Östra Orusts kommuner, Östergötlands läns hushållningssällskaps nämnd för allmänna jordbruksärenden, Jönköpings läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, Kristianstads läns hushållningssällskap, Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* ävensom samtliga till *Riksförbundet Landsbygdens folk* anslutna förbund, vilka har avgett yttranden över betänkandet.

Chefen för armén har som ett belysande exempel anfört, att en krigsmakten tillhörig hästgrupp på ca 70 hästar under de senaste 20 åren varje sommar gått på gräsbete ca 2 månader i taggtrådshägnade beteshagar. Under dessa år har, fränsett obetydliga sticksår av enstaka taggar, endast ett tiotal mera allvarliga skadefall förekommit, där sjukskrivning fått ske. I intet fall har bestående men eller hinder för hästarnas brukbarhet uppstått.

Lantbruksstyrelsen kan inte finna att utredningen styrkt, att ett taggtrådsförbud skulle vara motiverat från djurskyddssynpunkt eller försvarbart med hänsyn till dess konsekvenser för husdjursskötseln. Någon egentlig utredning av ämnet synes inte ha gjorts utan förslaget läggs fram med hänvisning till vad som har skrivits i ärendet för femton år sedan. Såväl tama som vilda djur kan bli skadade om de kommer i häftig kontakt med taggtråden. Erfarenheten talar emellertid för att tamdjur snabbt lär sig umgås med taggtråden liksom med andra stängselformer. Skadorna torde mer uppkomma i samband med att djuren drivs på ett olämpligt sätt vid förflyttningar, främst genom trånga passager. Djurägaren bör vara angelägen om att hans djur inte

skadas. Slakteriorganisationen tillämpar dessutom avdrag för hudskador som uppkommit genom taggträdsrivning. Såväl ekonomiska som humanitära skäl synes medverka till att taggträden används på ett sådant sätt att riskerna för djuren blir de minsta möjliga. Vad som brister torde man lättare komma till rätta med genom upplysning än genom ett förbud. Man bör även genom upplysning om stängslens anordnande kunna minska riskerna för taggträdsrivning av villebråd i de fall där stängsel förekommer i viltrika marker. Stängslen samt deras tillsyn och underhåll utgör ett stort problem inom husdjursskötseln. Stängsel med taggtråd torde för närvarande vara de mest använda. Särskilt när det gäller långa stängsel förefaller det svårt att finna någon lämplig ersättning. Utredningen har inte anvisat någon framkomlig väg härvidlag. Ett föreläggande att skaffa bort nu befintliga taggträdsstängsel i betesmarker skulle medföra mycket betydande ekonomiska konsekvenser för lantbrukarna. Över huvud taget skulle ett taggträdsförbud försvåra de aktuella strävandena mot en alltmer rationell husdjursskötsel.

Veterinärstyrelsen finner fortfarande frågorna rörande taggträdsskadornas omfattning, orsaker och betydelse från djurskyddssynpunkt och ekonomisk synpunkt för litet utredda. Något nämnvärt nytt synes inte ha tillförts debatten om taggträden under de senaste 30 åren. I avvaktan på ytterligare utredning kunde styrelsen möjligen tänka sig att totalförbudet ersätts med ett förbud att använda taggtråd med taggar över en viss längd. Då det emellertid inte torde vara alldeles klart att i handeln förekommande korttaggig tråd har den från alla synpunkter rätta utformningen av taggarna, synes inte heller detta lämpligt. Styrelsen är av hänsyn till de praktiska konsekvenserna och till att statistik inte föreligger rörande omfattningen av skadorna vid rätt uppsatt taggtråd inte beredd att tillstyrka förbud.

Riksförbundet Landsbygdens folk anmärker, att problemet rörande taggträdsstängsel har blivit utomordentligt summariskt behandlat i betänkandet, och anför bl. a. följande.

Inom landet finns ca 200 000 ha betesvall på åker, ca 160 000 kultiverad betesmark samt ca 350 000 ha naturlig betesmark. Härtill kommer att efterslåttern på vallen i stor utsträckning utnyttjas som bete. Till alldeles övervägande del är dessa betesmarker inhägnade med olika typer av taggträdsstängsel. Utan närmare utredning kan ej fastställas, vilket värde som dessa stängsel representerar. Överslagsberäkningar tyder emellertid på, att enbart taggträden har ett återanskaffningsvärde på 75—100 milj. kronor. Härtill kommer kostnaderna för stolpar och nedlagd arbetskraft. Totala återanskaffningsvärdet torde därmed uppgå till minst 300 milj. kronor. Beträffande kostnader för stängsel kan här hänvisas till bl. a. vägmarksansättningskommitténs den 5 december 1963 framlagda betänkande angående Ersättning vid upplåtelse av jordbruksmark till allmän väg.

Om det föreliggande förslaget skulle genomföras tvingades jordbrukarna att först riva sina taggträdsstängsel och därefter sätta upp nya stängsel av annan typ. Till stor del skulle stolpmaterialet i sådant fall få kasseras och ersättas med nytt. Man vill knappast lägga ner arbete på att sätta upp

ett nytt stängsel med gamla stolpar. Redan på en ganska liten gård skulle krävas hundratals nya stolpar, som man naturligtvis inte har i lager utan finge nyanskaffa. Normalt har man givetvis inte heller tillgång på arbetskraft för en så omfattande extrauppgift, som en snabb ombyggnad av stängslen skulle innebära.

Riksförbundet anser att det av tekniska skäl inte är möjligt att helt ersätta taggtråden med elstängsel. Kostnaden för elstängsel torde vidare vara högre än för taggtrådsstängsel. I de fall andra typer av stängsel fick tillgripas, skulle kostnaderna stiga ytterligare. Vidare uttalar riksförbundet att det självklart från djurskyddssynpunkt kan vara motiverat, att en viss åtgärd genomförs trots att de ekonomiska konsekvenserna blir betydande. I sådant fall är det dock rimligt att följderna blir klarlagda och att den ekonomiska bördan blir fördelad. När det gäller användningen av taggtråd som stängsel för betesdjur kan riksförbundet inte finna att riskerna för skador och liknande är så stora, att de motiverar ett så drastiskt ingrepp som här föreslagits. Därtill kommer att de ekonomiska följderna helt skulle få bäras av en näringsgren, nämligen jordbruket. Det vore även orimligt att tänka sig, att en stängseltyp, som under årtionden tillämpats och utan förbehåll rekommenderats av de statliga rådgivningsorganen, plötsligt skulle förbjudas.

Sveriges lantbruksförbund har anlagt i stort sett samma synpunkter och bl. a. beräknat återanskaffningsvärdet för befintliga stängsel till ungefär samma belopp som Riksförbundet Landsbygdens folk.

Departementschefen

Utredningsmannen har konstaterat att användningen av taggtrådsstängsel medför risk för att husdjur och även vilda djur skadas genom att komma i kontakt med sådant stängsel. Med hänsyn till vad sådana skador kan betyda i form av lidande för djuren och förlust för djurägare har utredningsmannen föreslagit att i djurskyddslagen skall införas ett förbud mot användning av taggtråd i stängsel som är avsedda som hägnad vid betesgång. Förslag i liknande riktning framfördes även i samband med att gällande djurskyddslag tillkom men avböjdes då.

De meningar om utredningsmannens förslag som har redovisats under remissbehandlingen går starkt isär. Det råder visserligen i stort sett enighet om att ett förbud mot taggtråd i hägnader ter sig motiverat, om man får se saken uteslutande från djurskyddssynpunkt, men de instanser, som tagit upp den ekonomiska aspekten på taggtrådsfrågan, har tämligen genomgående ansett förslaget orealistiskt.

Varken utredningsbetänkandet eller remissyttrandena ger någon klar bild av hur pass omfattande de skador kan vara som åberopats i motiveringen till förslaget. Av vissa remissuttalanden att döma är dock frekvensen av mera

allvarliga skador inte påfallande stor om man tänker på hur allmänt taggtrådsstängsel används. Jag anser därför att det i och för sig kan ifrågasättas om djurskyddssynpunkterna i högre grad talar för en så drastisk åtgärd som införandet av det föreslagna förbudet. Om den ekonomiska sidan av saken får man däremot en mera bestämd föreställning genom beräkningar som under remissbehandlingen har framlagts av organisationer inom jordbruksnäringen. Enligt dessa beräkningar skulle återanskaffningsvärdet av befintliga som beteshägnad använda taggtrådsstängsel i riket uppgå till omkring 300 miljoner kronor. Om man utgår från dessa siffror skulle alltså ett taggtrådsförbud för närvarande innebära en synnerligen stor belastning för jordbruksnäringen. Även om förbudet kunde modereras på ett eller annat sätt, t. ex. genom att en lång övergångstid bestämdes, torde kostnaden för en övergång från taggtråd till annat stängselmaterial bli så betydande, att tanken på ett förbud för närvarande måste avvisas som genomförbar.

När jag sålunda inte kan biträda utredningsmannens förslag vill jag framhålla att det är önskvärt att taggtrådsfrågan ägnas uppmärksamhet även i fortsättningen. Bl. a. synes det lämpligt att det allmänna genom rådgivning verkar för att såvitt möjligt få fram en från djurskyddssynpunkt anmärkningsfri användning av taggtråden som stängselmaterial.

Yrkesmässig hunduppfödning m. m.

Utredningsmannen

Såväl veterinärstyrelsen som Svenska kennelklubben och vissa djurskyddsorganisationer har i yttranden som kommit utredningsmannen till handa framställt erinringar mot de förhållanden som råder i fråga om handeln med hundar och driften av kennlar. Utredningsmannen finner dessa erinringar ge vid handen att sagda näringsfång inte sällan drivs utan att djurskyddslagens föreskrifter tillfredsställande beaktas. Enligt utredningsmannen torde det inte kunna bestridas att en mål- och yrkesmedveten kennelrörelse fyller ett verkligt behov i det moderna samhället. Men självfallet kräver den yrkesmässiga uppfödningen av hundar och handeln med hundar för att rätt fylla sin uppgift, att företagaren har såväl kynologiska insikter av betydande mått som vissa personliga och materiella kvalifikationer. Ett behörigt hänsynstagande inte bara till djurskyddsintresset utan också till de kynologiska sammanslutningarnas strävan efter en god hundstam bör därför föranleda att yrkesmässig hunduppfödning och handel med hundar inte får komma till stånd utan garantier för att de antydda kraven är uppfyllda. Detta kan enligt utredningsmannen åstadkommas genom ett stadgande att yrkesmässig hunduppfödning eller försäljning av hundar inte må drivas med mindre polismyndigheten i orten efter hälsovårdsnämndens hörande lämnat tillstånd därtill. Polismyndigheten och hälsovårdsnämnden skall pröva att förutsättningar för tillstånd är för handen med avseende såväl på sökandens personliga egenskaper och ekonomiska resurser som på hans möjligheter att tillgodose de speciella djurskyddssynpunkterna. Hälsovårdsnämnden skall i förekommande fall söka den medverkan från länsveterinärs och distrikts- eller stadsveterinärs sida, som är förutsatt i 14 § 1 mom. djurskyddslagen.

Utredningsmannen framhåller vidare att det i dagens samhälle har blivit allt vanligare att hundägare i rekreationssyfte eller av annan orsak lämnar hemorten för att vistas annorstädes inom eller utom landet, dit hunden inte kan medföras. Detta har lett till att s. k. hundpensionat tillkommit, där hundar förvaras och utfodras. De synpunkter som utredningsmannen har anlagt på yrkesmässig uppfödning och försäljning av hundar gör sig enligt hans mening gällande även i fråga om hundpensionaten. Han föreslår därför en bestämmelse genom vilken också yrkesmässigt mottagande av hundar till förvaring och utfodring blir beroende av särskilt tillstånd.

Utredningsmannen har föreslagit att de nya bestämmelserna upptas i en ny paragraf i djurskyddslagen, betecknad 8 a §. Med hänsyn till redan exi-

sterande rörelser av de slag det här gäller anser utredningsmannen att en jämförelsevis lång tid bör förflyta mellan bestämmelsernas utfärdande och ikraftträdande. Överträdelse av bestämmelserna föreslås bli straffbelagd enligt 21 § djurskyddslagen.

Remissyttrandena

Av de remissinstanser som yttrat sig i denna del har så gott som alla i princip tillstyrkt utredningsmannens förslag. Endast ett fåtal instanser har intagit en obestämd eller tveksam hållning till förslaget och en har avstyrkt detsamma.

Hovrätten för Övre Norrland har framhållit, att de av utredningsmannen anförda önskemålen väl i och för sig kan tänkas bli beaktade genom en effektiv tillsyn enligt djurskyddslagens bestämmelser. Då det här är fråga om ett yrkesmässigt innehav av hundar i inte ringa omfattning, har hovrätten ändå velat tillstyrka förslaget.

Veterinärstyrelsen uttalar att det trots den saneringsverksamhet som på detta område bedrivs främst av Svenska kennelklubben torde vara ostridigt, att åtgärder i det av utredningsmannen angivna syftet är påkallade. Styrelsen vill därför i princip biträda förslaget. Även *länsstyrelsen i Stockholms län* har tillstyrkt förslaget med liknande motivering.

Några remissinstanser har i och för sig intet haft att erinra mot att utövare av yrkesmässig hunduppfödning och annan sådan verksamhet som omfattas av förslaget underkastas särskild kontroll men velat utvidga området för denna kontroll. Sålunda har *hälsovårdsnämnden i Hälsingborg*, som i princip tillstyrkt förslaget, hemställt att det föreslagna stadgandet omformuleras så att det kommer att innefatta även hundhållning vid t. ex. vetenskapliga institutioner och läkemedelsfabriker. *Länsläkaren i Västerbottens län* föreslår, att till diskussion i nu förevarande sammanhang upptas även frågan, huruvida behov föreligger att reglera andra områden av liknande beskaffenhet, varvid länsläkaren närmast syftar på pälsdjurshandlingen, t. ex. uppfödning av mink och räva. *Länsveterinären i Kopparbergs län* anmärker, att man måste fråga sig, vilken kompetens polisen har att bedöma hithörande frågor. Enligt länsveterinären sker all yrkesmässig handel med djur under betänkliga former. Han föreslår därför, att all yrkesmässig handel med djur och yrkesmässigt mottagande av djur till förvaring underkastas tillståndsprövning av veterinärmyndighet och hälsovårdsnämnd. Vidare föreslår han förbud mot handel med sjuka eller ålderssvaga djur. Undantag från bestämmelserna bör medges i fråga om sjuka och gamla djur, som försäljs för omedelbar nedslaktning, samt i fråga om mottagande av betesdjur. *Förste stadsveterinären och hälsovårdsnämnden i Stockholm* har i annat sammanhang föreslagit, att all handel med djur underkastas licenstvång.

Bland dem som har intagit en obestämd eller tveksam hållning till förslaget befinner sig *hovrätten över Skåne och Blekinge*, som förklarat sig dela utredningsmannens uppfattning, att kontroll bör etableras beträffande uppfödning och handel med hundar, men ifrågasatt, om inte detta lämpligen kan åstadkommas genom en effektiv tillsyn enligt djurskyddslagen. *Hushållningssällskapens förbund* och *Västerbottens läns hushållningssällskap* har ifrågasatt, om andra bestämmelser bör gälla för uppfödning av hundar än för annan djuruppfödning, samt framhållit, att det torde vara svårt att finna en rättvis grund för beviljande av tillstånd och dra en klar gräns mellan yrkesmässig uppfödning och hobbyartad sådan. I anslutning därtill har *Hushållningssällskapens förbund* uttalat, att det torde vara tillfyllest, om vederbörande hälsovårdsnämnd genom sina tillsyningsmän utövar en bättre tillsyn över befintliga kennlar.

Svenska kennelklubben delar utredningsmannens åsikt, att uppfödning och försäljning av hundar inte sällan bedrivs utan tillfredsställande beaktande av djurskyddslagens föreskrifter. Klubben framhåller, att den sedan länge har sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden och även sökt vidta åtgärder till förbättring därav bland annat genom upplysningsverksamhet och utfärdande av regler angående vad som skall anses vara god hundhållning. Klubben vill därför i princip inte motsätta sig, att den helt yrkesmässiga verksamheten för uppfödning och försäljning av hundar samt mottagande av hundar till förvaring och utfodring underkastas tillståndstvång. Klubben anmärker dock, att begreppet »yrkesmässig» inte definierats i betänkandet, och framhåller att ytterligare utredning behövs på denna punkt.

Förslaget har avstyrkts av *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, som anser att den föreslagna skyldigheten för utövare av yrkesmässig hunduppfödning m. m. att underkasta sig tillståndsprövning innefattar ett onödigt intrång i näringsfriheten, varvid enligt länsstyrelsens mening även bör beaktas, att något tillståndstvång inte föreligger för annan djuruppfödning.

I remissyttrandena har — utöver vad redan anförts — i åtskilliga fall föreslagits ändringar beträffande förslagets utformning på vissa punkter eller eljest anlagts särskilda synpunkter beträffande förslagets innebörd och tillämpning.

Sålunda har *hovrätten över Skåne och Blekinge* anmärkt, att det synes mera lämpligt att tillståndsfrågor avgörs av länsstyrelsen såsom överordnat kontrollorgan än av polismyndighet. Samma ståndpunkt har intagits av *Svenska djurskyddsföreningen* som härjämte uttalat att, sedan tillstånd meddelats, lokala myndigheter bör tas i anspråk för kontinuerliga inspektioner hos uppfödare och försäljare av hundar.

Vidare har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, *länsveterinärerna i Kronobergs och Älvsborgs län*, *hälsovårdsnämnderna i Gävle och Västerås* samt *Kristianstads läns hushållningssällskap* hävdad, att tillståndsprövning-

en bör ankomma icke på polismyndighet utan på hälsovårdsnämnd. *Länsveterinären i Stockholms län* har anmärkt, att genom förslaget skapas en dualism mellan polismyndighet och hälsovårdsnämnd beträffande tillståndsgivningen för hundgårdar, vilket icke torde underlätta handläggningen.

Veterinärstyrelsen är tveksam, om polismyndighet eller hälsovårdsnämnd skall vara tillståndsmyndighet. I detta sammanhang tar styrelsen även upp frågan om skyldighet att i tillståndsärende inhämta yttrande av veterinär och anför.

Enligt hälsovårdsstadgans 61 § skall anmälan åtföljd av beskrivning och ritning göras hos hälsovårdsnämnd innan bl. a. hundgård får anordnas inom hälsovårdstätort. Många kommuner ha i sina lokala hälsovårdsordningar förbjudit inrättande av hundgård inom hela eller delar av kommunen. Hälsovårdsnämnden handhar vidare den lokala tillsynen av djurhållningen och bör besitta viss sakkunskap härför. Om det oaktat polismyndighet skall vara tillståndsmyndighet undandrar sig styrelsens bedömande. Under alla omständigheter torde tillstånd vare sig till yrkesmässig uppfödning och försäljning av hundar eller till yrkesmässigt mottagande och förvaring av sådana ej böra lämnas av tillståndsmyndighet utan att tjänsteveterinär eller länsveterinär dessförinnan hörts i ärendet. Utredningsmannen synes utgå från att så alltid blir fallet men det kan måhända ifrågasättas om icke tillvägagångssättet bör inskrivas i lagen.

Uttrycklig föreskrift om skyldighet för polismyndighet eller hälsovårdsnämnd att i tillståndsärende inhämta yttrande av veterinär föreslås från flera håll.

Några remissinstanser har varit inne på tanken, att den föreslagna tillståndsgivningen borde särskilt avse godkännande av de för rörelsen avsedda lokalerna. Däremot anser *länsveterinären i Södermanlands län*, att den föreslagna tillståndsgivningen inte bör göras beroende av veterinärs godkännande av den lokal, vari rörelsen skall drivas. Länsveterinären framhåller, att det vid starten av en kennel är mycket svårt att överblicka utvecklingen och behovet av utrymmen samt att många kennlar, vari endast småvuxna hundraser uppföds, är helt belägna inom uppfödarens egen bostad. Enligt länsveterinären får man, sedan rörelsen har kommit i gång, helt lita till tillsynen enligt djurskyddslagens bestämmelser.

Länsveterinärerna i Kalmar och Blekinge län har ansett att meddelat tillstånd bör kunna omprövas. Behovet av fortsatt kontroll efter det tillstånd meddelats har framhållits även av *länsveterinären i Kalmar län* samt *hälsovårdsnämnderna i Hässleholm och Luleå*. Enligt den sistnämnda remissinstansen borde det vara självklart, att de som har erhållit tillstånd enligt det föreslagna stadgandet skall inspekteras minst en gång varje halvår av djurskyddstillsyningsmannen samt minst en gång årligen av veterinär.

Beträffande termen »yrkesmässig» i det föreslagna stadgandet har många remissinstanser framhållit, att denna bör närmare definieras. Sålunda har *statsåklagaren i Göteborg* anfört.

Tvekan kan råda om vad som skall anses innefattas i termen yrkesmässig. Avses därmed, att ersättning i en eller annan form skall utgå för visade tjänster eller överlåtna djur, kan bestämmelsen komma att sträcka sig väl långt och reglera även sådana enstaka fall, där ersättningen blott täcker havda kostnader eller där försäljningen avser en eller annan valp, som ens egen hund råkat föda. Termen yrkesmässig torde även i andra rättssammanhang ha vållat svårigheter att tolka. Här må hänvisas till förordningen om yrkesmässig automobiltrafik, i vilken definition lämnats på begreppets omfattning. Det må därför ifrågasättas, huruvida icke även i djurskyddslagen bör lämnas en definition på termen yrkesmässig innehåll.

I anslutning härtill har *riksåklagarämbetet* uttalat, att yrkesmässighet synes böra förutsätta att uppfödningen eller försäljningen eller mottagandet till förvaring bedrivs som näringsfång. Enligt ämbetet torde de av statsåklagaren i Göteborg angivna exemplen med denna tolkning inte gå in under begreppet »yrkesmässig». *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller, att begreppet »yrkesmässig uppfödning och handel med hundar» bör närmare bestämmas till ledning för hälsovårdsnämnderna, samt föreslår, att en sådan definition lämnas av veterinärstyrelsen i cirkulär. Även *medicinalstyrelsen* uttrycker samma uppfattning.

Behovet av en definition av termen »yrkesmässig» i det föreslagna stadgandet framhålls vidare av bl. a. *länsveterinärerna i Stockholms, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län*. *Länsveterinären i Göteborgs och Bohus län* pekar på det fall, att en person i sin bostad har ett par tikar, vilka regelbundet används i avel, och ställer frågan, huruvida detta fall skall rubriceras som yrkesmässig uppfödning. *Länsveterinären i Stockholms län* framhåller, att en mål- och yrkesmedveten kennelrörelse ofta drivs i innehavarens bostad och köksutrymmen samt att även här inställer sig frågan, hur yrkesmässigheten skall bedömas. *Länsveterinären* anser också, att det föreslagna stadgandet om s. k. hundpensionat kräver ett förtydligande. Frågan, när en hunduppfödning eller hundinackordering skall kallas yrkesmässig, diskuteras närmare av *länsveterinären i Älvsborgs län*, som anför.

Det blir inte alltid rätt gränsdragning, om man endast kallar sådana rörelser för yrkesmässiga, som utgör heltidssyssla för innehavaren. Stora hundgårdar kan mycket väl drivas som bisyssla. Enligt min mening bör man därför fastställa storleksgränser för hunduppfödningar och hundpensionat, som klargör vilka rörelser, som skall anses som yrkesmässiga i författningens mening. Små rörelser bör lämnas utanför lagbestämmelserna. Då hundarna rymmas inom en normal familjebostad, finns i vanliga fall inte skäl för det allmänna att befatta sig med rörelsen. Förslagsvis bör man med yrkesmässig hunduppfödning mena en rörelse, som i genomsnitt omfattar minst tre avelstikar och fem valpkullar per år. Beträffande hundpensionat föreslår jag, att en rörelse anses som yrkesmässig, om minst fem pensionärer periodvis finnas samtidigt i pensionatet.

I anslutning till länsveterinärernas yttranden anför *veterinärstyrelsen* att svårigheten att definiera yrkesmässighet i det aktuella sammanhanget och

att avgränsa yrkesmässigt bedriven verksamhet från hobbyverksamhet är uppenbar. Det kan befaras att en bestämmelse enligt förslaget på grund härav inte blir så effektiv som önskvärt vore och kommer att föranleda överklaganden och besvärliga bedömningsfrågor. Det bör emellertid inte vara uteslutet att komma fram till en användbar definition.

Svenska kennelklubben som också anser att oklarhet råder om vad som bör inläggas i uttrycket yrkesmässig, nämner att bestämmelser av i stort sett samma innebörd — såsom utredningsmannen har angett — gäller i Norge. Det är emellertid bekant för klubben, att tillstånd där ansetts erforderligt bara för ett synnerligen ringa antal — under tio — uppfödare och försäljare av hundar. De norska bestämmelserna kan därför inte anses ha fått någon större betydelse.

Svenska djurskyddsföreningen har uttalat, att mottagande av hundar till förvaring och utfodring skall vara att betrakta som yrkesmässigt, så snart det gäller tre eller flera hundar.

Beträffande tillståndsprövningens sakliga innehåll i övrigt har *länsveternären i Norrbottens län* uttalat, att bedömningen måste bli svår och tillståndsbewiljandet rent formellt, eftersom man måste ta hänsyn till att inte några som helst kompetensvillkor gäller för yrkesmässig djurhantering i övrigt. *Länsläkaren i Västerbottens län* — som har hävdade att området för det föreslagna tillståndstvånget bör utvidgas till att avse även annan verksamhet av liknande beskaffenhet, främst pälsdjurshanteringen — har i anslutning därtill framhållit, att frågan om kompetenskraven för den ansvarige yrkesutövaren måste noga övervägas. Länsläkaren anför, att kynologiska insikter av betydande mått samt vissa personliga och materiella kvalifikationer förvisso är önskvärda men att bedömningen härutinnan kan vålla svårigheter för de lokala polis- och hälsovårdsmyndigheterna och föranleda en slentrianmässig handläggning vid tillståndsgivningen. Enligt länsläkaren vore därför frågan om samarbete med veterinär i detta hänseende särskilt betydelsefull. Länsläkaren har vidare pekat på att de omgivningshygieniska synpunkterna måste beaktas och att det måste anses direkt olämpligt att förlägga hundgårdar och liknande anläggningar i tät bebyggelse. Även *medicinalstyrelsen* har understrukt de omgivningshygieniska synpunkterna och betydelsen av samarbete polis-hälsovårdsnämnd-veterinär samt velat förutsätta, att veterinärstyrelsen i en tillämpningskungörelse till de nya lagbestämmelserna beaktar, vad sålunda anförts. Vidare har *länshälsovårds-konsulenten i Kristianstads län* med hänvisning till de omgivningshygieniska synpunkterna ansett det angeläget, att medicinalstyrelsen och veterinärstyrelsen utarbetar klara och entydiga anvisningar till ledning för hälsovårdsnämnderna i dessa ärenden. Även några andra remissorgan har betonat, att vid tillståndsprövningen hänsyn måste tas inte endast till djurskyddssynpunkterna utan även till omgivningshygieniska faktorer.

Departementschefen

Såväl av veterinärstyrelsen som av Svenska kennelklubben och ett flertal djurskyddsorganisationer har erinringar framställts mot förhållanden inom den yrkesmässiga uppfödningen av hundar och handeln med hundar. Utredningsmannen har ansett att ett behörigt hänsynstagande till inte bara djurskyddsintresset utan också de kynologiska sammanslutningarnas strävan efter en god hundstam bör föranleda att yrkesmässig hunduppfödning och handel med hundar inte får drivas utan att företagaren är i besittning av såväl kynologiska insikter av betydande mått som vissa personliga och materiella kvalifikationer. Utredningsmannen har därför föreslagit att för ifrågavarande verksamhet skall krävas att polismyndigheten i orten efter hälsovårdsnämndens hörande har lämnat tillstånd därtill. Med hänsyn till att s. k. hundpensionat har blivit allt vanligare har utredningsmannen ansett att ett likartat krav på tillstånd bör gälla även i fråga om mottagande av hundar till förvaring och utfodring, när det sker yrkesmässigt. Enligt förslaget skall bestämmelserna om tillståndstvång upptas i en ny paragraf i djurskyddslagen.

Av det stora antal remissorgan som yttrat sig i denna del har så gott som alla tillstyrkt förslaget i princip. Endast en myndighet har direkt avstyrkt och ett fåtal har intagit en obestämd eller tveksam hållning.

Även jag anser det lämpligt att de former av hantering med hundar, som utredningsmannen åsyftar, blir föremål för offentlig reglering. Härför talar framför allt djurskyddssynpunkter, men även omgivningshygieniska synpunkter torde kunna åberopas i sammanhanget. Under remissbehandlingen har man påpekat att det kan finnas behov av en motsvarande reglering på vissa andra områden, t. ex. beträffande pälsdjurshanteringen. Den anmärkningsvärda ökning av antalet hundar i landet som har inträffat på senare tid gör emellertid att en sanering av hundhanteringen framstår som särskilt angelägen och det synes därför berättigat att i första hand ingripa reglerande på detta område.

När det gäller att närmare utforma bestämmelserna om den föreslagna regleringen torde det finnas anledning att på ett par punkter företa avvikelser från vad utredningsmannen har förordat. Enligt hans förslag skall de nya bestämmelserna bara gälla yrkesmässig verksamhet. Eftersom verksamheten kan äga rum under så växlande förhållanden och eftersom det är önskvärt att såvitt möjligt minska svårigheterna vid gränsdragningen mellan tillståndskrävande och icke tillståndskrävande verksamhet, anser jag att regleringen bör omfatta inte bara rent yrkesmässiga former utan även sådana där verksamheten — utan att kunna anses som yrkesmässig — äger rum i större omfattning. Härigenom kommer det enligt min mening att framgå, å ena sidan, att den omständigheten att hanteringen ger ett eko-

nomiskt utbyte inte behöver innebära att den är yrkesmässig i den mening som här avses, och, å andra sidan, att en rörelse, som regelmässigt omfattar mer än ett par tre avelstikar eller till förvaring och utfodring mottagna djur, kan falla under tillståndstvånget, oavsett att den inte drivs av enbart ekonomiska motiv. Utredningsmannen har vidare föreslagit att tillståndsfrågorna skall prövas av polismyndighet. Denna skall höra hälsovårdsnämnden innan tillståndsärende avgörs och det har förutsatts att nämnden i sin tur skall söka medverkan av veterinär. Enligt min mening är det emellertid mera rationellt att förlägga prövningen hos hälsovårdsnämnden. Denna är särskilt lämpad för uppgiften genom sin ställning som tillsynsmyndighet enligt djurskyddslagen. Härtill kommer att det genom lokala hälsovårdsordningar i stor utsträckning är föreskrivet att hundgård inte får anordnas inom hälsovårdstätorter och därmed jämställda områden utan att hälsovårdsnämnd har lämnat sitt tillstånd. Den önskvärda samordningen mellan djurskyddssynpunkter och omgivningshygieniska synpunkter kan i sådana fall inte gärna åstadkommas på annat sätt än genom en samlad bedömning hos hälsovårdsnämnden.

Innan nämnden fattar beslut bör den givetvis så snart det finns anledning till det inhämta yttrande eller begära annan behövlig medverkan av länsveterinär eller distrikts- eller stadsveterinär. Någon lagbestämmelse härom torde inte behövas. Däremot synes det lämpligt att i anslutning till bestämmelsen om tillståndstvånget uttryckligen stadga att meddelat tillstånd kan återkallas. Det torde även böra finnas en regel om rätt för den som är missnöjd med hälsovårdsnämndens beslut att fullfölja talan hos länsstyrelsen. Besvär över länsstyrelsens beslut torde böra prövas av regeringsrätten.

I likhet med utredningsmannen anser jag det lämpligt att de nya bestämmelserna intas i en ny paragraf i djurskyddslagen närmast efter bestämmelserna i 8 § om förevisning av djur. Rubriken över den nya paragrafen bör, som utredningsmannen har föreslagit, få lyda: Om yrkesmässig hunduppfödning m. m.

Med hänsyn till redan existerande verksamhet av de slag som bör tillståndsregleras i enlighet med det nu anförda synes de nya bestämmelserna böra träda i kraft först den 1 januari 1967.

Tillsynen av djurskyddslagens efterlevnad

Gällande rätt m. m.

Frågan om tillsynen av djurskyddslagens efterlevnad behandlades av djurskyddsutredningen i dess den 1 december 1956 överlämnade betänkande (SOU 1956: 49). De där intagna förslagen föranledde vissa från och med den 1 januari 1959 gällande ändringar av framför allt 14 och 15 §§ djurskyddslagen.

För närvarande gäller sålunda enligt 14 § som huvudprincip, att det är hälsovårdsnämnden i orten som har att öva tillsyn över djurens vård och behandling. Medan hälsovårdsnämnden tidigare bara hade befogenhet men icke skyldighet att utse tillsyningsman, är det numera ålagt nämnden som en plikt att utse en eller vid behov flera tillsyningsmän. Och medan tidigare helt allmänt stadgades, att nämnden hade att i samverkan med läns- och distrikts- eller stadsveterinären öva tillsyn, är det numera föreskrivet, att länsveterinären och distrikts- eller stadsveterinären medverkar vid tillsynen enligt vad därom närmare föreskrivs. Vidare är det ålagt länsstyrelsen att med biträde av länsveterinären vaka över att hälsovårdsnämnder och tillsyningsmän samt distrikts- och stadsveterinärer fullgör sina åligganden. Högsta tillsynen tillkommer veterinärstyrelsen, som har att meddela råd och anvisningar till ledning för övriga tillsynsorgan. Om någon åsidosätter de allmänna bestämmelserna i djurskyddslagens 2—6 §§ äger hälsovårdsnämnden inte bara som tidigare meddela erforderliga föreskrifter om vad han har att iakttä utan även stadga vite. Samma befogenheter tillkommer länsstyrelsen. Kretsen av personer, som djurägaren är pliktig tillåta att verkställa besiktning, har utvidgats till att omfatta inte bara som tidigare hälsovårdsnämnden, någon dess ledamot eller suppleant, tillsyningsman eller tjänsteveterinär utan även annan som länsstyrelsen eller veterinärstyrelsen förordnat.

I den till grund för 1959 års ändringar liggande propositionen (1958: 35) erinrade departementschefen om att djurskyddsutredningen hade kommit till den uppfattningen, att de särskilda bestämmelserna i djurskyddslagen om tillsyn av lagens efterlevnad inte kunde anses fullt effektiva och tillfredsställande. Bristerna i fråga om tillsynen hade djurskyddsutredningen ansett bero såväl på bestämmelsernas innehåll i och för sig som på frånvaron av erforderlig livaktighet och handlingskraft hos de organ som har ansvaret för tillsynen. Att tillsynsbestämmelserna var bristfälliga hade enligt departementschefen bekräftats under remissbehandlingen. Departementschefen anförde vidare bl. a. följande. Enligt utredningens mening syn-

tes det vara en ganska utbredd åsikt, att hälsovårdsnämnderna — även om naturligtvis undantag torde kunna påvisas — inte hade den initiativförmåga och handlingskraft som deras nyckelställning beträffande tillsynen krävde. Samma uppfattning hade kommit till uttryck i flera yttranden. Därvid hade även gjorts gällande, att nämnderna ofta saknade ekonomiska och personella resurser för att på ett tillfredsställande sätt kunna utöva tillsynen. För att få till stånd en bättre ordning syntes det lämpligt att dels i olika avseenden förstärka tillsynen på det kommunala planet och dels ställa denna tillsyn under central ledning av vissa statliga myndigheter, nämligen länsstyrelserna för de särskilda länen och veterinärstyrelsen för hela riket. Tyngdpunkten beträffande tillsynen måste med nödvändighet vila hos hälsovårdsnämnden. Av den borde kunna krävas, att den höll sig noga underlättad om hur djurägarna i orten handskades med sina djur. Hälsovårdsnämndens befogenheter gentemot försumliga djurägare och djurvårdare borde stärkas genom att nämnden erhöi rätt att i samband med meddelande av föreskrift om vidtagande av rättelse eller annan åtgärd jämväl utsätta vite, att om så erfordrades verkställa föreskriven åtgärd på den försumliges bekostnad samt att förordna att dess beslut omedelbart skulle lända till efterrättelse. Det var uppenbart, att kunskap om de faktiska förhållandena i orten säkrast inhämtades genom personliga iakttagelser och erfarenheter. Enligt de gällande bestämmelserna ägde hälsovårdsnämnden utse särskild tillsyningsman för att biträda med övervakningen. En fullt effektiv tillsyn torde emellertid inte kunna utövas av hälsovårdsnämnden med mindre alltid en av denna utsedd person hade att svara för den omedelbara övervakningen. Hälsovårdsnämnden borde därför utan förbehåll vara skyldig att utse minst en tillsyningsman. Departementschefen avböjde en i betänkan- det föreslagen bestämmelse om obligatorisk inspektionsverksamhet. Syftet härmed syntes väsentligen kunna tillgodoses genom att hälsovårdsnämnden lät verkställa besiktning.

Beträffande läns- samt distrikts- och stadsveterinärerna anförde departementschefen, att en viss förstärkning av tillsynsorganisationen på det kommunala planet skulle komma till stånd, om det ålåg tjänsteveterinärerna att biträda vid tillsynens utövande. Därmed skulle markeras, att även tjänsteveterinärerna hade att ta erforderliga initiativ vid försummat djurskydd eller eljest för att få till stånd bättre förhållanden i fråga om djurens vård och behandling. I administrativ ordning borde närmare föreskrifter meddelas om tjänsteveterinärernas skyldigheter och befogenheter i förevarande avseende.

Utredningsmannen

Det är utredningsmannens uppfattning, att djurskyddslagens nuvarande föreskrifter om kontrollen av lagens efterlevnad har ett innehåll, som väl täcker vad lagstiftaren åsyftat. Mot veterinärstyrelsens den 30 maj 1961 meddelade råd och anvisningar kan heller ingen anmärkning riktas. Ändå är det utredningsmannens mening, att det alltså i många fall brister i de lokala myndigheternas djurskyddskontroll och att de möjligheter som lagstiftningen lagt i deras hand inte utnyttjas. På annat sätt är det svårt att förklara, att många brister i omvårdnaden av djur under tiden efter lagändringen konstaterats utan att detta skett genom hälsovårdsnämnderna eller deras tillsyningsmän. När behov således föreligger av åtgärder till ernående av ett bättre sakernas tillstånd, riktas därför blicken på möjligheterna att intensifiera verksamheten framför allt på det lokala planet, dvs. hälsovårdsnämnderna-tillsyningsmännen.

Såsom tidigare omnämnts avböjde departementschefen i 1958 års proposition en föreslagen bestämmelse om inspektionsverksamhet, eftersom syftet härmed syntes kunna väsentligen tillgodoses genom att hälsovårdsnämnden lät verkställa sådan besiktning, som det redan då fanns bestämmelser om. Utredningsmannen har hyst någon tvekan om skillnaden mellan de bägge begreppen inspektion och besiktning. Det kunde synas som om med inspektion avsågs en undersökning av djurbeståndet och för detta gjorda anordningar med vissa på ett eller annat sätt bestämda tidsintervaller utan särskilt utifrån givet incitament. Med besiktning skulle förstås en undersökning i samma omfattning, men där en särskild anledning till åtgärden getts. Klart är enligt utredningsmannen att tillsynen skulle vinna i effektivitet om kontrollmyndigheterna, i första hand hälsovårdsnämnderna, genom en i lag inskriven regel förpliktades till en inspektionsverksamhet i den mening som nyss sagts. Men lika klart torde vara, att en sådan skyldighet skulle medföra en säkerligen icke obetydlig utgiftsökning för kommunerna, eftersom inspektionsverksamheten sannolikt skulle medföra behov av heltidsanställda tillsyningsmän. I den mån som kommunsammanslagningarna medför större personella och ekonomiska resurser ter sig detta visserligen genomförbart. Eljest kan möjligheten därav betvivlas. Värdet av en rutinmässig inspektionsverksamhet kan dock inte nog framhållas.

I anslutning till det nu återgivna anför utredningsmannen följande allmänna synpunkter. En lagstiftning sådan som den förevarande, där det skyddade intresset i allmänhet inte kan tänkas bli tillfyllest beaktat utan kontroll från det allmännas sida, har uppenbarligen inte stora utsikter att verka effektivt, om den inte omfattas helhjärtat av de samhällsorgan som är satta att utöva kontrollen. Det framstår då som en angelägenhet av vikt att genom upplysning åstadkomma en personligt aktiv inställning till denna från kontrollorganens sida. Uppenbarligen är det också av vikt, att till-

syningsmän tillsätts som är i den ställning att de står helt obundna i förhållande till de personer, vilkas djur och för djuren gjorda anordningar skall vara föremål för tillsynen. Att detta krav i varje fall i mindre förhållanden kan vålla svårigheter vid tjänstens tillsättande kan väl inte förnekas. Vikten av att kravet beaktas kan man dock inte komma ifrån.

Utredningsmannen anser att det sannolikt är att beklaga, att tidigare förslag om möjlighet för länsstyrelserna att förordna djurskyddsassistenter att biträda vid tillsynen inte vann bifall. Utredningsmannen har emellertid ansett det omöjligt att nu införa denna anordning. Med hänsyn till de praktiska svårigheter, som uppenbarligen kan vara förknippade med anordnandet av kontrollen i första linjen, har utredningsmannen övervägt en anordning enligt vilken det skulle ankomma på polismännen i de särskilda orterna att utöva tillsynen. Polismännen kan efter all sannolikhet i allmänhet betraktas som mera fristående från de antydda intressekonflikterna än de av hälsovårdsnämnd utsedda tillsyningsmännen. Redan nu är polismännen ianspråktaga för tillsynen i samband med offentlig förevisning av djur. Det är emellertid ofrånkomligt, att en polisiär djurskyddstillsyn även i övrigt måste på ett eller annat sätt ställas under veterinärstyrelsens överinseende och en sådan anordning skulle säkerligen kunna leda till icke önskvärda komplikationer. Den måste för den skull avböjas. Inte heller torde en organisation med uteslutande under veterinärstyrelsen sorterande djurskyddsinspektörer vara en framkomlig lösning.

Å andra sidan har det synts utredningsmannen vara angeläget att pröva varje utväg att få en förstärkning av tillsynsmomentet på det lokala planet och han har sökt nå en sådan effekt genom en mindre ändring i djurskyddslagens bestämmelser om kretsen av dem som äger behörighet att verkställa besiktning.

Som i det föregående antytts innehåller 3 § kungörelsen den 6 november 1959 om offentlig förevisning av djur en bestämmelse, att behörighet att företa besiktning skall tillkomma — förutom dem som har sådan behörighet enligt djurskyddslagen — även polisman. Med hänsyn till de offentliga djurförevisningarnas speciella karaktär faller det sig naturligt att tillerkänna sådan behörighet åt en tillstådesvarande polisman. Det kan dock enligt utredningsmannen inte betvivlas, att det under vissa omständigheter även inom området för den i djurskyddslagen avsedda allmänna djurskyddstillsynen skulle lända till en ökad effektivitet, om polisman får behörighet att verkställa besiktning. Utredningsmannen åsyftar inte, att polisman skulle mera allmänt ha att lägga besiktningar enligt djurskyddslagen till sina övriga tjänsteåligganden. Däremot avses, att om polisman själv finner anledning till besiktning, vare sig på grund av någons hemställan eller av annan orsak, han skall äga rätt att verkställa sådan. I enlighet med den nu återgivna tankegången har utredningsmannen föreslagit att i 15 § djurskyddslagen skall införas ett stadgande om behörighet för polisman i orten att utan särskilt förordnande verkställa besiktning.

Remissyttrandena

Vad utredningsmannen anfört om tillsynen har i remissyttrandena föranlett många skiftande omdömen och synpunkter. Bortsett från de remissinstanser som endast yttrat sig mera allmänt om betänkandet har förslaget tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *hovrätten för Övre Norrland, medicinalstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Jämtlands och Norrbottens län, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, Föreningarna Djurens vänner, riksorganisation, Svenska kennelklubben, länsveterinärerna i Södermanlands, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro och Jämtlands län, poliskammaren i Stockholm, hälsovårdsnämnderna i Eskilstuna, Luleå och Motala samt Jönköpings läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*. Sålunda har *hovrätten för Övre Norrland* uttalat att den föreslagna anordningen, att polisman i orten skall utan särskilt förordnande vara behörig verkställa besiktning enligt 15 § djurskyddslagen, är en utväg som synes väl värd att prövas. Till de skäl utredningsmannen anfört kan enligt *hovrätten* måhända läggas den synpunkten, att blotta vetskapen om att polisman har behörigheten kan komma att främja de intressen lagen skall skydda. *Länsstyrelsen i Stockholms län* har tillstyrkt förslaget med motivering, att dess genomförande inte bara skulle vara ägnat att medföra ökad effektivitet i fråga om tillsynen på det lokala planet utan också onödiggöra ett från djurskyddsorganisationernas sida önskat arrangemang, varigenom djurskyddsföreningarnas inspektörer skulle få polisens skydd och befogenhet. *Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund* har framhållit, att förutom den behörighet att företa besiktning, som redan nu tillkommer polisman enligt 3 § kungörelsen om offentlig förevisning av djur, polismyndighet enligt 17 § djurskyddslagen har vissa uppgifter vid omhändertagande av djur, som är utsatt för djurplågeri. Det synes därför praktiskt, att polisman får behörighet att verkställa besiktning också inom området för den allmänna djurskyddstillsynen. Riksförbundet anser, att den föreslagna utvidgade behörigheten för polisman väl överensstämmer med allmänhetens uppfattning om polismyndighetens arbetsuppgifter. *Poliskammaren i Stockholm* har uttalat, att förslagets genomförande torde medföra en effektivisering av djurskyddsarbetet och att den nya arbetsuppgiften synes väl förenlig med det allmänna stadgandet om polisens plikter i 1 § allmänna polisinstruktionen. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* tillstyrker livligt att kretsen av djurskyddskontrollanter på sätt utredningsmannen föreslagit utvidgas men framhåller samtidigt att det är nödvändigt med ett intimt samarbete mellan hälsovårdsnämnderna och polisen.

Några remissinstanser har velat gå längre än utredningsmannen i fråga om att anlita polisman för tillsyn av djurskyddslagens efterlevnad. Sålunda har *föreståndaren för statspolisens avdelning i Luleå*, med vilken *statspolis-*

intendenten instämt, samt länsstyrelsen i Malmöhus län och poliskammaren i Malmö förklarar sig inte kunna dela utredningsmannens betänkligheter mot att tillägga polismännen i de särskilda orterna uppgiften att allmänt utöva sådan tillsyn.

Vidare har Svenska hundskyddsföreningen, som framhållit att ledamöterna i hälsovårdsnämnderna emellanåt på grund av grannförhållande m. m. inte vågar utöva tillräcklig auktoritet vid djurskyddstillsynen, förordat att tillsynen i stället läggs på polismakten.

En obestämd eller tveksam hållning till förslaget har intagits av länsstyrelserna i Östergötlands och Västernorrlands län, Hushållningssällskapens förbund, länsläkarna i Kristianstads, Västerbottens och Norrbottens län, länsveterinärerna i Uppsala, Kronobergs, Kalmar och Hallands län samt hälsovårdsnämnderna i Gävle och Västerås. Sålunda har länsveterinären i Uppsala län — utan att direkt ingå på förslaget — diskuterat vissa praktiska åtgärder för att förbättra den nuvarande djurskyddstillsynen genom hälsovårdsnämnderna och därvid bl. a. framhållit såsom önskvärt, att polisman tillsammans med den av hälsovårdsnämnden utsedde tillsyningsmannen och tjänsteveterinären kunde bilda en tremannanämnd, vilken skulle företa vissa regelbundet återkommande besiktningar och därvid till hälsovårdsnämnden avge förslag om erforderliga åtgärder. Vidare har länsveterinären i Kalmar län funnit sig med viss tvekan kunna acceptera förslaget. Enligt länsveterinären kan polismanns medverkan i djurskyddstillsynen vara av värde i vissa fall och även bli till hjälp för tjänsteveterinärerna och länsstyrelsen. Länsveterinären förutsätter dock, att polismanns deltagande i tillsynen sker i samverkan med tjänsteveterinärerna. Länsveterinären i Hallands län har i och för sig intet att erinra mot förslaget men ifrågasätter, om förslaget såsom avsetts verkligen kommer att leda till intensifiering av tillsynsverksamheten eller om det inte snarare kommer att verka i motsatt riktning och medföra, att hälsovårdsnämnderna och deras tillsyningsmän slappnar i sin verksamhet. Det borde hellre stadgas skyldighet för polisman att till hälsovårdsnämnd eller dess tillsyningsman anmäla missförhållande, som kommit till polismannens kännedom, och eventuellt även skyldighet att på begäran av hälsovårdsnämnd delta i besiktning. Länsstyrelsen i Östergötlands län framhåller, att polisman redan nu torde vara skyldig att underrätta den lokala tillsynsmyndigheten om förhållanden, som kan ge anledning till besiktning, och ifrågasätter på grund härav, om förslaget i realiteten kommer att medföra åsyftad verkan. Länsstyrelsen i Västernorrlands län ifrågasätter värdet av den föreslagna bestämmelsen att tillerkänna polisman rätt att verkställa besiktning samt framhåller, att därigenom viss ytterligare uppdelning av ansvaret för tillsynen skulle uppkomma, vilket torde vara mindre lämpligt. Länsstyrelsen förordar i stället en intensifierad tillsynsverksamhet inom ramen för gällande lagstiftning.

Länsveterinären i Kronobergs län betonar att tillsynsverksamhet av rådgivande karaktär inte bör ankomma på polisman. Även *Hushållningssällskapens förbund* ställer sig tveksamt till förslaget, då polismännen i allmänhet inte torde ha de insikter och den praktiska erfarenhet i djurskötsel, som måste krävas för besiktningar enligt djurskyddslagen. Förbundet anser, att man i stället genom upplysnings- och rådgivningsverksamhet bör söka uppnå de förbättrade förhållanden som eftersträvas.

Förslaget har avstyrkts av *riksåklagarämbetet, hovrätten över Skåne och Blekinge, veterinärstyrelsen, länsstyrelsen i Västerbottens län, Sveriges veterinärförbund, Svenska djurskyddsföreningen, statsåklagarna i Stockholm och Göteborg, länsveterinärerna i Stockholms, Blekinge, Älvsborgs, Västmanlands, Kopparbergs, Gäbleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, förste stadsveterinären i Stockholm, hälsovårdsnämnderna i Piteå och Stockholm samt Själevads och Sorsele kommuner* ävensom *Kristianstads och Västerbottens läns hushållningssällskap*. Skilda skäl har anförts för denna ståndpunkt.

Sälunda har bl. a. *länsstyrelsen i Västerbottens län* ansett att det från djurskyddssynpunkt inte är erforderligt, att också polisman i orten skall äga behörighet att verkställa besiktning. Länsstyrelsen hävdar, att en i allt väsentligt tillfredsställande djurtillsyn bör kunna utövas genom dem som har behörigheten enligt lagrummets nuvarande lydelse. *Kristianstads läns hushållningssällskap* anför att övervakningen av djurskyddslagens efterlevnad synes vara väl tillgodosedd genom kommunernas tillsyningsmän, som skött sitt grannliga värv på ett utmärkt sätt, samt att ytterligare åtgärder i form av polisiär övervakning därför inte synes motiverade.

Uppfattningen att tillsynen av djurskyddslagens efterlevnad redan nu skulle fungera tillfredsställande är dock inte gemensam för de avstyrkande remissinstanserna. Tvärtom uttalar de sig i allmänhet — i likhet med de tillstyrkande remissinstanserna — för en effektivisering av tillsynen men finner att förslaget inte tillgodoser detta önskemål tillräckligt väl.

Sälunda har *statsåklagaren i Stockholm* med instämmande av *riksåklagarämbetet* anfört följande.

Den föreslagna behörigheten, vilken i speciella fall kan medföra vittgående befogenheter jämförbara med rätten till husrannsakan, synes näppeligen vara i adekvans med de stränga och begränsade regler som i övrigt gälla för den enskilde polismannen att företaga husrannsakan eller tillgripa övriga tvångsmedel. Mot den föreslagna behörigheten synes såvitt av förslagets text framgår ej heller svara någon skyldighet för polismannen till det avsedda ingripandet, varigenom öppnas möjlighet för ett icke önskvärt godtyckligt handlande helt dikterat av den enskilde polismannens intresse och subjektiva uppfattning i hithörande frågor.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har inte blivit övertygad om lämpligheten av att tillägga polisman en särskild behörighet att verkställa besikt-

ning. Denna behörighet kan enligt hovrättens mening leda till en splittring av ansvaret mellan de lokala organen. Liknande har åberopats även i andra avstyrkande yttranden.

Länsveterinärerna i Stockholms, Västmanlands, Västernorrlands och Norrbottens län samt hälsovårdsnämnderna i Själevads och Sorsele kommuner har anlagt i huvudsak överensstämmande synpunkter och motiverat sitt avstyrkande av förslaget med att det vid besiktning enligt djurskyddslagen i första hand gäller att genom råd och anvisningar till djurägaren söka förmå denne att rätta till eventuella fel och brister, samt att rutinmässig inspektion av polisman i tjänsteutövning i många fall skulle leda till missförstånd och irritation, som skulle skada djurskyddsverksamheten.

Som huvudsakligt skäl mot förslaget har *veterinärstyrelsen, förste stads veterinären i Stockholm, hälsovårdsnämnderna i Piteå och Stockholm samt Västerbottens läns hushållningssällskap* anfört, att polisman i många fall inte torde ha sådana insikter i djurskötsel som bör krävas för besiktningsverksamhet enligt djurskyddslagen. *Veterinärstyrelsen* konstaterar även, att inkopplande av polis på sätt utredningsmannen föreslagit inte lär avhjälpa det väsentligaste missförhållandet i fråga om djurskyddstillsynen, den bristande intensiteten i hälsovårdsnämndernas verksamhet på området.

Remissinstanserna har, som nyss nämnts, i allmänhet inte riktat någon gensaga mot utredningsmannens uttalande, att det alltjämt i många fall brister i de lokala myndigheternas omhändertagande av djurskyddskontrollen. *Länsveterinären i Stockholms län* anser emellertid, att förhållandena visst inte är så bristfälliga som antyds i betänkandet. Även andra remissinstanser har funnit kritiken mot hälsovårdsnämnderna överdriven och pekat på de svårigheter som alltid måste möta i arbetet på att åstadkomma en bättre djurvård. I detta avseende har *länsläkaren, länsveterinären och länshälsovårdskonsulenten i Kristianstads län* samt *hälsovårdsnämnden i Brösarps kommun* anfört i stort sett överensstämmande synpunkter. Enligt dessa remissinstanser är det inte riktigt och rättvist att hävda, att de i djurskyddstillsynen direkt engagerade samhällsorganen inte helhjärtat skulle omfatta djurskyddslagstiftningens syfte. Tvärtom har det stora flertalet av dessa organ — hälsovårdsnämnderna, deras tillsyningsmän och de veterinära tjänstemännen — visat stort intresse och idealitet inför den svåra uppgiften. Även om alltjämt brister föreligger i betydande utsträckning, har dock flertalet hälsovårdsnämnder under de senare åren undan för undan intensifierat sitt arbete med djurskyddstillsynen.

I andra yttranden betonas bristerna i den nuvarande djurskyddskontrollen starkare. *Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök* uttalar, att bristerna i tillsynen visat sig så allvarliga att effektiva förbättringar är ofrånkomliga, framför allt i fråga om besiktningssystemet. Enligt samfundet äventyras eljest hela djurskyddet, vars verkliga värde väsentligen beror på den kraft och konsekvens med vilken man kräver lagens

efterlevnad och beivrar brott mot denna. Vidare anmärker *Föreningarna Djurens vänner riksorganisation*, att hälsovårdsnämnderna i flera kommuner ännu inte utsett någon tillsyningsman för djurskyddet och att på andra håll, där tillsyningsman finns, tjänsten är kombinerad med så mycket annat arbete att tiden för tillsynsarbetet blir ytterst minimal. Enligt organisationen är antalet anmälningar om vanvård, djurplågeri och annan olämplig djurhållning av sådan storleksgrad att kontrollen måste intensifieras. *Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund* anser, att — som även utredningsmannen framhållit — det huvudsakligen är på det lokala planet som kontrollen brister och att orsakerna härtill kan vara många: tillsyningsmännens bristande kunskaper, tid och möjligheter att ägna kontrollen erforderligt intresse samt i mindre landskommuner, där tillsynsuppgifterna uppdragits åt ledamöter av hälsovårdsnämnderna, även en önskan att inte behöva undersöka förhållandena beträffande djurhållningen hos grannar, släktingar eller vänner. Sistnämnda svaghet i den lokala djurskyddsövervakningen har framhållits också av *Svenska djurskyddsföreningen*.

Även *medicinalstyrelsen* har förklarat sig dela utredningsmannens uppfattning, att hälsovårdsnämndernas tillsyn av djurskyddet inte är tillfredsställande i alla avseenden. Styrelsen framhåller vikten av att sådana tillsyningsmän tillsätts som är i den ställning att de står helt obundna i förhållande till de personer vilkas djur skall vara föremål för deras tillsyn.

Brister i djurskyddskontrollen inom vissa län belyses i yttrandena av några länsveterinärer. Sålunda anför *länsveterinären i Uppsala län*.

Någon planenlig och rutinmässig tillsyn har i detta län icke kommit i gång på allvar såsom man tänkt sig. Orsakerna äro flera. Vid s. k. konventionell drift anses inga missförhållanden av betydelse föreligga. Visserligen är man medveten om att renhållning av djur och stallar icke överallt är vad den borde vara, men man har full förståelse för bristen på arbetsfolk och dess konsekvenser. En stort upplagd rutinkontroll kräver betydande kommunala anslag och man menar, att pengarna behövs bättre för andra uppgifter, exempelvis vatten- och avloppsanläggningar, som slukar stora summor. Att vara tillsyningsman är inte attraktivt. Denne riskerar, om han uppträder osmidigt, att bli utvisad, när han å fastställt formulär tar upp status. Val av tillsyningsman är svårt. Tar man en i djurskötsel icke sakkunnig person, blir effektiviteten lidande. Vederbörandes anvisningar tas inte riktigt på allvar. Väljer man en f. d. lantbrukare eller annan med djurskötsel förtrogen person, blir denne ofta så förstående för djurägarens svårigheter, att inspektionen även då rinner ut i sanden.

Länsveterinären i Södermanlands län omtalar, att tillsynsverksamheten beträffande djurskyddet visserligen kommit i gång i samtliga kommuner inom länet men att den i många fall sker halvhjärtat, samt anför vidare, att tillsynsverksamheten måste intensifieras på ett eller annat sätt.

Länsveterinären i Kronobergs län anför, att inom detta län flera hälsovårdsnämnder utövar en regelbunden rutinmässig tillfredsställande besiktning, medan andra ännu endast utövar en mera sporadisk tillsyn. Enligt

länsveterinärens mening måste emellertid också tas hänsyn till att tillsyningsmännen och hälsovårdsnämndernas ledamöter, av vilka många är lantbrukare, äger en allmän kännedom om djurhållningsförhållandena i bygden, vilket i och för sig innebär en viss övervakning. *Länsveterinären i Kalmar län* meddelar, att hälsovårdsnämnderna inom länet inte i allmänhet visat sig vilja eller kunna tillfredsställande sköta djurskyddstillsynen. *Länsveterinären i Blekinge län* anför, att inom länet finns nämnder, som av olika anledningar hittills endast i ringa mån utövat någon mera organiserad djurskyddstillsyn, men att å andra sidan också många nämnder lagt ned ett stort arbete och intresserat fullföljt sitt inspektionsåliggande. *Länsveterinären i Älvsborgs län* uttalar, att den nuvarande tillsynsorganisationen synes ändamålsenlig men att i många kommuner inom länet hittills praktiskt taget ingen tillsynsverksamhet bedrivits. Vidare omtalar *länsveterinären i Jämtlands län*, att någon mera omfattande inventering av ladugårdsbeståndet synes ha skett endast i en kommun inom länet.

Några remissinstanser har pekat på att ännu relativt kort tid förflutit efter det de ändrade bestämmelserna om djurskyddskontrollen trätt i kraft den 1 januari 1959 samt att måhända längre tid måste åtgå, innan de kommunala tillsynsorganen hunnit helt anpassa sig till de nya bestämmelserna och bygga ut sin verksamhet i enlighet därmed. Sålunda har *länsstyrelsen i Kristianstads län* varit angelägen att betona, att hälsovårdsnämnderna i största allmänhet gått till verket med stort intresse för uppgiften och att man måhända skulle kunna ge sig till tåls med att avvakta ännu någon tids erfarenhet. Länsstyrelsen — som tillstyrkt utredningsmannens förslag — har dock funnit övervägande skäl tala för att man utan uppskov söker finna vägar för en aktivering av djurskyddskontrollen. *Veterinärstyrelsen* har anfört följande.

Det är riktigt att tillsynsverksamheten å djurskyddslagens efterlevnad ännu icke fungerar tillfredsställande. Från början har det dock stått helt klart att avsevärd tid skulle krävas innan förståelsen för tillsynsverksamheten helt trängt igenom ute i kommunerna och än mera tid innan dessa fått tillfredsställande resurser. Det råder emellertid ingen tvekan om att icke förhållandena sakta undergått en avsevärd förbättring, som kan väntas fortskrida sedan kommunsammanläggningarna skapat bättre ekonomiskt underlag och informations- och tillsynsverksamheten avseende hälsovårdsnämnderna själva intensifierats. I sistnämnda hänseende torde det förhålla sig så att länsveterinärerna, även om nästan alla av dem anordnat eller medverkat i upplysningsdagar m. m. för hälsovårdsnämnder i djurhållningsfrågor, på grund av de senare årens snabba och intensiva omställning av sitt arbete mot omgivningshygienien icke hunnit med att följa upp tagna initiativ i djurskyddstillsynsarbetet och ej heller att i tillräcklig utsträckning inspektera hälsovårdsnämndernas verksamhet avseende tillsynen. Det synes finnas anledning att nu räkna med en förbättring i förevarande hänseenden.

Såsom en väsentlig orsak till de nuvarande bristerna i de lokala myndigheternas handhavande av djurskyddskontrollen framhåller *länsveterinärer-*

na i Uppsala, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Jämtlands län samt länshälsovårdskonsulenterna i Kristianstads län och hälsovårdsnämnden i Brösarps kommun, att hälsovårdsnämnderna i många kommuner haft svårt att hos de anslagsbeviljande kommunala organen erhålla tillräckliga medel för denna del av sin verksamhet.

I remissyttrandena diskuteras vidare skilda organisatoriska åtgärder för att förbättra den nuvarande djurskyddskontrollen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* delar utredningsmannens uppfattning, att en aktivering av kontrollorganen, särskilt på det lokala planet, är angelägen, samt framhåller, att överordnade organ bör bedriva en verksamhet av informativ karaktär, ägnad att ge kunskap och intresse för uppgiften och att stimulera de lokala organen till ökad aktivitet. Enligt *medicinalstyrelsen* är det viktigt, att de av hälsovårdsnämnderna utsedda tillsyningsmännen har sådan utbildning, att de med auktoritet kan hävda sina synpunkter samt att de uppträder på ett sätt, som inte stöter djurägarna. Styrelsen framhåller, att inom vissa län genom hälsovårdsförbundens eller hushållningssällskapens försorg anordnats kurser för de av hälsovårdsnämnderna utsedda tillsyningsmännen. Styrelsen betonar vikten av sådana kurser samt framhåller, att den publicitet som ofta ägnas kurser av olika slag i den lokala pressen dessutom ger den djurägande allmänheten information om lagar och förordningar, som reglerar samhällets insyn i djurvården. *Västerbottens läns hushållningssällskap* anser, att man genom ökad uppmärksamhet åt djurskyddsproblemen från de centrala övervakningsorganen inom länen (länsveterinär, hälsovårdsförbund etc.) samt genom effektivare upplysningsverksamhet bör kunna förbättra förhållandena på området. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* rekommenderar sammankallandet länsvis av konferenser för detta ändamål.

Vad angår förhållandena på detta område inom *Malmöhus län* anför *länsveterinären* i detta län, att vid länsstyrelsens inspektioner av hälsovårdsnämnderna under senare år stor vikt lagts vid genomgång av nämndernas uppgift enligt djurskyddslagen samt att det torde vara att förvänta, att nämnderna kommer att engagera sig mera aktivt i djurskyddsarbetet. *Länsveterinären i Älvsborgs län* — vilken såsom tidigare nämnts framhållit, att i många kommuner inom detta län hittills praktiskt taget ingen tillsynsverksamhet bedrivits — har i detta sammanhang tillika anført, att de viktigaste åtgärderna för effektivisering av tillsynen är att genom upplysning och propaganda få de nuvarande tillsynsorganen mera intresserade för uppgiften. *Länsveterinären i Jämtlands län* uttalar däremot beträffande förhållandena inom detta län, att vid de kurser som länets hälsovårdsförbund emellanåt anordnar för hälsovårdsnämnderna vid flera tillfällen även tagits upp frågor rörande djurskyddsövervakning och hygien i djurstallar men att dessa försök att väcka intresse för djurskyddsfrågorna och förmå hälsovårdsnämnderna till någon aktivitet i stort sett misslyckats.

Frågan om hälsovårdsnämnderna bör åläggas regelbunden eller obligatorisk inspektionsverksamhet berörs i några remissyttrandena. *Föreningarna*

Djurens vänners riksorganisation anser påkallat, att de av hälsovårdsnämnderna utsedda tillsyningsmännen för djurskyddet åläggs skyldighet att utan föregående anmälan regelbundet företa inspektioner inom sina distrikt samt att föra journal däröver, vilken skulle kontrolleras av länsstyrelsen. *Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök* uttalar, att den främsta åtgärden för att förbättra djurskyddstillsynen blir att tillräckligt antal tillsyningsmän ställs till förfogande samt att hälsovårdsnämnderna åläggs att verkställa rutinmässiga inspektioner. Enligt samfundet bör inspektioner med särskilt tidsintervall omfatta kommunens husdjur, hundgårdar och hästar, som används vid trav- och ryttartävlingar, samt deras behandling i samband med träning och tävlingar. Samfundet anser, att anförandet av ekonomiska skäl som hinder för förverkligandet av dessa krav måste bestämt avvisas. *Länsveterinären i Kristianstads län och hälsovårdsnämnden i Brösarps kommun* framhåller avsaknaden av klara direktiv till hälsovårdsnämnderna om regelbunden inspektion såsom en av orsakerna till den bristande djurskyddskontrollen. I anslutning därtill anför emellertid *länsstyrelsen i Kristianstads län*, att det självfallet inte kan råda någon tvekan om att en allmän återkommande genomgång av djurhållningen inom en kommun skulle i och för sig vara ändamålsenlig. Länsstyrelsen delar dock utredningsmannens uppfattning att man — även om värdet av en rutinmässig verksamhet på detta område inte nog kan framhållas — för närvarande av bl. a. kostnadsskäl bör avstå från en föreskrift om regelbunden inspektion.

Hovrätten över Skåne och Blekinge delar utredningsmannens uppfattning, att någon obligatorisk inspektionsverksamhet inte bör föreskrivas i lagen, men anser, att det bör kunna komma i fråga, att de överordnade kontrollorganen som ett led i sin strävan att stimulera de lokala organens aktivitet meddelar föreskrifter t. ex. om successiv årlig genomgång av djurbeståndet i kommunen. *Länsveterinären i Uppsala län* anför att missförhållanden i fråga om djurvården är vanligare vid lösdrift av nötkreatur, hästar och svin än vid konventionell drift. Enligt länsveterinären förekommer visserligen vanvård av djur även vid konventionell drift, t. ex. av djurägare på ekonomiskt obestånd eller envisa och mindre tillräkneliga åldringar, men ryktet om sådana missförhållanden sprids tämligen snart till myndigheterna genom grannar m. m. Länsveterinären anser, att de svåraste försummelserna kan påträffas vid lösdriften, men att allmänheten därvidlag reagerar trögare i den tron att lösdriften är sanktionerad av staten samt att det då får vara hur som helst, bara djuren är ute och rör sig fritt. Länsveterinären föreslår därför, att dessa objekt, utvalda efter inventering på basis av hälsovårdsnämndens lokalkännedom, skall minst en gång årligen inspekteras av den av länsveterinären föreslagna tremannanämnd, bestående av hälsovårdsnämndens tillsyningsman, tjänsteveterinären och polismannen i orten, som berörts tidigare i denna redogörelse.

Beträffande hälsovårdsnämndernas tillgång till kvalificerad personal för djurskyddstillsynen framhåller *länsläkaren i Västerbottens län*, att den personalförstärkning som de senaste åren ägt rum på så många kommunala områden endast i mycket ringa utsträckning kommit hälsovårdsnämnderna till godo, men att i stället tjänstemannakåren på detta område de senaste åren i icke oväsentlig utsträckning reducerats. I likhet med utredningsmannen har emellertid flera remissinstanser till kommunsammanslagningarna knutit förhoppningen, att dessa skall medföra ökade personella och ekonomiska resurser även för hälsovårdsnämnderna. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* har därvid anfört, att problemet om förstärkning av hälsovårdsnämndernas personal för djurskyddstillsynen bör lösas genom samarbete mellan kommunerna. Enligt länsstyrelsen är behovet av heltidsanställda tillsyningsmän en fråga av sådan storleksordning och angelägenhetsgrad att den bör hänföras till de s. k. samarbetsfrågorna och tas upp till övervägande av samarbetsnämnderna i de numera fastställda kommunblocken. Flera andra remissinstanser har även framhållit att heltidsanställda djurskyddsinspektörer skall kunna ge tillsynen betydligt större effektivitet.

Förstärkning av djurskyddsövervakningen på länsplanet genom möjlighet att förordna biträdande länsveterinärer eller djurskyddsassistenter föreslås av *länsstyrelsen i Malmöhus län*, *länsläkaren i Kristianstads län* samt *länsveterinärerna i Stockholms, Södermanlands och Malmöhus län*.

Även om de allra flesta av de förut nämnda remissinstanserna har funnit att brister vidlåder hälsovårdsnämndernas handhavande av den lokala djurskyddskontrollen, har så gott som alla utgått från att kontrollen i första hand måste åvila hälsovårdsnämnderna. Avvikande uppfattning har emellertid anmälts av *Svenska djurskyddsföreningen*, vilken starkt betonat nödvändigheten av att kontrollen utövas av personer som står helt fria från lokala hänsyn. Föreningen föreslår sålunda, att de uppgifter beträffande djurskyddskontrollen som nu åvilar hälsovårdsnämnderna överförs till länsveterinärerna.

Departementschefen

Frågan om tillsynen av djurskyddslagens efterlevnad har tidigare behandlats av djurskyddsutredningen, nämligen i betänkande som avgavs år 1956. Detta ledde till vissa ändringar i lagen från och med den 1 januari 1959, vilka syftade till en effektivisering av tillsynen. Huvudprincipen enligt gällande ordning är att det är hälsovårdsnämnden i orten som har att utöva tillsyn över djurens vård och behandling. Nämnden är skyldig att utse en eller vid behov flera tillsyningsmän. Länsveterinären samt distrikts- eller stadsveterinär medverkar vid tillsynen och länsstyrelsen skall med biträde av länsveterinären vaka över att hälsovårdsnämnder och tillsyningsmän samt distrikts- och stadsveterinärer fullgör sina åligganden. Veterinär-

styrelsen har högsta tillsynen och meddelar råd och anvisningar till ledning för övriga tillsynsorgan.

Utredningsmannen har nu ansett sig kunna konstatera att det — trots de ändrade bestämmelserna — alltjämt brister i fråga om djurskyddskontrollen på det lokala planet och att de möjligheter som lagstiftningen lägger i kontrollmyndigheternas hand inte utnyttjas. Efter att ha övervägt vissa andra förslag till ändrade bestämmelser har utredningsmannen stannat för att förordna en regel enligt vilken polisman i orten utan särskilt förordnande skall vara behörig att göra sådan besiktning som avses i 15 § djurskyddslagen, dvs. besiktning av djur samt stallar, födoämnen, redskap m. m. Polismannen skulle med andra ord få samma behörighet i detta avseende som hälsovårdsnämndernas tillsyningsmän.

Utredningsmannens förslag har vunnit ganska stor anslutning under remissbehandlingen. Det förefaller emellertid som om man därvid i stor utsträckning har gått förbi frågan om polisen kan engageras för en mera systematisk besiktningsverksamhet och räknat med ganska omfattande arbetsinsatser från polisens sida. Det är då att märka, att utredningsmannen inte avsett att polisman skulle mera allmänt ha att till sina övriga tjänsteåligganden lägga besiktningar enligt djurskyddslagen. Han har i betänkandet inte gått in närmare på vilka skäl som kan anföras för denna ståndpunkt. Läget har emellertid numera klarnat i samband med polisväsendets förstatligande. En ledande synpunkt vid denna reform har nämligen varit att söka renodla polisens huvuduppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet och att i detta syfte undvika att belasta polisen med uppgifter som inte har direkt anknytning till den primära verksamheten eller kräver användning av polisiära maktmedel. Jag får hänvisa till närmare uttalanden härom i propositionen 1964: 101 (s. 77—78), vilken i denna del inte föranledde någon erinran från riksdagens sida. Med hänsyn till den målsättning som varit bestämmande i det nu berörda sammanhanget synes det uteslutet att infoga tillsyn enligt djurskyddslagen som ett led i den reguljära polisverksamheten.

Då man således inte kan räkna med att skapa en mot den föreslagna behörigheten svarande skyldighet för polisman att utföra besiktningarna, finner jag det tvivelaktigt om något står att vinna på ett genomförande av utredningsmannens förslag. Det måste nämligen ifrågasättas om den fördel, som det någon gång kan innebära att besiktning görs av polisman i stället för tillsyningsman eller annan som nu har behörighet därtill, förmår uppväga olägenheten av att tillsynen splittras på flera händer med den risk för försvagning av det personliga engagemanget som detta oundvikligen medför. Jag kan på grund härav inte förordna att polisman tilläggs den föreslagna behörigheten. I detta sammanhang vill jag erinra om den befogenhet som allmänt tillkommer polisman att ingripa för att hindra brott.

Utredningsmannen har ansett att djurskyddslagens nuvarande föreskrifter beträffande kontrollen över lagens efterlevnad har ett innehåll som väl täcker vad lagstiftaren åsyftat. Jag delar denna uppfattning och jag har även i ett tidigare avsnitt av denna framställning uttalat mig för att den effektivisering av tillsynen som krävs i fråga om de vetenskapliga djurförsöken bör äga rum inom ramen för nuvarande ordning.

Intrycket att det alltså i många fall brister i de lokala myndigheternas handhavande av tillsynen enligt djurskyddslagen har i stort sett bestyrkts genom uttalanden under remissbehandlingen. När man bedömer detta läge får man komma ihåg att de nu gällande tillsynsbestämmelserna, som bl. a. har medfört att utseende av tillsyningsmän blivit obligatoriskt, har varit i kraft så pass kort tid som från och med 1959. Även om det på sina håll synes förekomma en verklig eftersläpning bör man kunna utgå från att den fortsatta utvecklingen skall innebära att intentionerna bakom bestämmelserna blir mera fullständigt förverkligade. I detta avseende har man också anledning att fästa stora förhoppningar vid kommunsammanslagningarna, som skapar förutsättningar för vidgad användning av heltidsanställda tillsyningsmän. Härigenom bör det bli möjligt att efter hand bygga upp en kår av kunniga och i förhållande till lokala intressebeträffningar relativt fria befattningshavare som förmår att hävda djurskyddsintresset med erforderlig kraft. Det är emellertid inte tillräckligt att avvakta de förbättringar som kan väntas komma på detta sätt utan åtgärder bör vidtas för att påskynda den önskvärda utvecklingen.

Det viktigaste blir då att genom upplysning söka väcka och stärka det personliga intresset och känslan av ansvar för tillsynsuppgifterna hos dem som i olika egenskaper ombesörjer tillsynen på det lokala planet, dvs. i första hand hälsovårdsnämndernas ledamöter och tillsyningsmän. I detta syfte bör enligt min mening anordnas en informationskampanj i central regi, lämpligen genom veterinärstyrelsens försorg. Härjämte synes det motiverat att främst med tanke på tillsyningsmännen anordna en utbildningsverksamhet som mera inriktas på instruktion beträffande praktiska tillsynsfrågor. Den informations- och instruktionsverksamhet som jag sålunda vill förordna torde i lämpliga former böra utsträckas till att avse även tjänsteveterinärerna. Härigenom ges bl. a. tillfälle till mera ingående behandling av de särskilda problem som gäller tillsynen över användning av djur för vetenskapliga och liknande ändamål. Det förtjänar att understrykas att den särskilda aktivisering som krävs i fråga om detta avsnitt av tillsynsuppgifterna inte kan komma till stånd utan betydande insatser från tjänsteveterinärernas sida.

I övrigt finns knappast anledning att nu ingå på detaljerna i de åtgärder som enligt det anförda bör vidtas för att förbättra djurskyddstillsynen. Det synes lämpligt att veterinärstyrelsen får i uppdrag att närmare planlägga

åtgärderna samt att inkomma till Kungl. Maj:t med förslag härom jämte erforderliga kostnadsberäkningar.

Under remissbehandlingen av utredningsmannens förslag har man framfört vissa förslag om att en intensivare tillsynsverksamhet skulle framtingas genom föreskrifter om regelbundet återkommande, rutinmässiga inspektioner av djurhållningen. Jag anser att frågan härom bör få vila till dess att man prövat möjligheterna att gå fram efter den mjukare linje som jag här har förordat.

Bandhundsfrågan

I 1938 års betänkande rörande djurskyddslagstiftning upptogs förslag om ett stadgande i djurskyddslagen enligt vilket hund, som hölls bunden eller instängd, dagligen skulle erhålla tillfälle till nödig motion genom tillgång till rymlig hundgård, genom rastning eller på annat lämpligt sätt. Vid remissbehandlingen av betänkandet anfördes från flera håll erinringar mot bestämmelsen. Det hävdades såväl att stadgandet var obehövt som att det skulle kunna läggas till grund för åtal mot de flesta ägare av sällskaphundar. Flera remissinstanser ansåg att det var bättre med ett förbud mot att hålla bandhund. Det föreslogs vidare förbud även mot att ha hundvalpar under sex månaders ålder i kort bindsle samt föreskrift att, när hund under kortare tid måste hållas bunden, detta borde ske på så sätt, att den kedja eller lina som hunden var bunden med fästes med en lätt löpande ring vid en minst tio meter lång löplina.

I propositionen (1944: 43) uttalade departementschefen, att den föreslagna särskilda bestämmelsen om skyldighet att bereda hund tillfälle till motion inte syntes erforderlig och därför kunde utgå ur lagförslaget. Inte heller ansåg departementschefen att något stadgande om förbud att hålla bandhund eller särskild föreskrift om bindsle för hund borde meddelas. Första lagutskottet, vars utlåtande (1944: 28) godkändes av riksdagen, fann inte anledning till erinran mot det i propositionen framlagda förslaget, såvitt nu är i fråga. Utskottet framhöll emellertid att det på grund av bestämmelsen i 4 § djurskyddslagen om att djur inte får hållas bundet på ett för djuret plågsamt sätt blev förbjudet att hålla bandhund bunden med så kort lina att hunden inte kunde erhålla tillräcklig rörelsefrihet, och att på samma sätt enligt 2 § kunde ställas vissa krav på hundkojornas beskaffenhet. Det var enligt utskottets uppfattning också angeläget att hälsovårdsnämnderna ägnade uppmärksamhet åt dessa förhållanden.

Spörsmålet om bandhundarna upptogs senare av djurskyddsutredningen i dess betänkande angående tillsynen å djurskyddslagens efterlevnad (SOU 1956: 49). Den dåvarande utredningsmannen konstaterade efter återgivande av nämnda utskotts utlåtande att de sålunda uttalade förhoppningarna långt ifrån blivit i önskvärd grad infriade. Att råda bot på missförhållandena i fråga om bandhundarna genom en närmare författningsreglering var emellertid enligt utredningsmannen vanskligt i flera hänseenden och innan man inlät sig på något sådant syntes det honom böra prövas om inte ett tillfredsställande resultat stod att vinna genom att man på allvar försökte förbättra tillsynsorganisationen. Den föreslagna reformeringen av tillsynsbestämmelserna i djurskyddslagen föranledde som förut nämnts vissa från och med den 1 januari 1959 gällande lagändringar.

Frågan om bandhundarna har också tagits upp i motioner vid 1963 års

riksdag (I: 173 och II: 42, ej likalydande), vari framfördes önskemål om bestämmelser för att motverka djurplågeri i samband med bruket att hålla bandhund. Tredje lagutskottet som behandlade motionerna (utl. nr 12) fann motionärernas syfte värt allt beaktande och ansåg det därför erforderligt att vidta ytterligare åtgärder för att förhindra att hundar behandlas på ett från djurskyddssynpunkt ovärdigt sätt. Det fick ankomma på Kungl. Maj:t att föranstalta om närmare utredning av de problem som berörts i motionerna och att därefter vidta de åtgärder som kunde finnas påkallade. På förslag av utskottet hemställde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning och åtgärder snarast möjligt rörande det i motionerna berörda spörsmålet. Ärendet har därefter överlämnats till djurskyddsutredningen.

Till utredningen har även överlämnats vissa från djurskyddsorganisationer inkomna framställningar angående bandhundsfrågan.

Som tidigare nämnts har veterinärstyrelsen med stöd av bl. a. 14 § djurskyddslagen meddelat råd och anvisningar för hälsovårdsnämnd rörande tillsynen över hållande av djur. I anvisningarna uttalas att systemet att hålla bandhund bör motarbetas. Då hund hålls på sådant sätt bör kopplet för medelstor hund vara minst fyra meter långt. Lämpligen bör s. k. löplina spännas upp. Vidare lämnas vissa anvisningar om hur hundkoja bör vara beskaffad.

Utredningsmannen

De framställningar som kommit utredningsmannen tillhanda ger enligt hans mening otvetydigt vid handen, att bandhundar i alltför många fall inte omhänderhas i enlighet med djurskyddslagens syften eller uttryckliga stadganden. Anmärkningarna avser inte bara bristande möjligheter till erforderlig motion för hundarna (sättet för hundarnas hållande i band) och bristfälliga anordningar, där hundarna har att söka tak över huvudet, utan även den vanvård i allmänhet, för vilken hundarna utsätts. Utredningsmannen framhåller att det inte synes lätt att förklara den ringa hörsamhet mot lagens bud, som därigenom lagts i dagen, och han beklagar att de lokala tillsynsmyndigheterna av allt att döma inte heller på detta speciella område utnyttjat djurskyddslagens förbättrade regler om övervakning och kontroll. Bl. a. de i det föregående nämnda motionerna och tredje lagutskottets utlåtande däröver har bekräftat utredningsmannens uppfattning om den bristfälliga vården och tillsynen av bandhundarna. Av materialet framgår också att en stark opinion finns för ett förbud mot hållande av bandhund.

Den ibland åberopade nödvändigheten att använda bandhund för vaktändamål är enligt utredningsmannen långt ifrån självklar. Han vill dock inte bestrida, att under speciella omständigheter bevakning med hund kan vara både nyttig och nödig. Men en icke fjättrad vakthund, som nattetid

hålls inomhus, synes vara mera effektiv än den traditionella bandhunden. I fall, då det skyddade intresset är särskilt kvalificerat, lär väl också bevakningen, om den inte sker med hund som fritt rör sig inom ett slutet bevakningsområde, inte sällan utövas med hund som förs i koppel av sin förare.

Utredningsmannen föreslår därför att i princip stadgas förbud mot hållande av bandhund. Utformandet av en förbudsregel är emellertid enligt utredningsmannen förbundet med vissa svårigheter. Vid tidpunkten för riksdagsbehandlingen av ovannämnda motioner, då diskussioner i ämnet pågick med utredningens experter, var utredningsmannen benägen att föreslå, att jämte ett förbud skulle meddelas bestämmelser om ett dispensförfarande, som skulle möjliggöra för polismyndighet i orten att efter ansökan lämna tillstånd att hålla bandhund, om den fann synnerliga skäl därtill. Polismyndigheten skulle i samband med prövningen av dispensansökningen förvisa sig om att hunden var av lämplig ras och att den skulle få en med hänsyn till förhållandena fullt tillfredsställande hundkoja. Syftet med denna möjlighet till dispens var att t. ex. äldre personer och ensligt boende skulle kunna få denna form av skydd. Utredningsmannen har dock inte kunnat bortse från att en dispensmöjlighet skulle medföra betydande svårigheter för en rättvis avvägning vid tillståndsprövningen och, i fall där dispens medgavs för ensligt boende, äventyra en effektiv tillsynsverksamhet. Dispensmöjligheten måste för den skull avvisas.

Även utformningen av en absolut förbudsregel erbjuder enligt utredningsmannen vissa svårigheter. Det är visserligen knappast någon tvekan om vad som i det allmänna språkbruket förstås med bandhund. Härmed torde avses hund, som hålls fastkedjad utomhus dygnet runt. Men till bandhund måste också räknas hund, som hålls kedjad men som för kortare intervaller släpps lös.

Enligt dansk rätt är det numera förbjudet »til stadighed at holde en hund bundet». Mot uttrycket »til stadighed bundet» och dess direkta svenska motsvarighet »stadigvarande bunden» kan, anför utredningsmannen, invändas, att det kan befaras leda till olika meningar om hur ofta och hur länge en bandhund skall vara frikopplad för att förbudet att hålla bandhund skall anses iakttaget. Utredningsmannen förordar i stället en bestämmelse, att hund inte må stå i band nattetid eller under hela eller större delen av dagen. Förbudet skulle begränsas till hållande av bandhund utomhus.

I enlighet med det sagda föreslår utredningsmannen, att som en ny paragraf i djurskyddslagen under en rubrik »Om anordningar till inskränkande av djurs rörelsefrihet» upptas bestämmelse om att hund inte må stå i band utomhus nattetid eller under hela eller större delen av dagen.

Det föreslagna stadgandet skall enligt förslaget straffsanktioneras genom en komplettering av 21 § djurskyddslagen.

Med de sålunda föreslagna bestämmelserna kräver frågan om hundkojor-
nas beskaffenhet enligt utredningsmannen inte annan reglering än vad som
är föreskrivet därom i veterinärstyrelsens råd och anvisningar.

Remissyttrandena

Beträffande utredningsmannens förslag i denna del är remissutfallet
ganska negativt. Om man bortser från de remissinstanser, som endast yt-
trat sig mycket allmänt om betänkandet, har flertalet avstyrkt förslaget eller
ställt sig tveksamma därtill. I stort sett samma kritiska synpunkter på för-
slaget som anlagts i dessa remissyttranden har anförts även av en stor
grupp andra remissinstanser, vilka förordat mera begränsade förbud mot
hållande av bandhund än vad utredningsmannen föreslagit. De instanser,
som särskilt yttrat sig beträffande detta kapitel i betänkandet och lämnat
förslaget utan erinran eller tillstyrkt detsamma, är *statspolisintendenten*,
länsstyrelsen i Stockholms län, *Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund*,
Nordiska samfundet till bekämpande av plågsamma djurförsök, *statsåkla-
garen i Malmö*, *länsläkarna i Kristianstads*, *Jämtlands* och *Västerbottens län*,
föreståndaren för statspolisens avdelning i Luleå, *länsveterinären i Jämt-
lands län*, *Norra Ångermanlands djurskyddsförening* samt *hälsovårdsnäm-
nerna i Hälsingborgs stad* och *Själēvads kommun*.

Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund framhåller att de i riksför-
bundets tidigare framställningar i denna fråga uttalade önskemålen har bli-
vit uppfyllda genom förslaget, samt finner detta synnerligen glädjande från
djurskyddssynpunkt.

Till stöd för sitt tillstyrkande av förslaget framhåller *Nordiska samfundet
till bekämpande av plågsamma djurförsök*, att en stark och välgrundad opi-
nion fördömer det nuvarande systemet för hållande av bandhundar. Enligt
samfundets mening måste vad utredningsmannen har föreslagit betraktas
som minimikrav för den som fortfarande envisas med att hålla sig med
bandhund.

De remissinstanser som yttrat sig rörande nu förevarande kapitel har i
allmänhet inte gått in på frågan, i vad mån missförhållanden beträffande
bandhundar är vanligare i vissa delar av landet än i andra. *Statsåklagaren
i Malmö* pekar dock på att bruket att hålla bandhund torde vara särskilt
utbrett i södra Sverige. Han framhåller emellertid, att djurskyddsorganisa-
tionerna under en följd av år har lagt ner ett intresserat arbete för att be-
kämpa vanan att hålla bandhund och därvid har nått goda resultat. Enligt
statsåklagaren har sålunda antalet bandhundar minskat avsevärt. Han an-
ser dock, att man svårigen enbart genom djurskyddsorganisationernas ar-
bete helt kan komma till rätta med frågan, och då därtill det praktiska
värdet av bandhundar synes ringa, finner han det föreslagna förbudet mot
hållande av bandhund böra införas.

Ett par remissinstanser har i likhet med utredningsmannen förordat ett absolut förbud mot hållande av bandhund men velat gå längre i förslagets riktning. Sålunda anmärker *Föreningarna Djurens vänners riksorganisation*, att formuleringen »icke stå i band — — — under hela eller större delen av dagen» är vag och att det blir svårt att kontrollera, hur länge en hund har stått bunden. Riksorganisationen framhåller, att hunden inte bara behöver materiell vård utan också ett visst mått av intresse från ägarens sida men att i otaliga fall anskaffande av bandhund inte sker på grund av intresse för djuret utan av gammal vana och slentrian. Riksorganisationen önskar därför ett fullständigt förbud mot att hålla hund stadigvarande bunden och hävdar, att därigenom sådana i hög grad olämpliga hundägare som nyss nämnts skulle automatiskt försvinna. Riksorganisationen pekar även på att det föreslagna förbudet mot att hålla hund bunden nattetid i praktiken kan leda till att hunden på kvällen stängs in i en källare eller uthus samt att ett sådant förvaringsställe inte kan anses vara bättre än den koja som tidigare använts. Riksorganisationen hemställer därför, att det föreslagna stadgandet ändras på så sätt att hund inte får hållas kopplad som vakthund och inte heller förvaras i uthus eller källare. Enligt riksorganisationen bör hund under tjänlig väderlek få vistas några timmar dagligen i rastgård, vars storlek och utformning anges av veterinärstyrelsen. Vidare har *hälsovårdsnämnden i Höörs köping* i och för sig inte haft något att erinra mot det föreslagna förbudet mot hållande av bandhund men ansett att förbudet bör gälla även hållande av hund i mindre rastgård.

Här må nämnas, att i de i samband med remissbehandlingen inkomna yttrandena från *Bandhundskampanjen* och *Föreningen Hundfrämjandet i Stockholm* även förordas ett absolut förbud mot hållande av bandhund samt tillika föreslås vissa kompletterande bestämmelser. *Bandhundskampanjen* hälsar sålunda med tillfredsställelse utredningsmannens radikala behandling av bandhundsproblemet men anser, att begreppet »stå i band» bör definieras så att minimimått och konstruktion beträffande hundkoja och hundgård liksom minimimått på löplina stadgas i lag. Man önskar vidare en definition av begreppet »utomhus», varav klart framgår att utrymme där hund vistas skall vara uppvärmt, samt lagstadgande, att hund skall er-hålla nödig daglig motion, men inte, som ofta förekommer, löpande efter motorfordon. Även *Föreningen Hundfrämjandet i Stockholm* uttrycker stor tillfredsställelse med förslagets principiella ståndpunkt. Enligt föreningen är särskilt det absoluta förbudet mot att låta hund stå i band utomhus nattetid betydelsefullt. Då emellertid förslagets syfte skulle kunna kringgås, om hunden placeras i en alltför liten rastgård, föreslår föreningen, att det föreslagna stadgandet ändras på sådant sätt att hund placerad i otillräcklig rastgård uttryckligen jämföras med hund som hålls bunden. Föreningen anser, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att i särskild kungörelse med-

delar närmare föreskrifter om fordringarna på rastgård. Föreningen anser vidare, att samtidig lagstiftning om beskaffenhet av hundkoja och dennas placering behövs.

Här må också nämnas, att några i det följande nämnda remissinstanser, som i princip har godtagit tanken på förbud mot hållande av bandhund men velat ge möjlighet till dispens, i övrigt har förordat skärpning av den av utredningsmannen föreslagna förbudsregeln. Sålunda anser *förste stadsveterinären och hälsovårdsnämnden i Stockholm*, att förbudet mot hållande av bandhund — bortsett från nyssnämnda dispensmöjlighet — bör vara totalt. Vidare framhåller *länsstyrelsen i Kristianstads län*, att det föreslagna förbudet mot hållande av bandhund visserligen torde inrymma det övervägande antalet fall som det gäller att komma till rätta med, men inte inbegriper de inte så sällsynta fallen, där bandhunden har sin fasta »boplatz» i en ladugård varifrån han sällan får bege sig, och inte heller de fall, där bandhunden saknar hundkoja men i stället har möjlighet att nattetid eller vid dålig väderlek söka sig in genom en öppning i något uthus. Länsstyrelsen föreslår därför, att det föreslagna stadgandet om möjligt utformas så att det täcker i varje fall sistnämnda kategori bandhundar. I samma riktning har också *Svenska hundskyddsföreningen och länsveterinären i Kronobergs län* uttalat sig. *Hälsovårdsnämnden i Brösarps kommun*, som även förordat en förbudsbestämmelse med dispensmöjlighet, har i övrigt hemställt om en sådan skärpning av det föreslagna stadgandet, att hund som står ute under dagen skall ha en stor, inhägnad rastgård med liggplats, att rastgården skall anordnas på lämplig plats samt att inhägnadens storlek skall vara beroende av hundens ras och storlek. Enligt hälsovårdsnämnden bör vidare anmälningsplikt föreligga.

Såsom redan nämnts har ett antal remissinstanser förordat mera begränsade förbud mot hållande av bandhund än vad utredningsmannen föreslagit. Hit hör *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *medicinalstyrelsen, länsstyrelserna i Kristianstads, Malmöhus och Västerbottens län*, *Svenska djurskyddsföreningen*, *Svenska hundskyddsföreningen*, *statsåklagaren i Göteborg*, *länsveterinärerna i Uppsala, Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Kristianstads, Skaraborgs, Värmlands och Gävleborgs län*, *förste stadsveterinären i Stockholm*, *förste konsulenten vid lappväsendet i Västerbottens län* samt *hälsovårdsnämnderna i Hässleholm, Linköping, Motala, Stockholm, Sundsvall och Brösarps kommun*.

Flertalet remissinstanser i denna grupp har tagit upp den av utredningsmannen avvisade tanken att stadga principiellt förbud mot hållande av bandhund men medge möjlighet till dispens därifrån.

Vidare har *medicinalstyrelsen* samt *länsstyrelsen och förste konsulenten vid lappväsendet i Västerbottens län* förordat en sådan begränsning av det föreslagna stadgandet att därifrån undantas i renskötsel använda hundar,

helt eller under den tid visst renskötselarbete pågår. Liknande synpunkter har anlagts av bl. a. *rennäringsnämnden* med instämmande av *Svenska samernas riksförbund*. I övrigt har medicinalstyrelsen anfört, att den från omgivningshygienisk synpunkt med tillfredsställelse accepterar bestämmelsen, att hund inte må stå i band nattetid. Inte heller *statsåklagaren i Göteborg* har i och för sig haft något att anmärka mot det föreslagna förbudet, såvitt gäller flertalet hundar. Då det emellertid har uppgetts, att vissa hundraser, t. ex. grönländshunden, skulle vara så beskaffade att de helst vill vistas utomhus, finner statsåklagaren, att det måhända skulle framstå som en olägenhet, att dessa hundar inte får hållas i band utomhus nattetid.

Andra remissinstanser i förenämnda grupp har på olika sätt velat göra undantag från förbudet, såvitt gäller hund som är kopplad till löplina. Sålunda anser *hälsovårdsnämnden i Hässleholm*, att det föreslagna förbudet mot hållande av bandhund bör begränsas till nattetid medan däremot hund i löplina bör kunna tillåtas under dagen. *Länsveterinären i Värmlands län* — vilken som nämnts förordat dispensmöjlighet — har även hemställt om en sådan allmän begränsning av det föreslagna stadgandet att det skulle vara tillåtet att under den varmare årstiden låta hund, bunden i koppel med löplina, nattetid vistas i hundkoja. Enligt länsveterinären bör alltså ett förbud mot hållande av bandhund begränsas t. ex. till tiden oktober—april och i övrigt gälla förbud att under dagen ha hund stadigvarande bunden. Vidare anför *Svenska djurskyddsföreningen*, att en klar skillnad bör göras mellan hundar i fast koppel och hundar hållna i löplina med tillgång till hundkoja av godtagbar typ. Enligt föreningen bör förbudet inte omfatta sistnämnda hundar, eller också bör dispens att hålla sådan hund kunna efter noggrann behovsprövning medges personer, som är beroende av vakthund. Även *länsveterinärerna i Södermanlands, Jönköpings, Kalmar och Skaraborgs län* hävdar, att endast hållande av bandhund i andra former än genom uppbinding med löplina bör förbjudas.

Följande remissinstanser har avstyrkt förslaget eller ställt sig tveksamma därtill, nämligen *hovrätten för Övre Norrland*, *överbefälhavaren, lantbruksstyrelsen, veterinärstyrelsen, veterinärhögskolans lärarkollegium, länsstyrelserna i Östergötlands, Hallands, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län, Riksförbundet Landsbygdens folk, Hushållningssällskapens förbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges veterinärförbund, Svenska kennelklubben, Svenska samernas riksförbund, Husdjursförsäkringsföreningens förening, chefen för armén, länsläkaren i Norrbottens län, rennäringsnämnden, länsveterinärerna i Stockholms, Östergötlands, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, statens veterinärmedicinska anstalt, hälsovårdsnämnderna i Gävle, Göteborg, Halmstad, Luleå, Malmö, Piteå, Västerås, Klippans köping och Onsala kommun, länshälsovårdskonsulenten i Kristianstads län, Östergötlands läns hushållningssäll-*

skaps nämnd för allmänna jordbruksärenden samt Jämtlands och Västerbottens läns hushållningssällskap.

Om de invändningar av skilda slag som har anförts mot förslaget må följande nämnas.

Förslaget har kritiserats med hänvisning till att det föreslagna stadgandet skulle erbjuda tolkningssvårigheter och möjlighet till skiftande tillämpning. Från denna synpunkt har *riksåklagarämbetet* — som inte uttalat sig om behovet eller önskvärdheten av ett förbud mot hållande av bandhund — anmärkt, att det inte är klart, om med begreppet »nattetid» skall avses den mörka delen av dygnet eller den tid som normalt används för nattvila. Ämbetet har också velat ifrågasätta om inte »stå i band» borde utbytas mot »hållas bunden» i överensstämmelse med lokutionen i 4 § djurskyddslagen. Såväl tolkningssvårigheter som omöjlighet att övervaka stadgandets efterlevnad har vidare åberopats av *länsstyrelsen i Östergötlands län*.

Liknande synpunkter har anlagts av bl. a. *veterinärstyrelsen, länsstyrelsen i Hallands län, länsveterinärerna i Malmöhus, Hallands och Västerbottens län, hälsovårdsnämnden i Gävle och läns hälsovårdskonsulenten i Kristianstads län*.

Farhågor att det föreslagna förbudet mot hållande av bandhund skulle leda till att hundar i stället hålls instängda i ladugårdar, uthus e. d. har uttalats av många remissinstanser. Från samma utgångspunkt har *länsveterinären i Södermanlands län* framhållit, att sådana personer som nu är orsak till det s. k. bandhundseländet kunde tänkas i stället binda upp hunden inomhus i ett dragigt skjul eller en kall lada. Enligt länsveterinären bör därför ordet »utomhus» utgå ur det föreslagna stadgandet, men inte heller ett så utformat förbud har länsveterinären velat förorda, då han anser oriktigt att förbjuda, att hund hålls bunden utomhus vid löplina. Vidare har *Sveriges veterinärförbund*, som avstyrkt förslaget, varnat för att man genom det föreslagna förbudet kan komma att skapa ett »bandhundselände inomhus».

Liknande synpunkter har framhållits av bl. a. *veterinärstyrelsen, länsstyrelsen i Hallands län, Svenska kennelklubben, chefen för armén, länsveterinärerna i Blekinge och Hallands län, hälsovårdsnämnderna i Gävle, Halmstad och Klippans köping samt läns hälsovårdskonsulenten i Kristianstads län*, vilka avstyrkt förslaget, och av *länsveterinären i Värmlands län*, vilken förordat en förbudsbestämmelse med dispensmöjlighet.

Några av de remissinstanser som påyrkat möjlighet till dispens från det föreslagna förbudet mot hållande av bandhund, nämligen *länsstyrelsen i Malmöhus län, länsveterinärerna i Kronobergs och Värmlands län, förste stadsveterinären i Stockholm* samt *hälsovårdsnämnderna i Linköping, Stockholm och Sundsvall*, har som ett av skälen härför åberopat behovet att hålla bandhund som vakthund. Av samma skäl har andra remissinstanser avstyrkt förslaget eller ställt sig tveksamma därtill, däribland *hovrätten för*

Övre Norrland, överbefälhavaren, lantbruksstyrelsen, Riksförbundet Landsbygdens folk, chefen för armén, länsveterinären i Kopparbergs län, hälsovårdsnämnden i Malmö och Jämtlands läns hushållningssällskap.

Vidare har lantbruksstyrelsen och hälsovårdsnämnden i Sundsvall anfört bl. a., att de inte delar utredningsmannens uppfattning, att en icke fjättrad vakthund, som nattetid hålls inomhus, skulle vara mera effektiv än den traditionella bandhunden. Hälsovårdsnämnden finner det ganska uppenbart, att en vakthund t. ex. på en bondgård lättare fullgör sin uppgift, om den vistas utomhus, samt att hundens behov av fri rörelse och trivsel på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodoses genom hundens förseende med koja och tillräcklig löplina. Länsveterinären i Jönköpings län — som förordat att hund bunden med löplina under vissa förutsättningar undantas från det föreslagna förbudet — har anfört, att en sådan hund kan göra tjänst som vakthund men att en hund instängd i hundgård inte kan användas för detta ändamål.

De remissinstanser som ställt sig kritiska till förslaget har i stor utsträckning till stöd för sin ståndpunkt åberopat, att det för vissa hundraser är lämpligare att vistas utomhus än i uppvärmda lokaler. Man har därvid pekat i första hand på sådana särskilt i Norrland vanliga långhåriga raser som olika spetsraser, gråhundar och grönländshundar men i övrigt även på vakthundar av skilda slag, t. ex. S:t Bernhardshundar och schäfrar, samt jakthundar, däribland även vissa korthåriga raser, t. ex. stövare. Med hänsyn till sådana hundar samt även till kennlar och andra fall, där så många hundar hålls av samme ägare att de inte får plats inomhus, har Svenska hundskyddsföreningen förordat undantag eller möjlighet till dispens från det föreslagna förbudet. Föreningen framhåller till en början, att man bör skilja mellan hundar av olika raser, som hålls fastkedjade praktiskt taget för livstid, något som speciellt förekommer i södra delarna av landet, å ena, samt tjockhåriga hundar, närmast avsedda för jakt, vilka särskilt förekommer i mellersta och norra delarna av landet, å andra sidan. Föreningen anser det välbetänkt, att s. k. bandhundar av det förra slaget helt förbjuds. Efter att ha föreslagit, att förbudet mot hållande av bandhund kompletteras med bestämmelse, att hund inte heller får stängas in i uthus, källare e. d., uttalar föreningen, att det föreslagna stadgandet även bör bli föremål för sådan ändring, att den kategori av tjockhåriga hundar som särskilt förekommer i mellersta och norra delarna av landet alltjämt får vistas utomhus dygnet om. Enligt föreningen kan det för denna kategori hundar vara en direkt plåga att vistas i uppvärmda bostadsrum eller på loge eller dylikt. Föreningen anför vidare bl. a. att för dylika hundar i stället bör finnas en lämplig dragfri koja med en löplina om minst tio meters längd och med ett koppel om minst tre meter. För den kategori av hundar vars ägare har så många djur, att de inte kan beredas plats inomhus, och för kennlar bör enligt hundskyddsföreningen bestämmelser ges angående hundhus och hundgård, samt

eventuellt rastgård, varjämte det vore önskvärt att erhålla riktlinjer för motionering av dylik hund.

Även *länsstyrelserna i Malmöhus och Västerbottens län, länsveterinären i Värmlands län samt hälsovårdsnämnderna i Linköping och Sundsvall* har bl. a. med hänsyn till vissa hundrasers behov att vistas utomhus förordat möjlighet till dispens från det föreslagna förbudet.

Länsveterinären i Örebro län anser med hänsyn till grönländshundar, lapphundar samt andra tät- eller långhåriga raser det inte möjligt att helt förbjuda hållande av bandhund. För att underlätta hälsovårdsnämndernas övervakning föreslår emellertid länsveterinären skyldighet för alla som måste använda bandhund att anmäla detta till hälsovårdsnämnd.

Liknande synpunkter beträffande vissa hundrasers behov att vistas utomhus har föranlett en rad andra remissinstanser att avstyrka förslaget eller ställa sig tveksamma därtill, däribland *veterinärhögskolans lärarkollegium, länsstyrelserna i Västernorrlands och Norrbottens län, Hushållningssällskapens förbund, Sveriges veterinärförbund, Svenska kennelklubben, länsläkaren i Norrbottens län, länsveterinärerna i Blekinge, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län, hälsovårdsnämnderna i Göteborg, Halmstad, Luleå och Piteå samt Jämtlands och Västerbottens läns hushållningssällskap. Länsveterinären i Göteborgs och Bohus län* framhåller sålunda, att spetsar, gråhundar och andra långhåriga hundraser föredrar att ständigt, även vid relativt sträng kyla, vistas utomhus samt att, om en sådan hund hålls inomhus under en stor del av dygnet, den får en tunnare hårrem, som sedan inte ger den tillräckligt skydd vid utomhusvistelse. Vidare hävdar *länsveterinären i Västerbottens län*, att även vissa korthåriga hundar, t. ex. stövare, mår bättre av att vistas utomhus, under förutsättning att de kan motionera i lämplig löplina. Länsveterinären anser, att hundar över huvud inte bör stå i band vid koja men att bruks-, jakt- och liknande hundar utan tidsbegränsning bör få kopplas vid lämplig löplina, som har anslutning till väl utformad och ombonad koja, helst försedd med ridåskydd för öppningen.

Påståendet att i Norrland vanliga hundar, såsom gråhundar och jämthundar, inte vill eller tål vistas inomhus nattetid eller större delen av dagen ifrågasätts av *länsveterinären i Jämtlands län*. Han vill däremot inte bestrida att det utan större olägenheter kan gå att ha jämthund utomhus även vid kylig väderlek, om den har en i alla avseenden lämplig koja till sitt förfogande.

Som redan framgått har de remissinstanser som ställt sig kritiska till förslaget till mycket stor del tillika hävdad den uppfattningen, att hållande av bandhund försedd med s. k. löplina och hundkoja kan vara en lämplig form av hundhållning. I denna riktning har ytterligare uttalat sig bl. a. *hovrätten för Övre Norrland, lantbruksstyrelsen, veterinärstyrelsen, veterinärhögskolans lärarkollegium, länsstyrelserna i Hallands, Västernorrlands och Jämt-*

lands län, Sveriges veterinärförbund, Svenska djurskyddsföreningen, Svenska kennelklubben, Husdjursförsäkringsföretagens förening, länsveterinärerna i Kronobergs, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus, Örebro och Kopparbergs län, statens veterinärmedicinska anstalt, hälsovårdsnämnderna i Gävle, Göteborg, Halmstad, Luleå, Piteå och Sundsvall samt Jämtlands läns hushållningssällskap.

Statens veterinärmedicinska anstalt framhåller att vakt- och jakthundar inte kan hållas lösgående utan uppsikt. De måste således antingen hållas inomhus, vilket är emot deras natur, eller i hundgård, vilket torde försätta dem i en än svårare konfliktsituation med hänsyn till deras starkt utvecklade revirförsvarsinstinkt. En hundgård kan därför tänkas innebära en svårare form av infångsling än bindning vid löplina. En väl tilltagen löplina med en bra hundkoja är i alla avseenden acceptabel från djurskyddssynpunkt. På en löplina får hunden intimare kontakt med husbondfolket än den får genom nätet i en hundgård. En löplina kan sättas upp, där man ofta passerar, till båtbad för människokontakten och vakthållningen. Medelst löplina kan ett större och mera omväxlande område ställas till hundens förfogande än i en hundgård.

Att uppbinding av hund med löplina är en godtagbar form av hundhållning, hävdas i mera allmänna och kortfattade ordalag även av *lantbruksstyrelsen*, *veterinärhögskolans lärarkollegium*, *länsstyrelserna i Västernorrlands och Jämtlands län*, *Husdjursförsäkringsföretagens förening*, *länsveterinärerna i Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus* samt *Örebro län* samt *hälsovårdsnämnderna i Göteborg, Halmstad, Luleå och Piteå*. Dessa remissinstanser synes vidare utgå från att en förbättring av bandhundarnas förhållanden genom en allmän övergång till uppbinding med löplina skulle kunna uppnås inom ramen för gällande lagstiftning genom övervakningen av djurskyddslagens efterlevnad.

Hovrätten för Övre Norrland, som likaledes anser att ett utnyttjande av djurskyddslagens tillsynsbestämmelser erbjuder möjlighet att komma till rätta med bandhundsproblemet, föreslår, att till ledning för tillsynsmyndigheterna vissa allmänna normer rörande hundkojas beskaffenhet och föreskrift om bandhunds förseende med löplina intas i sådan djurskyddsordning, varom utredningsmannen tidigare framlagt förslag, men att detaljregleringen av dessa frågor liksom hittills skall ske genom veterinärstyrelsens anvisningar.

Veterinärstyrelsen, *länsstyrelsen i Hallands län*, *Sveriges veterinärförbund*, *länsveterinären i Kopparbergs län*, *hälsovårdsnämnden i Gävle* och *Jämtlands läns hushållningssällskap*, vilka avstyrkt utredningsmannens förslag, har förordat lagbestämmelser om uppbindingssätt och andra anordningar vid hållande av bandhund. *Veterinärstyrelsen* föreslår för sin del att i djurskyddslagen införs ett stadgande av följande lydelse. »Hund som hålles i band utomhus skall vara kopplad till löplina av minst 15 meters

längd samt hava tillgång till hundkoja utformad enligt veterinärstyrelsens anvisningar.»

Länsveterinären i Kopparbergs län, hälsovårdsnämnden i Gävle och Jämtlands läns hushållningssällskap föreslår lagbestämmelser av mera allmänt innehåll, såsom att bandhund skall ha tillräcklig rörelsefrihet och skyddad liggplats. *Sveriges veterinärförbund* önskar i första hand en väsentligt utökad upplysning samt anvisningar av veterinärstyrelsen med normer för kojor, hundhus, hundgårdar och övriga detaljer. I andra hand förordar förbundet en lagtext så utformad att vissa minimimått påbjuds beträffande såväl storleken av hundkojor som längden av hundkoppel och s. k. löplina. *Länsstyrelsen i Hallands län* anser, att det möjligen skulle kunna vara tillfyllest med en föreskrift om att hund, som mera stadigvarande hålls bunden, skall ha löplina, vilken medger godtagbar rörelsefrihet. I fråga om andra med bandhundssystemet sammanhängande missförhållanden, såsom brist på vatten åt hunden, skadliga temperaturförhållanden och otillräckligt regnskydd, framhåller länsstyrelsen, att den allmänna bestämmelsen om straff för djurplågeri torde innebära det erforderliga korrektivet.

Departementschefen

Frågan hur man skall kunna stävja den vanvård av hundar som förekommer i samband med bruket att hålla bandhund var föremål för övervägande redan vid tillkomsten av djurskyddslagen. I lagen som trädde i kraft år 1945 finns bestämmelser dels om att djur inte får hållas bundet på ett för djuret plågsamt sätt dels om att djurs förvaringsrum skall erbjuda tillräckligt utrymme och skydd samt hållas tillfredsställande rent. Vid lagens tillkomst ställde man förhoppningar på att bestämmelserna skulle råda bot på vad som kallats bandhundseländet. Dessa blev emellertid långt ifrån infriade, och med hänsyn härtill skärptes år 1959 djurskyddslagens regler om hälsovårdsmyndigheternas tillsyn över lagens efterlevnad. Med stöd av stadgande i lagen har veterinärstyrelsen år 1961 utfärdat råd och anvisningar beträffande tillsynen, i vilka bl. a. framhålls att systemet att hålla bandhund bör motarbetas. Vidare lämnas vissa föreskrifter om hur hundkoja bör vara beskaffad m. m.

Vid 1963 års riksdag väcktes motioner med önskemål om bestämmelser för att motverka djurplågeri i samband med bruket att hålla bandhund. I anledning av motionerna hemställde riksdagen hos Kungl. Maj:t om utredning och åtgärder snarast möjligt rörande det i motionerna berörda spörsmålet. Ärendet har överlämnats till djurskyddsutredningen. Till utredningen har även insänts eller överlämnats ett antal skrivelser från olika djurskyddsorganisationer angående bandhundsfrågan.

Utredningsmannen har med ledning av de framställningar som kommit honom till handa konstaterat att bandhundar fortfarande i alltför många

fall inte omhänderhas i enlighet med djurskyddslagens syften och uttryckliga stadganden. De anmärkningar som har framförts avser inte bara bristande möjligheter till motion för hundarna och bristfälliga kojor m. m. utan också den vanvård i allmänhet som hundarna utsätts för. Utredningsmannen finner också att det existerar en stark opinion för ett förbud mot hållande av bandhund. Efter vissa överväganden som närmare redovisats i betänkandet har utredningsmannen stannat för att förorda en bestämmelse i djurskyddslagen om att hund inte må stå i band utomhus nattetid eller under hela eller större delen av dagen. Bestämmelsen skulle straffsanktioneras genom 21 § i lagen. Med den ståndpunkt utredningsmannen sålunda intagit har han ansett att frågan om hundkojors beskaffenhet inte kräver annan reglering än vad som är föreskrivet i veterinärstyrelsens råd och anvisningar.

De remissinstanser som gått närmare in på utredningsmannens förslag i denna del har i allmänhet intagit en kritisk hållning till tanken på ett så vittgående förbud som utredningsmannen har förordat. Härvid har man bl. a. erinrat om att det finns fall där det föreligger ett verkligt behov av att använda bandhundar för bevakningsändamål. Man har vidare framhållit att åtminstone hundar av vissa ifrågakommande raser är väl lämpade för att i huvudsak vistas utomhus och även finner sig bättre till rätta härmed än med att ständigt vistas inomhus i t. ex. uppvärmda bostadsutrymmen. I detta sammanhang har kraftigt varnats för att skapa ett bandhundselände inomhus genom ett totalt eller nästan totalt förbud mot att hålla hund bunden utomhus. I påfallande stor utsträckning har man ansett att undantag från en förbudsbestämmelse i vart fall bör gälla, om hunden är kopplad till en löplina av tillräcklig längd och har tillgång till en koja eller annan viloplats, där den kan få tillfredsställande skydd mot kyla, blåst och fuktighet.

För egen del är jag övertygad om att det krävs särskilda åtgärder för att komma till rätta med de missförhållanden som uppenbarligen alltjämt förekommer vid hållande av bandhundar. När det gäller att ta ställning till vilka åtgärder som är lämpligast torde det finnas anledning att fästa stort avseende vid varningarna mot att skapa ett bandhundselände inomhus. Om ett totalt eller nästan totalt förbud mot att hålla hund stående i band utomhus medför att hundarna blir placerade inomhus på sätt som är otillfredsställande från djurskyddssynpunkt, kanske i trånga bostäder eller i källare och liknande lokaler, betyder det en försämring av situationen, eftersom kontrollen över djurens vård och behandling försvåras. Under sådana förhållanden torde det vara motiverat att även i fortsättningen tillåta att hund hålls bunden utomhus, men ge tvingande föreskrifter i fråga om de anordningar som skall vidtas för att bereda hunden en dräglig tillvaro. I samma riktning talar även de övriga nyss anförda synpunkterna som har framförts vid remissbehandlingen.

Vid övervägande av frågan om ordningen för hållande av bandhund har jag funnit att systemet med löplina, kompletterad med koja eller dylikt av tillfredsställande beskaffenhet, innebär den bästa lösningen. Föreskrifterna på området bör för att få största möjliga praktiska värde gå ganska mycket i detalj. Möjligen är det också lämpligt att föreskrifterna i vissa avseenden differentieras för olika slag av hundar och för skilda delar av landet. De närmare bestämmelserna i dessa hänseenden bör enligt min uppfattning meddelas av veterinärstyrelsen. Det blir tillräckligt att i djurskyddslagen fastslå det huvudsakliga innehållet i den tilltänkta regleringen och hänvisa till detaljföreskrifterna. Som minimikrav i fråga om löplinans längd torde sålunda tio meter kunna fastställas. Beträffande koja eller liknande anordning bör anges att den skall erbjuda tillfredsställande skydd mot väder och vind. Bestämmelserna bör givetvis inte avse fall där hund blott tillfälligt står bunden utomhus. Med hänsyn till förhållandena inom renskötseln torde särskilda undantag från bestämmelserna vara påkallade, såvitt gäller hundar som används i denna näring. Veterinärstyrelsen bör bemyndigas att meddela föreskrifter härom. Ifrågavarande lagstadganden torde lämpligen kunna upptas i en ny paragraf omedelbart efter de förut föreslagna bestämmelserna om yrkesmässig hunduppfödning m. m. och under en särskild rubrik »Om hållande av bandhund».

Det av utredningsmannen förordade förbudet mot att hålla bandhund skulle enligt förslaget vara straffsanktionerat. De bestämmelser som jag nu har uttalat mig för ansluter närmare till de allmänna bestämmelserna i djurskyddslagen, som en påbyggnad eller precisering av dessa. Med hänsyn härtill torde efterlevnaden av de nya bestämmelserna böra övervakas och framtvingas på samma sätt som gäller i fråga om de allmänna bestämmelserna, alltså genom tillsyn och ingripanden från i första hand hälsovårdsnämndernas sida. Frågan om en effektivisering av denna verksamhet har jag behandlat i ett tidigare avsnitt av framställningen. Hålls en hund bunden under sådana förhållanden att det kan sägas att den otillbörligen utsätts för lidande, kan givetvis fallet bli att bedöma som djurplågeri.

De nya bestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 juli 1966.

Under remissbehandlingen har framförts förslag om att hållande av hundar skulle underkastas särskild reglering i flera andra avseenden, bl. a. genom föreskrifter om hur hundgård bör vara beskaffad. Enligt min mening torde emellertid frågan om ytterligare lagstiftningsåtgärder för att förbättra hundhållningen kunna vila till dess att man har hunnit samla erfarenheter från en effektiviserad tillsynsverksamhet.

Departementschefens hemställan

I enlighet med vad som anförts i det föregående har inom justitiedepartementet utarbetats förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 16 kap. 13 § brottsbalken,
- 2) lag om ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd, samt
- 3) lag om ändring i lagen den 4 juni 1937 (nr 313) angående slakt av husdjur.

Förslagen torde få fogas vid detta protokoll såsom *bilaga*.¹

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över de upprättade förslagen måtte för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Martti Heino

¹ Förslagen, som bortsett från redaktionella jämkningar är likalydande med de vid propositionen fogade förslagen, har uteslutits här.

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 23 augusti 1965.

Närvarande:

justitieråden HAGBERGH,
DENNEMARK,
regeringsrådet WILKENS,
justitierådet RIBEN.

Enligt lagrådet den 3 juni 1965 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 7 maj 1965, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om ändrad lydelse av 16 kap. 13 § brottsbalken*, 2) *lag om ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd*, samt 3) *lag om ändring i lagen den 4 juni 1937 (nr 313) angående slakt av husdjur*.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Anders Wigelius.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Stig Granqvist

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 1 oktober 1965.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden ANDERSSON, LINDSTRÖM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, lagrådets den 23 augusti 1965 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 7 maj 1965 remitterade förslagen till

- 1) *lag om ändrad lydelse av 16 kap. 13 § brottsbalken,*
- 2) *lag om ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd,*
- 3) *lag om ändring i lagen den 4 juni 1937 (nr 313) angående slakt av husdjur.*

Med förmälan att lagrådet lämnat lagförslagen utan erinran hemställer föredraganden, att de med vissa redaktionella jämkningar måtte jämlikt 87 § regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Martti Heino